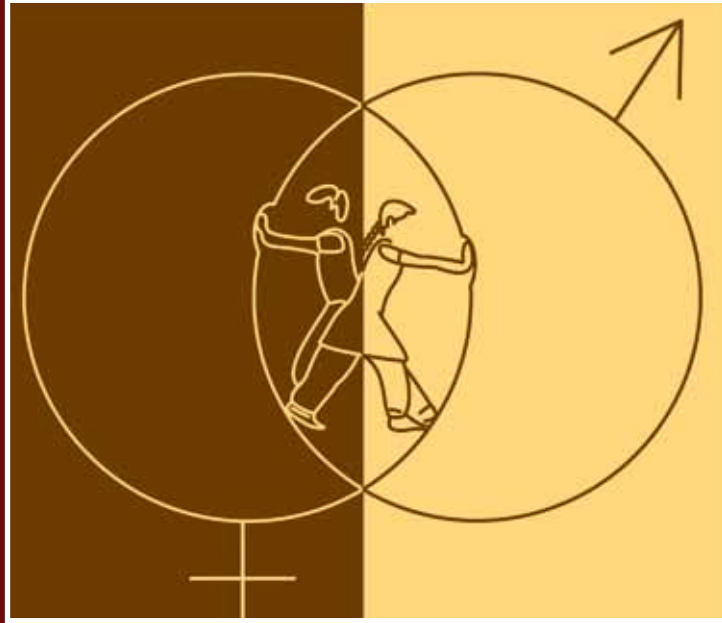

Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Afet Yönetimi

Uygulamacılar İçin El Kitabı

Chaman Pincha

Uyarlama ve Çeviri: Derya Keskin Demirer

Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Afet Yönetimi

Uygulamacılar İçin El Kitabı

Chaman Pincha

Uyarlama ve Çeviri: Derya Keskin Demirer

Kocaeli Üniversitesi Yayınları: 362

2009

Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Afet Yönetimi: Uygulamacılar İçin El Kitabı

(Gender Sensitive Disaster Management: A Toolkit for Practitioners) – Chaman Pincha

ISBN 978-605-4158-11-9

Uyarlama ve Çeviri: Derya Keskin Demirel

Sayfa Düzeni ve Uygulama: Kasım Ertürk

Bu elektronik kitap, Chaman Pincha tarafından yazılan ve 2008 yılında Oxfam America ve NANBAN Trust desteğiyle Earthworm Books'a bastırılan "Gender Sensitive Disaster Management: A Toolkit for Practitioners" kitabının, yazarın izniyle Derya Keskin Demirel tarafından Türkçe'ye uyarlanmış versiyonudur. Eğitim ve araştırma amacıyla kişiler ve ilgili kurumlar tarafından çoğaltılıp kullanılabilir. Kitabın basılı kitap haline getirilmesi hakkı Kocaeli Üniversitesi'ne aittir. İletişim için Chaman Pincha pincha.chaman@gmail.com ve Derya Keskin Demirel'e ddkeskin@yahoo.com başvurunuz.

İçindekiler

Çevirenin Önsözü	iv
Yazarın Türkçe Çeviri için Önsözü	vi
Sunuş	ix
1. Toplumsal Cinsiyeti Anlamak	1
2. Toplumsal Cinsiyet Gözüyle Afet	17
3. Önleyici Tedbirler	43
4. Afete Karşılık Vermek	85
Katılan STK'ların Kısa Tanıtımı	108
Kaynakça	109
Kullanıcının Katkıları	111

TÜRKÇEYE ÇEVİRENİN ÖNSÖZÜ

Bu kitap, Ekim 2008’de Kocaeli Üniversitesi’nde düzenlediğimiz “3. Uluslararası Toplumsal Cinsiyet ve Doğal Afetler Atölye Çalışması”na Hindistan’dan katılımcı olarak gelen Chaman Pincha’nın Gender Sensitive Disaster Management adlı, orijinali İngilizce basılmış kitabından uyarlama bir çeviridir. Konferans’a yeni çıkmış kitabıyla gelen Chaman’la yaptığımız konuşmalar sırasında ortaya çıkan bir fikirle gelişen bu çalışmada, metnin bütünlüğüne sadık kalınmakla birlikte, Hindistan örneklerinin olabildiğince Türkiye’den örneklerle değiştirilmesine gayret edilmiştir. Bu bağlamda, metnin çoğunluğu, az miktarda eleme ile, büyük ölçüde birebir çeviri şeklinde yapılmış, ancak sahadan örneklerin çoğu elimizdeki yerel veriler doğrultusunda Türkiye örnekleri ile değiştirilmiştir.

Orjinal metin, Hindistan’da yaşanan Tsunami ve sel felaketlerine dayanmakla birlikte, toplumsal cinsiyetle ilgili gerek alan bulgularının, gerekse orada yaşanan olayların diğer afetlerde ve dünyanın pek çok yerinde yaşananlara çok benzer olduğu görülecektir. Özellikle, Hindistan örnekleri yerine Türkiye’de 1999 Doğu Marmara depreminde yaşanan olaylardan ve büyük ölçüde kadınların anlatılarından yola çıkılarak konulan alan bulguları Hindistan örnekleriyle neredeyse tümüyle örtüşmektedir. Bu örtüşmeyi, sıklıkla, tamamen Hindistan kaynaklı olan metinlerle de görmek mümkündür. Bununla birlikte, bugünkü Türkiye koşulları bağlamında pek geçerli olmayan bazı ifade, yorum ve anlatılar da bilgi ve örnek olarak faydası olacağı düşünülerek büyük ölçüde korunmuştur. Bu kitapçık için benzer bir saha çalışması mümkün olmadığından, özellikle deprem sırasında kadınlarla dayanışma için kurulan Kadınlarla Dayanışma Vakfı ve Kadın Destekleme Merkezi üyelerinin çalışmaları, gözlemleri ve görüşmelerinden faydalanılmıştır.

Bu çeviri/uyarlama kitapçığın ortaya çıkmasında emeği olan kişiler çevirmenle sınırlı değil. Öncelikle, elinde kitabı ile konferansımıza gelip çalışmasından bizi haberdar eden ve karşılıksız olarak Türkiye telif haklarını bize veren Chaman Pincha’ya teşekkür ederim. Bu çevirinin ortaya çıkmasında maddi katkı sağlayan USAID OFDA’nın (ABD Afet Dış Yardım Ofisi) gayretli çalışanlarına ve çeviri kitapçığın Kocaeli Üniversitesi Yayınları olarak hayata geçmesinde katkısı olan Prof. Dr. Abdurrahman Fettahoğlu ve Prof. Dr. Hasret Çomak’a teşekkür ederim. Türkiye’den örnekleri ve fotoğrafları sağlayan, depremden hemen sonra oluşturulan Kadın Destek Merkezi’nin kurucusu, Melek Gündoğan’a tüm katkıları ve paylaşımları için özel olarak teşekkür etmek isterim. Tasarı aşı-

masında düşüncelerini paylaşan Nihal Ş. Pınarcıoğlu, Esmâ Buluş Kırıkkaya, Oya Çakın, Belkin Tanrıverdi ve özellikle teknik işlerdeki yardımlarından dolayı İsmail Şiriner'e teşekkürü borç bilirim. Toplumsal Cinsiyet ve Doğal Afetler konferansımıza gelerek katkılarını sunan ve adlarını burada sayamayacağım pek çok insana teşekkürle birlikte, alandaki el kitabı ihtiyacını adı geçen toplantımızın kapanış oturumunda hararetle dile getirerek bize bu konuda ilk cesareti veren Halk Sağlığı hocası, Prof. Dr. Necati Dedeoğlu'nu burada özellikle anmak isterim. Son olarak, bu çalışmanın fikir aşamasından hayata geçirilmesine ve metnin son redaksiyonuna kadar benimle birlikte emek koyan Yücel Demirer'e teşekkür ederim.

Bu kitap, Türkiye'de afetler bağlamında toplumsal cinsiyet sorunlarına dikkat çekmek ve bu alandaki el kitabı ihtiyacına katkıda bulunmak için yapılan çalışmaların sınırlı koşullarda oluşan bir yan ürünüdür. Dolayısıyla, bu alandaki tüm ihtiyaçları karşılama iddiasında olmayıp, bu yolda atılan adımların mütevazı bir parçasıdır. Dileğimiz bu kitapçığın, toplumsal cinsiyet bilincinin afet bağlamında yaygınlaştırılması yolunda daha geniş kapsamlı benzer çalışmalara ilham vermesidir.

Derya Keskin Demirer
Ağustos 2009, Kocaeli
ddkeskin@yahoo.com

AUTHOR'S PREFACE FOR THE TURKISH EDITION

A work having its usefulness beyond a specific location and region, once again underlines the fact that gender issues are universal though how they are shaped in a particular context may be different. I congratulate Derya Keskin Demirer and Yücel Demirer along with the related staff of USAID – OFDA and Kocaeli University for initiating the adapted translation of the work built on field research in a Tsunami affected state of India and application of the tools with the grassroots women and men as well as staff of humanitarian organisations and policy makers. No wonder the adapted translation project had its own round of field research in Turkey with the help of tools introduced in the original version of the toolkit. It was realised at the “Third International Workshop on Gender and Disasters” at Kocaeli University that not many handbooks and toolkits are available which can glue attention of the readers from page one to page last. This has been made possible in the original as well as adapted version by dovetailing concepts and ground realities, each enriching the other and breaking through the paradigm of dominance of concepts over experiential realities.

As an Author, I am delighted and humbled at the same time. I learnt the importance of free dissemination of knowledge when Turkey, Indonesia and Nigeria started projects on translation/reproduction of the toolkit. I hope that the adapted version of the toolkit would help the disaster affected communities in Turkey to use the gender lens to analyse their lived experiences to effectively engender both disaster management policies and interventions of the humanitarian agencies. I also hope that the ground realities analysed through gender lens would help in integrating gender equity concerns in both policies and practice of disaster management process in Turkey.

I would like to take this opportunity to place on record that the original work would not have been possible without the support of grassroots men, women and transgender communities, the civil society organisations as well as support of Oxfam America, in particular of its humanitarian representative in India, N Hari Krishna. We all, therefore, celebrate the adapted version of this toolkit.

Chaman Pincha

Independent Researcher
(Gender and Disaster Risk Reduction)

India

pincha.chaman@gmail.com

YAZARIN TÜRKÇE ÇEVİRİ İÇİN ÖNSÖZÜ

Faydası, belli bir coğrafyanın ötesine geçen bu türden bir çalışma, her ne kadar ortaya çıktıkları koşullar farklı olsa da, toplumsal cinsiyet sorunlarının evrensel olduğu gerçeğinin altını bir kez daha çizmektedir. USAID-OFDA ve Kocaeli Üniversite’sinin ilgili çalışanları ile birlikte Derya Keskin Demirer ve Yücel Demirer’e, bu uyarlama çeviriye önayak oldukları için teşekkür ederim. Çeviriye konu olan çalışma, Hindistan’ın Tsunami’den etkilenen bölgesindeki alan araştırması ve bu konudaki araçların alandan erkek ve kadınlarla birlikte insani yardım örgütleri ve politikacılar düzeyinde uygulanması üzerine inşa edilmiştir. Orjinal versiyonda sunulan Araçlar Seti’nin yardımıyla, uyarlama çeviri projesinin Türkiye’deki afet deneyimi üzerinden derlenen alan bulguları etrafında oluşması doğaldır. Kocaeli Üniversite’nde yapılan “3. Uluslararası Toplumsal Cinsiyet ve Doğal Afetler Atölye Çalışması”nda, okuyucuların dikkatini birinci sayfadan sonuncu sayfaya kadar koruyacak pek fazla el kitabı ve araç setinin olmadığı anlaşılmıştı. Bu çalışmalar, hem orjinal metin hem de uyarlama çeviri, kavramların, yaşanmış gerçeklikler üzerindeki hakimiyetine dayanan paradigmanın kırılmasından oluşan ve birbirini zenginleştiren temel gerçekliklerin ve kavramların birleştirilmesiyle mümkün kılınmıştır.

Bir yazar olarak çok mutluyum ve kıvanç duyuyorum. Türkiye, Endonezya ve Nijerya, Araç Seti’nin çeviri/yeniden basımı için projeler başlattığında, bilginin serbest dolaşımının ne kadar önemli olduğunu öğrendim. Umarım, araç setinin uyarlama çevirisi, Türkiye’de afetten etkilenen toplulukların yaşanmış deneyimlerinin, hem afet yönetimi politikalarının hem de insani yardım kuruluşlarının müdahalelerinin etkili bir biçimde gerçekleştirilmesi için, toplumsal cinsiyet bakış açısıyla ele alınmasına yardımcı olur. Ayrıca, toplumsal cinsiyet perspektifi ile tahlil edilen temel gerçekliklerin, toplumsal cinsiyet adaletinin Türkiye’deki politikalara ve afet yönetim sürecindeki uygulamalara eklenmesinde yardımcı olmasını umarım.

Bu fırsatı kullanarak, orjinal çalışmanın, tabandan erkekler, kadınlar ve transgender topluluklar ile sivil toplum örgütleri ve Oxfam America’nın, özellikle de onun Hindistan’daki insani yardım temsilcisi olan N. Hari Krishna’nın desteği olmadan mümkün olamayacağını kayda geçirmek isterim. Sonuç olarak, hepimiz, bu araç setinin uyarlama çevirisini kutluyoruz.

Chaman Pincha

Bağımsız Araştırmacı

(Toplumsal Cinsiyet ve Afet Riski Azaltımı)

Hindistan

pincha.chaman@gmail.com

Sunuş

İnsanların doğal afetler nedeniyle karşılaştıkları riskler ve kırılganlıklar fiziksel koşullarının olduğu kadar toplumsal konumlarının da ürünüdür. Bireylerin ve toplumsal grupların zaman içinde değişen kırılganlıkları ve kapasiteleri afetlerle başa çıkma ve toparlanma yeteneklerinde belirleyici olur. Toplumsal ağlar, güç ilişkileri, bilgi ve beceriler, toplumsal cinsiyet rolleri, sağlık, zenginlik ve bulunulan yer gibi faktörlerin hepsi birden afetler karşısındaki risk ve kırılganlığı ve afetlerle başa çıkma kapasitesini etkiler.

Afetlerde kadınların erkeklere göre daha yüksek oranlarda ve daha ciddi biçimde etkilendiklerini gösteren yeterince kanıt vardır. Tüm dünyada genel olarak kabul edildiği üzere, gerek kalkınma gerekse afet bağlamlarında, toplumsal cinsiyet sorunları tümüyle ve etkili biçimde ele alınmadığında sürekliliğini korumakta ve pek çok durumda da varolan toplumsal cinsiyet temelli eşitsizliklerin artmasına neden olmaktadır. 1995'te Pekin'de yapılan Kadın Konferansı'ndan bu yana toplumsal cinsiyetle ilgili konuların her düzeyde tüm alanlara ve sektörlere dahil edilmesi ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin teşvik edilmesi için "toplumsal cinsiyet bilincinin yaygınlaştırılması" kapsayıcı bir strateji olarak kabul edilmiştir. Afete hazırlık ve afet sırasında toplumsal cinsiyetin gözetilmesi, çeşitli durumların toplumsal cinsiyet bakış açısıyla izlenmesi ve incelenmesiyle birlikte toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin belirgin kılınmasını da gerektirir. Afet yönetim sürecinde toplumsal cinsiyete duyarlı stratejilerin ve girişimlerin oluşturulabilmesi için kadınların, erkeklerin ve kendini diğer şekillerde tanımlayan kişilerin (transgender) hem pratik, hem de stratejik ihtiyaçlarının düşünülmesi gerekir.

Bu rehber, Tamil Nadu'daki Tsunami sonrasında, sivil toplum kuruluşları (STK) ve hükümet tarafından afete karşılık verilmesinde ve afetin yönetiminde kullanılan toplumsal cinsiyet bilincinin yaygınlaştırılması stratejilerinin anlaşılması için gerçekleştirilmiş bir çalışmanın sonucudur. Sahadan gelen sonuçlar, afetlerin farklı etkilerini ve kadınların/kız çocukların, erkeklerin/erkek çocukların ve diğer marjinalleştirilmiş grupların afetle başetme stratejilerini ortaya çıkarmak için toplumsal cinsiyet bakış açısıyla tahlil edilmiştir.

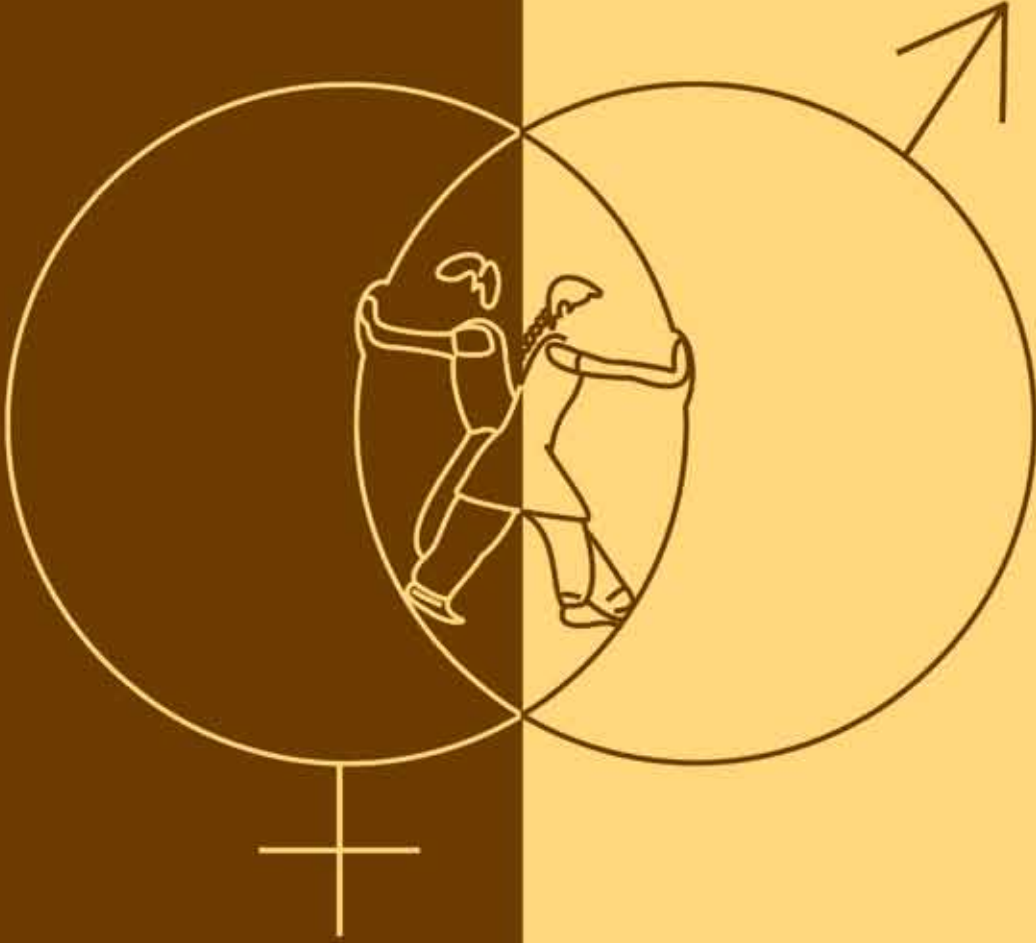
Bu rehberin tasarımı ve içeriğinin sunumunda temel amacımız, afet yönetiminin uygulama-

ları ve genel planlamasında toplumsal cinsiyet bakış açısının nasıl sürece dahil edileceğinin gösterilmesidir.

Bu rehber dört bölümden oluşmaktadır. İlk bölüm toplumsal cinsiyet ile ilgili kavramları netleştirmektedir. Konu, hem kavramların anlaşılmasını kolaylaştıracak, hem de ilgili aktörlerin toplumsal cinsiyet duyarlılığı uygulamalarında kullanabilecekleri şekilde sunulmaktadır. İkinci bölüm, afet ve toplumsal cinsiyet sorunlarının etkileşiminden doğan sonuçları dile getirmektedir. Aralık 2004'te Tamil Nadu'yu vuran ve afetlerin ve afet yönetiminin toplumsal cinsiyet bağlamı sonuçlarını gösteren Hint Okyanusu Tsunamisi bu çalışmanın kavramsal zeminini oluşturmaktadır. Halk arasından kadın, erkek ve transgender kişilerle yapılan çok sayıdaki odak grup görüşme sonuçları ve çeşitli örnek olaylar bu bölümde yer almaktadır. Bu bölüm, sözkonusu durumlara toplumsal cinsiyet gözlüğüyle nasıl bakılacağını gösterir. Neden "toplumsal cinsiyet bilincini yaygınlaştırma?" sorusunu yanıtlamaya yardım eder.

Üçüncü bölüm, uygulandığında, toplumsal cinsiyet konularını afeti karşılama ve afete hazırlık düzeylerinde devreye sokacak olumlu uygulamaları teşvik eden araçlarla donatılmıştır. Son bölüm STK'ların aracılığının bazı iyi örneklerini göstermektedir. Bununla birlikte, sahaya dayanan kanıtlardan yola çıkıp görünüşte toplumsal cinsiyet duyarlı bazı müdahalelerin istenmeyen olumsuz sonuçlarına odaklanarak toplumsal cinsiyet analizinin önemini vurgulamaktadır.

Her ne kadar bu rehber belli bir yere/bölgeye özgü, özel bir bağlamdaki afetlerden yola çıkarsa da, Tsunami'yle mücadelede alınan derslerden sonra toplumsal cinsiyet bilincinin yaygınlaştırılmasında kullanışlı bilgiler geliştirmiştir. Bu rehberin, dirençli ve toplumsal cinsiyet eşitlikli toplulukların inşa edilmesindeki çalışmalarında politikacılar, bağışçılar, STK'lar ve araştırmacılar gibi afet yönetiminde yer alan herkes tarafından kullanılması düşünülmüştür.

*TOPLUMSAL CİNSİYETİ
ANLAMAK*

Başlamadan Önce...

Toplumsal cinsiyet üzerine bu rehber kitap boyunca bizim vurgumuz esas olarak kadınlar üzerinden olacaktır. Bunun nedeni, toplumsal cinsiyetin sadece kadınlarla ilgili olmasından değil, kadınların genel olarak toplumsal cinsiyet sorunlarından erkeklere göre daha fazla zarar görmesindenidir.

Pek çok durumda geleneksel toplumsal cinsiyet bağlamı beklentilerin sonucu olarak erkeklerin de mağdur olduklarının farkındayız ve bu gerçekliğin hakkını çalışma boyunca teslim ediyoruz.

Toplumsal cinsiyet kavramı esas olarak erkekler ve kadınlar arasındaki güç ilişkileri ile ilgilidir. Toplumsal cinsiyet, yaş, medeni durum, sosyal sınıf, etnisite, din, mülteci pozisyonları vb. ile etkileşime girdiğinde, bu güç ilişkileri daha da karmaşık hale gelmektedir.

Kadınlar ve erkeklerden bahsettiğimizde, içinde bulunulan duruma bağlı olarak, aynı zamanda erkek ve kız çocuklarını da kastetmiş oluyoruz.

Bu rehber kitap büyük ölçüde 2006-2007 arasında Tamil Nadu'da gerçekleştirilen saha çalışmalarının değerlendirilmesi ve belgelendirilmesinden meydana gelmiştir. Bazı durumlarda, "Batı Bengal'in Topluluk Temelli Afet Hazırlık Programı"ndan örnek olaylar alınıp Tamil Nadu'daki bulgularımızla birleştirilerek kullanılmıştır.

Toplumsal Cinsiyet ≠ Cinsiyet

Bu bölüm, toplumsal cinsiyet ile ilgili temel ve en kritik kavramları açıklamaktadır.

Toplumsal Cinsiyet Nedir?

- Cinsiyet erkek ve kadın olmakla ilgili biyolojik farklılıklara ilişkindir.
- Toplumsal cinsiyet kadın ve erkek olmakla ilgili toplumsal olarak inşa edilmiş kalıplar, roller, fırsatlar ve ilişkilere atfen kullanılır.

Eril ya da dişil doğarız; erkek çocuğu ve erkek ya da kız çocuğu ve kadın olmak üzere sosyalleşiriz. Bu sosyalleşme sürecinde az sayıdaki cinsiyet farklılıklarına aşırı önem verilerek bunlar belirgin hale

getirilir. Bunun yanında sayısız benzerlik görünmez hale getirilir.

Bu iki kategori, cinsiyet (eril ve dişil) ve toplumsal cinsiyet (kadın ve erkek), bu kategorilerin hiçbirine ait olmayan kişileri içermeyiz. Bu çalışmada bu grup transgender kişiler olarak adlandırılacaktır.*

* Türkçe metin boyunca kendilerini kadın ya da erkek kategorileri dışında tanımlayan kişileri belirtmek için İngilizce orijinal metindeki transgender sözcüğü kullanılacaktır (çev.).

Unutmayın

- Cinsiyet doğuştandır, sabittir ve zaman içinde değişmez.
- Toplumsal cinsiyet dinamiktir ve hem zamanla hem de bir kültür içinde ya da kültürler arasında farklılıklar gösterebilir.

Toplumsal Cinsiyet Roller

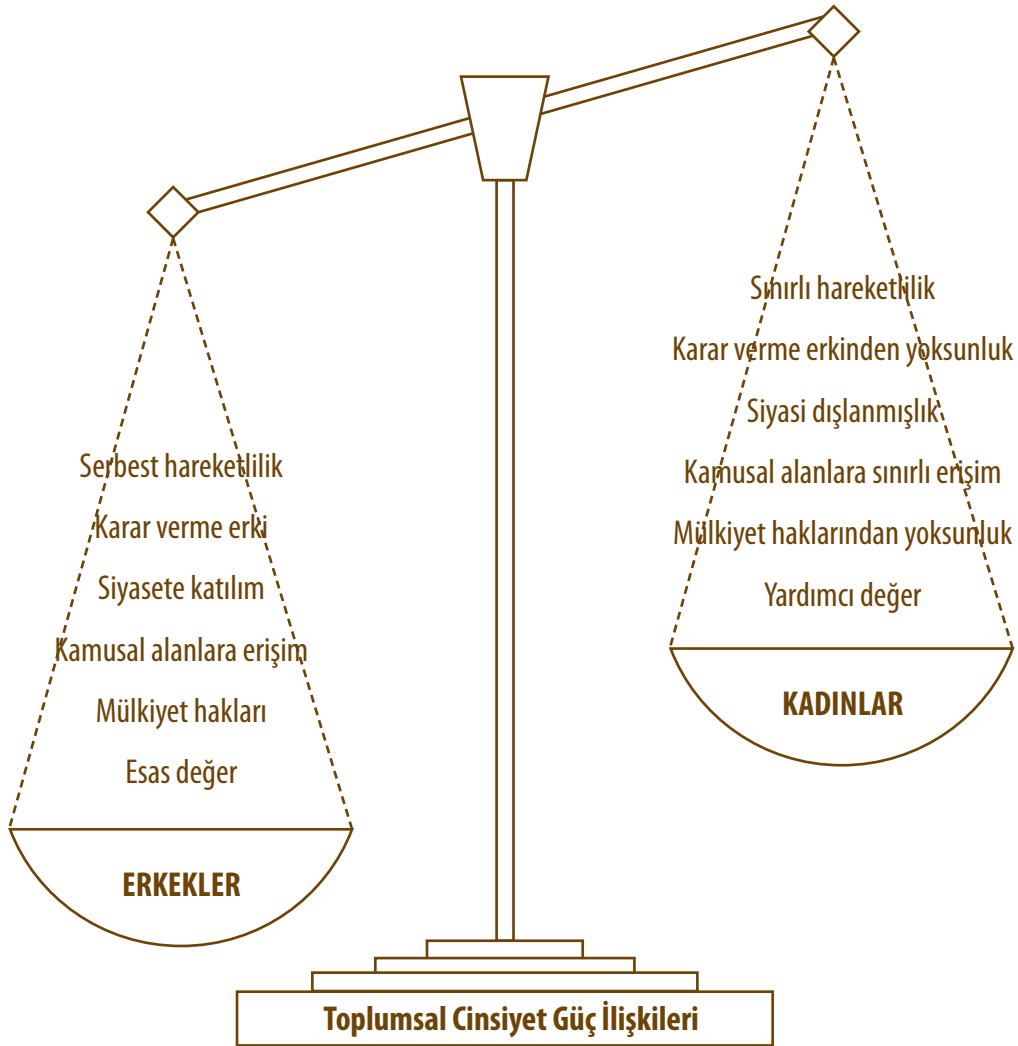
Geleneksel olarak toplumsal cinsiyet temelli işbölümü çoğu toplumlarda var olmuştur. Bu durum, bir rol grubunun kadınlara, başka bir rol grubunun ise erkeklere tahsis edilmesine neden olmuştur.

Toplum İçindeki Toplumsal Cinsiyet Roller

ROLLER	KADIN	ERKEK
Üreme Rolü (Tipik olarak kadınlar)	Biyolojik üreme işi: Bebekleri doğurma ve emzirme Toplumsal yeniden üretim işi: Çocukları büyütmek, yemek pişirmek, temizlik yapmak, çamaşır yıkama, su/ odun/yakacak taşıma vb. Görünmez ve karşılığı ödenmemiş Bağımlı karar almayı destekler *	Üreme ile ilgili minimum iş Hareketlilik daha fazla İsteğe bağlı Görünür Karar verme gücü elinde
Üretim Rolü (Tipik olarak erkekler)	Geçim faaliyetleri Düşük ücret (erkekler göre) Görünmez/ikincil önemde İşin doğası genellikle yeniden üretim rolüne dayalı	Geçim faaliyetleri Yüksek ücret (kadınlar göre) Görünür Geçimi sağlayan olarak kabul edilme
Toplumdaki Rol	Akraba ilişkileri, dinsel faaliyetler, sosyal etkileşim ve törenlerin (doğum/ evlilik/ölüm) vb. devamını sağlamak Ücretsiz iş İşin doğası yeniden üretim rolüne benzer	Siyasi Prestij ve güç sağlayan Ücretli iş Fazlaca görünür

* Kadınların kararları tipik olarak evin erkek üyelerinin iradesine bağlıdır.

Analiz aracı olarak kullanıldığında toplumsal cinsiyet, kadınlarla erkekler arasındaki dengesizliği ortaya çıkarır.

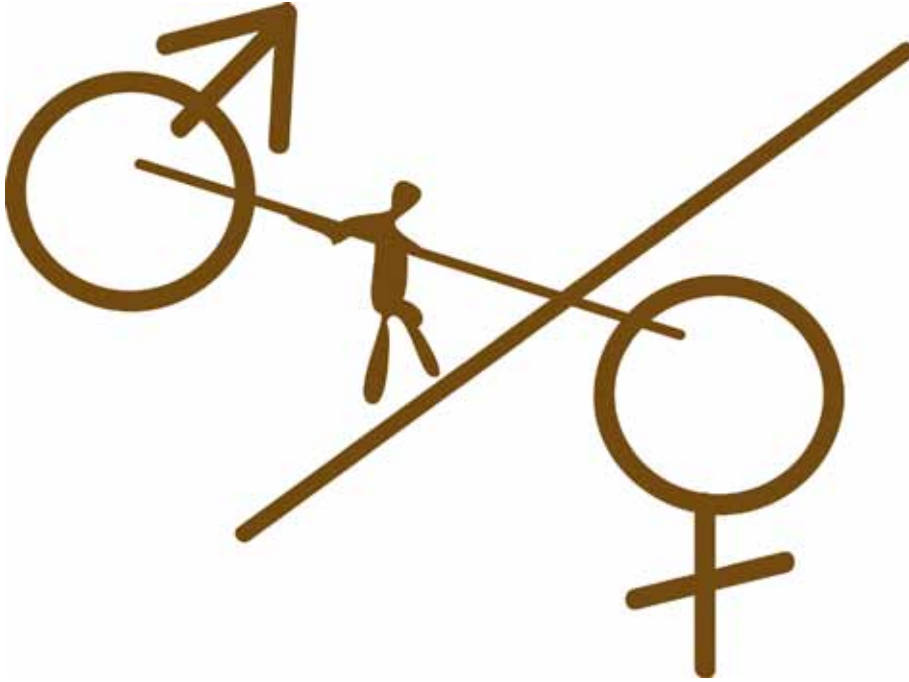

Kadınların, erkeklerin ve kendini bunların dışında tanımlayan kişilerin (transgender) farklı ihtiyaç ve iktidar yapılarından kaynaklanan farklılıklarının teşhis edilip, cinsiyetler arasındaki dengesizliği düzeltecek bir şekilde ele alınması toplumsal cinsiyet eşitliği olarak bilinir. Toplumsal cinsiyet eşitliği, tüm insanlar için, toplumsal cinsiyete bakılmaksızın, bireysel eğitime, yeteneklere ve ilgilere bağlı olarak eşit sonuçların üretilmesi için farklı yaklaşımların gerekebileceğini kabul eder.

Cinsiyet ve toplumsal cinsiyet karşılaştırmasında olduğu gibi, biyolojik ve toplumsal yeniden üretim arasında da toplumsal olarak yapılandırılmış ayrımları anlamak önemlidir. Biyolojik yeniden üretim işlevleri statik ve değişmezdir; sadece kadınlar hamile kalır ve bebek emzirir ve sadece erkekler sperm sağlayıp yumurtayı dölleyebilirler. (Bu saptama büyük ölçüde doğru olmakla birlikte bilim ve teknoloji bazı yollarla bunu aşmayı başarabilmekte).

Öte yandan, toplumsal yeniden üretim işi değişebilir ve hem kadınlar hem de erkekler tarafından yapılabilir. Çocukları yetiştirme, yemek pişirme ve diğer ev işleri her ikisi tarafından da yapılabilir. Toplumsal cinsiyet temelli geleneksel ev içi işbölümü bu işleri genellikle kadınlara tahsis etmektedir.

Toplumsal yeniden üretim işlerindeki bu ayrımların altında herhangi bir biyolojik dayanağın olmadığı konusunda bilinçlenmemiz gerekir.

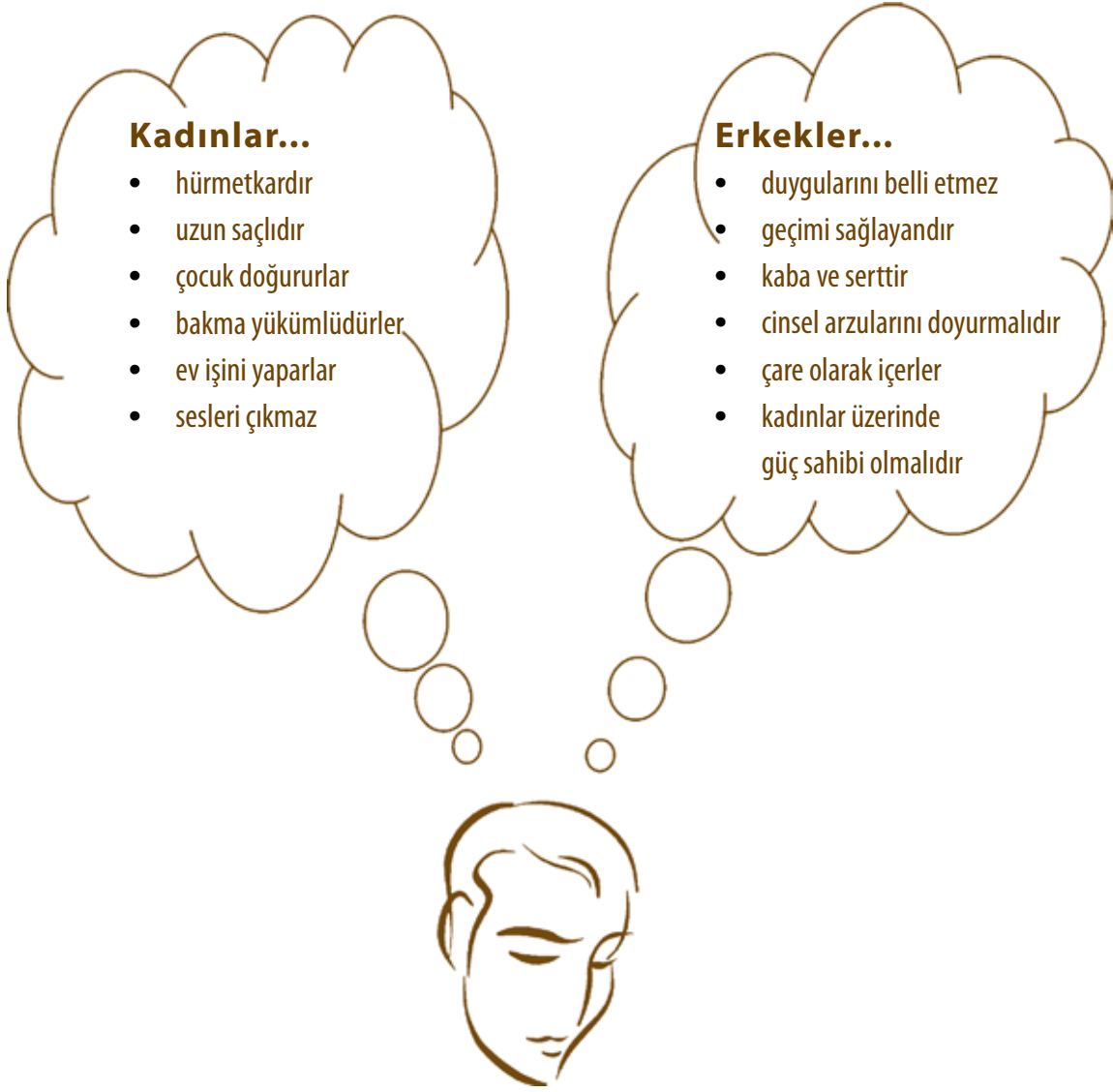
Çevrenize bakın ve toplumsal cinsiyetçi işbölümünü görün

- İçsel bağlantılarla bir bütünü oluşturmalarına ve birbirlerini beslemelerine rağmen, yeniden üretim ve üretim alanları arasında keskin bir ayrım vardır.
- Tamamen ücretsiz olan yeniden üretim işlerinin çoğunu kadınlar yaparlar.
- Kadınların yeniden üretim işleri daha az değerlidir.
- Kadınlar ev ekonomisine önemli katkılarda bulunmalarına rağmen geçimi sağlayanlar olarak kabul edilmezler.
- Kadınlar çeşitli düzeylerde karar verme süreçlerinden dışlanırlar; ailede, toplum içinde ve siyasal düzlemde.

Daha önce sözü edilen, anatomik olarak belirlenmiş biyolojik yeniden üretim işlevleri dışında, benzer doğaya sahip yeniden üretim ve üretim işlerini hem kadınlar hem de erkekler yapabilirler. Toplumsal olarak inşa edilmiş toplumsal cinsiyet sınırları değişkendir ve aşılabılır.

TOPLUMSAL CİNSİYET KALIPLARI

Toplumsal cinsiyet rollerinin yol açtığı varsayımlarımız bazen toplumsal cinsiyet eşitliği ve adaletinin gerekliliklerine ters düşen kararlar almamıza neden olabilir.

Toplumsal cinsiyet gerekliliklerini tümüyle anlamak için, geleneksel toplumsal cinsiyet rollerinin devamını sağlayan mevcut siyaset ve program yaklaşımları ile toplumsal cinsiyet eşitliğine erişmek için bunları dönüştürecek olan yeni yaklaşımlar arasındaki ayrımı ortaya koyacak toplumsal cinsiyet bakış açısını kullanmamız gerekir. Bu ayrımlar aşağıda belirtilmiştir:

Pratik Toplumsal Cinsiyet Gereksinimleri (PTCG'ler)	Stratejik Toplumsal Cinsiyet Gereksinimleri (STCG'ler)
Kadınların ve erkeklerin PTCG'leri onların varolan iktidar yapısı içinde toplumsal olarak kabul edilmiş rolleridir.	Kadınların STCG'leri onların toplum içinde erkeklere göre ikincil/aşağı pozisyonlarından kaynaklanır.
Kadınların PTCG'lerini karşılamaya yönelik politika ve programlar onların ve ailelerinin tıbbi hizmet, gıda, su, çocuk bakımı, geçim fırsatları yaratmak gibi gerekli yaşam koşullarının sağlanmasına odaklanma eğilimindedir.	STCG'leri karşılayacak politika ve programlar kadınların karar verici güçlerini, liderlik pozisyonlarına gelme ehliyetlerini, istihdama eşit erişimlerini, eşit ücret, eşit yasal haklar, üreme ile ilgili hakları, mülkiyet hakları, hareket özgürlüğü ve şiddetten korunma imkanları vb. arttıracak şekilde olmalıdır.
Bu tür politika ve programlar toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri ile doğrudan mücadele içermez.	STCG'leri karşılayacak şekilde düzenlenmiş politika ve programlar geleneksel toplumsal cinsiyet ilişkileri ve kadınların aşağı pozisyonu ile mücadeleyi içerir. Bunlar, kadın ve erkek arasındaki iktidar ve kontrol ilişkilerinde değişimi gerektirir.

Erkeklerin, örneğin çocuk bakımı gibi geleneksel “kadın alanları”nın dışında tutulmaları ve “erkekçe” rolleri üstlenmek durumunda bırakılmaları, onların şefkat, acı ve korku gibi son derece insani olan duygularını özgürce ifade etme yeteneklerini sınırlandırır. Buna bağlı olarak erkekler duyarlılıklarını göstermekten kaçınırlar.

Aşağıdaki programları değerlendirin

- Geçim olanakları yaratma ile ilgili bir program kadınları evde ya da küçük çaplı bir iş olarak turşu yapma ve dikiş dikme becerileri geliştirme konusunda eğitir.
- Başka bir program kadınları duvarcılık konusunda eğitir.
- Kadınlara ve kızlara bedava bisiklet dağıtma.
- Babanın iş yerinde bir kreş.
- Annenin iş yerinde bir kreş.
- Esnek zamanlı, toplumsal temelli bir kreş.
- Kadınların afet riski azaltma programlarında kurtarma ekiplerinde, erkeklerin çocuk bakımından sorumlu ekiplerde görevlendirilmesi.
- Kadınların acil planlama ve afet yönetim komitelerinde temsili.

Bu programlar hangi gereksinimleri gözetir?

- Turşu yapma ve dikiş dikme eğitimi pratik toplumsal cinsiyet gereksinimlerini karşılayabilir, duvarcılık eğitimi ise bir kadının geleneksel toplumsal cinsiyet rollerini aşmasına ve daha yüksek gelir kazanmasına yol açar. Bu program aynı zamanda kadınlardan ve erkeklerden oluşan bir duvar işinde kadın için liderlik fırsatları yaratarak onun stratejik toplumsal cinsiyet gereksinimlerine karşılık vermiş olur.
- Bir bisiklet verilen kadın sadece evişlerini kolaylaştırmak için kullanabilir, böylece bazı pratik toplumsal cinsiyet gereksinimlerini karşılamış olur. Öte yandan, bisiklet bir genç kıızı daha hareketli yapar, eğitimini kolaylaştırır ve aynı zamanda onun daha uzak yerlerdeki daha iyi okullara gidebilmesini olanaklı kılar. Genç kızın kendine güvenini artırır ve onu güçlendirir. Bu program daha çok kadınların stratejik toplumsal cinsiyet gereksinimlerinin karşılanmasına katkıda bulunur.

- Babanın iş yerindeki kreş kadının hem PTCG'sini hem de STCG'sini karşılar. Annenin iş yerindeki kreş ise sadece kadının PTCG'sini karşılar.
- Listedeki diğer pogramlara benzer şekilde bakılabilir. Böyle bir egzersizin amacı, toplumsal cinsiyet eşitliği ve adaletini kurma/geliştirme yolunda, politika ve programların bir toplumsal cinsiyet gözlüğü ile değerlendirilmesinin önemini vurgulamaktır.

Unutmayın

Beceri geliştirmeye dayalı programlar tek başına yeterli değildir. Bu becerileri optimum şekilde kullanıp onlardan fayda sağlamak için eşit fırsatları ve uygun ortamı yaratmak gereklidir.

Politika ve programlar kadınların STCG'lerini özel olarak gözettiğinde ya da onları kadınların PTCG'lerini de karşılayacak programlarla birlikte ele aldığıında, bu programlar toplumsal cinsiyeti kalkınma ve afet yönetimi hedeflerinin genel kabulleri arasına sokmuş olur. Toplumsal cinsiyet bilincinin yaygınlaştırılması, toplumsal cinsiyetin genel kabullere dahil edilmesi, kadınlar ve erkekler arasında ve bunların kendi içinde, aynı zamanda da toplumsal ve kültürel olarak tanınmayan gruplar bağlamında, dengeli ilişkilere ulaşılması sürecidir.

Toplumsal cinsiyetin yaygın olarak kabul görmesi için daima toplumsal cinsiyet gözlükleri kullanmak gereklidir. Toplumsal cinsiyet gözlüğü toplumsal cinsiyet rollerini ve ilişkilerini sabit kabul etmez. Aksine, toplumsal cinsiyet gözlüğü;

- 🔍 Kadınların ve erkeklerin STCG'lerine ve PTCG'lerine odaklanır.
- 🔍 Kalkınma ve afet politika, program ve uygulamalarında kadınların sorunlarını görünür kılar.

- ❏ Müdahale stratejilerini tasarlamadan önce toplumsal cinsiyetin haritalandırılması gereğine işaret eder. Toplumsal cinsiyet haritalandırılması kadınların ve erkeklerin aile, toplum, piyasa ve devlet gibi kurumlardaki farklı kaynak erişimi ve göreceli yerlerine bakmayı içerir.
- ❏ Engelleri (tehditler, zayıflıklar, kırılğanlıklar) ve destekleri (direngenlikler, fırsatlar, kapasiteler vb.) tanımlar.
- ❏ Kırılğanlıkları çoğaltmak yerine ortadan kaldıracak önlemleri düşünür.
- ❏ Onlara farklı şekillerde uygulanan sosyo-kültürel değerlerden dolayı kadınları ve erkekleri etkileyen koşullardaki ayrıntıları açık bir biçimde görür.

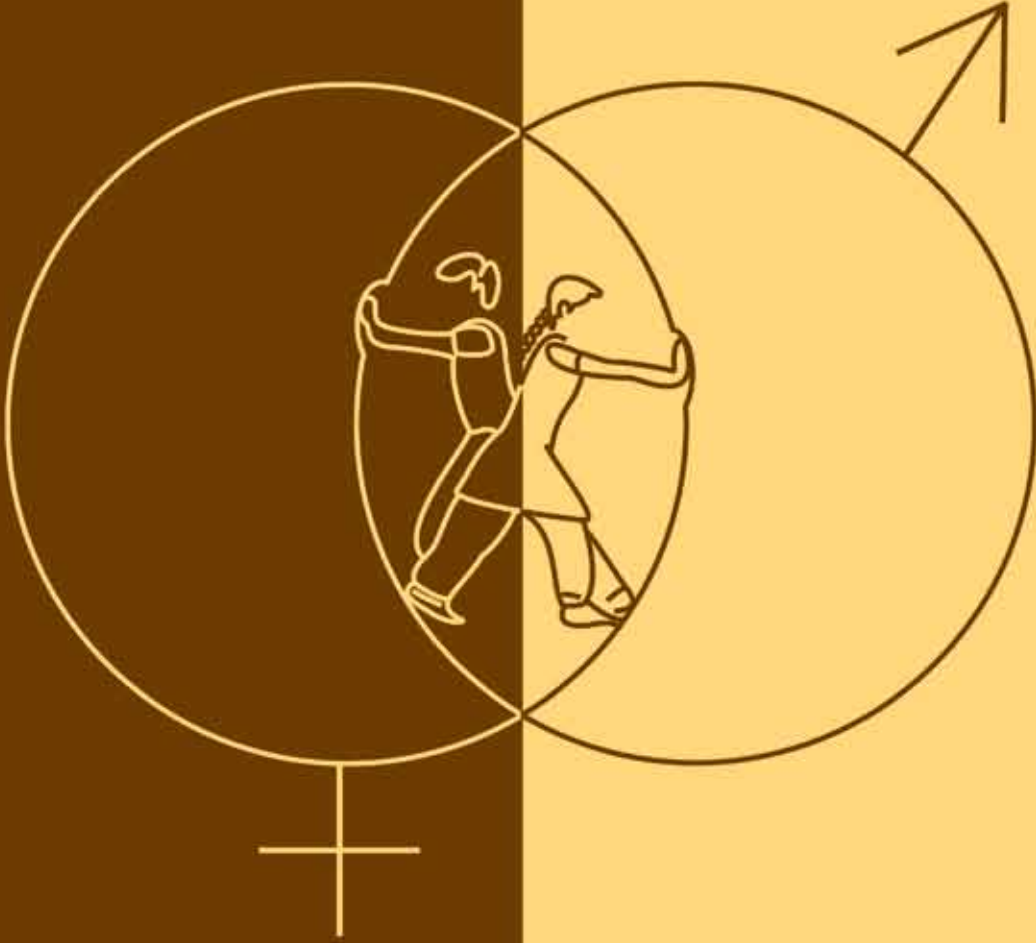
Toplumsal cinsiyet gözlüğü, bir program, faaliyet ya da politikayı tasarlama, inceleme ve değerlendirmede kafamızdaki mitleri ve önyargıları silmemizi gerektirir:

Mitler	Gerçekler
Kadınlar kırılğandır	Kadınlar toplumdaki sosyal, ekonomik ve siyasi düzenlemelerle kırılğan kılınırlar.
Toplumsal cinsiyet kadınlardır ve onların sorunlarıdır.	Toplumsal cinsiyet, kadınlar ve erkekler arasındaki iktidar ilişkilerini ve kendisini bu kategorilerin dışında tanımlayanların (transgender) görünmezliğini çözer ve sorgular.
Kadınları güçlendirmek için onların pratik toplumsal cinsiyet gereksinimlerini gözetmek yeterlidir.	Duyarlı müdahalelerin hem kadınların hem de erkeklerin PTCG'leri ile birlikte kadınların STCG'lerini de gözetmesi gerekir.
"Üretken" işleri sadece erkekler yaparlar.	Kadınların ev içi işlerini üstlenmesi erkeklerin üretken işleri yapmasını sağlar ve tipik olarak bu işler erkeklerin işlerinden daha fazla zaman harcanmasını gerektirir.

Mitler	Gerçekler
'Erişim' kadınları güçlendirmek için yeterlidir.	Erişim, birinin neye erişebileceğinin kontrolüne sahip olmasından farklıdır.
Aile içi şiddet özel alana ait bir konudur.	Aile içi şiddet toplumdaki toplumsal cinsiyet ilişkilerini etkiler.
Aile içi şiddet yalnızca eşi etkiler (tipik olarak kadınları) .	Kadınlara karşı aile içi şiddet, çocuklar ve yaşlılar dahil olmak üzere tüm hanehalkını etkiler. Bu, toplumsal sistemin tüm alanlarına yayılan çok geniş ölçekli bir sorundur ve siyasi söylemin en önlerinde yer verilmesini gerektirir.
Gelir yaratma faaliyetleri kadınların geçim kaygılarını gözetir.	Kadınlar için geçim vasıtaları hem harcama örüntülerini hem de gelir yaratıcı kaynakları ihtiva eder.
Kendini iki cinsiyet kategorisi dışında tanımlayan (transgender) kişiler anormal olarak görülür.	Bu kişiler (transgender) herhangi bir kadın ya da erkek kadar normaldirler.

*Tablil ederken, Planlarken, Tasarlarken,
Uygularken, İzlerken ve Değerlendirirken
daima toplumsal cinsiyet gözlüğü takın*

TOPLUMSAL CİNSİYET GÖZÜYLE AFET

Bu bölüm, kadınların, erkeklerin ve kendini bu kategoriler dışında tanımlayan kişilerin (transgender) farklı kırılganlıklarına odaklanmaktadır.

Bu bölümde, Tsunami'den etkilenen Tamil Nadu'da ve Batı Bengal'in selden etkilenen bölgelerindeki odak gruplardan elde edilen bilgilerin ve Alan çalışmalarından çıkarılan bulguların analizi yapılmaktadır

Burada, konulara bilinçli ve sürekli bir biçimde toplumsal cinsiyet gözlüğü ile bakmanın gerekliliği vurgulanmaktadır. Toplumsal cinsiyete dayalı kırılganlıklarla başa çıkma yolunda afetleri fırsatlara dönüştürmek ve kadınların, marjinal erkeklerin ve kendini başka kategorilerle ifade eden kişilerin (transgender) güçlendirilmesi için toplumsal cinsiyet gözlüğünü kullanmak kritik önem taşımaktadır.

Unutmayın

- Tehlike barındıran doğal olaylar afet potansiyeline sahip olsalar da kendi başlarına afet sayılmazlar. Örneğin, yerleşim olmayan bir yerdeki sel afete yol açmaz.
- Tehlike barındıran doğal olaylar, onlara karşılık verecek yeterli kapasite olmadığı durumda insanlarla etkileşime girdiğinde afete dönüşürler. Örneğin, bir sel durumunda yüzme bilen kişi bilmeyene göre daha az risk altındadır.
- Afetle başa çıkmayı sağlayacak koşulların yetersizliği alinyazısı değildir; bu durum egemen toplumsal, ekonomik ve siyasi eşitsizliklerin sonucudur.
- Aleyhte oluşan bu sonuçlar kırılganlıklar olarak bilinir.

Bir önceki bölümde ortaya konulan kavramlardan yola çıkarak, egemen toplumsal cinsiyet rollerinin ve iktidar ilişkilerinin toplumun çeşitli kesitlerindeki mevcut koşulların doğasını ve kapsamını önemli ölçüde belirlediği söylenebilir. Toplumsal cinsiyet rolleri ve iktidar ilişkileri, kaynakların ve fırsatların nasıl dağıtılıp kontrol edildiğini, erişim olanaklarının nasıl belirlendiğini ve kararların kimler tarafından alındığını doğrudan etkiler.

Kapasite yetersizliği kırılganlıkları oluşturur. Kırılganlıklar ne kadar çoksa bir doğal tehlikenin herhangi bir toplulukta afete dönüşme riski o kadar yüksektir! Bazı toplumlar, sosyo-ekonomik eşitsizlikler ve siyasi dışlanmaların sonucu olarak afetlere karşı diğerlerine göre daha kırılgandırlar.

$$\text{Afet} = \frac{\text{Doğal tehlikeler x Kırılganlıklar}}{\text{Yeterlilikler}}$$

Toplulukların yeterlilikleri arttırıldığında afetlere karşı daha az kırılgan hale gelirler. Bununla birlikte, toplumsal cinsiyet, her toplulukta, kırılganlıkların kapsamını tüm düzeylerde genişletmektedir.

Kadınların kırılganlıklarının çoğu marjinal erkekler için de mevcuttur ve bunların da ele alınması gerekir. Ancak, her ne kadar erkekler sınıf, etnisite, fiziksel koşullar ve yaş bağlamlı marjinalleştirme ile karşı karşıya kalsalar da toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılıktan nadiren zarar görürler. Öte yandan, bu dezavantajlı gruplar içinde kadınlar genel olarak toplumsal cinsiyetle ilişkili ayrımcı uygulamalardan daha çok zarar görürler. Buna ek olarak, kadınların bekar, boşanmış ya da çocuksuz oluşları kırılganlıklarını daha da arttırmaktadır.

Toplumsal cinsiyet temelli eşitsizlikler ile kast, sınıf, etnisite vb. toplumsal adaletsizlikler arasındaki ayrımı akılda tutmak önemlidir. Toplumsal cinsiyet diğer toplumsal eşitsizlik biçimlerini aşp herkesi etkileyebilmektedir

Afetin karşılanması toplumsal cinsiyet konuları içselleştirilmeyip ilave bir iş olarak düşünülürse bir topluluğun kırılgan kesimlerinin yani kadınların, marjinal erkeklerin ve kendini kadın ve erkek dışındaki kategorilerle ifade eden (transgender) kişilerin göreceği zararlar artacaktır. Bu durum, afetin karşılanmasında acil olanın kurtarma ve yardım olduğu ve bunların toplumsal cinsiyet hassasiyeti gözönüne alındığında aksayacağını ileri süren klasik bakış açısının devamını sağlayacaktır.

Örnekler	Kırılganlık Türü
Sosyal tabular, toplumsal cinsiyet kalıpları, sınırlı hareketlilik ve toplumsal olarak belirlenmiş düşük güven duygusu nedeniyle kadınlar kapasitelerini kullanacak fırsatları elde edemeyebilirler.	Toplumsal, siyasal ve psikolojik
Topluluğun formel olmayan yönetim sistemi içinde kadınların herhangi bir temsiliyeti olmayabilir. Böylece, onların ihtiyaçlarına öncelik verilmez ya da tümünden görmezden gelinirler veya formel yapı içinde gerçekten seslerini duyurma imkanı sağlamayan bir temsiliyet sahibi olabilirler.	Siyasal
Kadınların sesi duyulmadığı için ihtiyaçları görünmez ya da ikincil düzeyde kalır.	Toplumsal, psikolojik , ekonomik ve siyasal
Erkeklerin cesurca davranması beklenir ve böylece risklere maruz kalırlar.	Toplumsal ve psikolojik
Erkekler, yemek pişirme, evi çekip çevirme gibi bazı temel hayatta kalma becerilerine sahip olmayabilirler.	Toplumsal ve psikolojik
Kendisini kadın ve erkek dışındaki kategorilerle ifade eden (transgender) kişiler	Toplumsal, psikolojik , ekonomik ve siyasal

Sonraki kısımlarda toplumsal cinsiyet gözlüklerini kullanarak, hayatta kalma, sağlık, geçim, güvenlik, barınma ve siyasi katılım konularını derinlemesine ele alacağız.

Alan Bulguları

Sıcaktı. Çok sıcaktı...

Güner teyze. 65 yaşında. Yaşadığı bina depremin ilk anında yerle bir oldu. Gölçük Kvaklıdaki o binadan kimse kurtulamadı. Güner teyzede kurtulamadı. Ölen birinin arkasından konuşmak hem ayıp hem de günahtır. Ama insanlar ne çok konuştu onunla ilgili olarak. Hava çok sıcaktı 16 Ağustos günü. Gecenin ilerleyen saatlerinde daha da sıcak olunca Güner teyze soğuk bir duş almış anlaşılır. Soğuk duşun ardından yalnız yaşadığı evinde sereserpe yatmak istemiş geceliğini giymeden. Deprem o anda yakalamış onu. Çıplak. Enkazdan çıplak çıktığında her kafadan bir ses gelir olmuş. "Kocakarıya bak eve kimbilir kimi almış", "Ayıp ayıp utanmadan nasıl yapmış bunu". Sözler terbiye sınırlarının çok ötesine geçti Güner teyze için. Oysa o sadece çok sıcak bir havada her insan evladının yaptığını yaptı: Soğuk bir duş alıp sereserpe yatmak istedi.

Giyinmeden olmaz

Zahide 41 yaşında. Sarsıntı başladığında oğlunun yanına fırlamak istedi, olmadı. Yatağa düştü. Sarsıntı arıyordu oğlunun yanına koştu. Sarıldılar birbirlerine. Tamam geçecek diyordu oğluna. Sarsıntı bittiğinde giyindi acele acele. Merdivenlerden inerken eşiyile birlikte kapıları çalıp diğerlerinin de çıkmasını istedi. 75 yaşlarındaki Nezihe teyze çıkmam ben böyle deyip duruyordu. Çıkamam. Çok ayıp. Gecelikle sokağa çıkılmaz. Ne derler sonra, giyineyim diyordu. Üstünde pijamaları ve sabahlığı vardı. Giyinmesini bekledi Zahide. Bu arada karşı dairededeki yaşlı kadının ziline basmıştı eşi. Oda giyineyim bekleyin beni diyordu. Onuda alarak indiler aşağı.

Bina yan yatınca

Ahmet 45 yaşlarında tersane işçisi. Hava çok sıcak olduğu için çıplak yatmış yatağa. Sarsıntılar başladığında kalkmak istemiş ama kalkamamış. Bina bir anda yan yatmaya başladığında Ahmet beşinci kattaki evinin penceresinden yandaki apartmanın yatak odasına yuvarlanmış. Bir anda kendini komşusu Sevil'in yatağında bulmuş. Sonrasında Sevil hep kendini aklamaya çalışmış. "Ahmet ne arıyordu Sevil'in yatağında?" "Utanmaz kadın utanmadan kocası vardiyada iken aşığını almış evine". Konuşmalar çok uzun süre devam etti. Ahmet yok bir şey aramızda desede Sevil için hayat giderek zorlaştı. Eşi onu dışarı dahi salmaz olmuştu.

Ölsem daha iyi

Nilüfer 30 yaşında. O geceyi şöyle anlatıyor: "Kaç gündür badana boya ile uğraşıyordum. Nihayet o gün bitmişti her şey. Kocam tersanede gece vardiyasına gitmişti. Fırsat deyip bende geç saatlere kadar evi temizleyip, toparladım. Çocuklar çoktan uyumuştum. Erkek kardeşimde bizdeydi. İşleri bitirip duşa girdim. Çıkınca yatak odasına geçtim. Hemen giyinmedim. O kadar sıcaktı ki... Çıplak olarak yatağa uzandım. Bir anda başladı her şey. Bir an ne yapacağımı şaşırdım. Çocukların yanına çıplak gidemezdim. Giyinmeye çalışıyordum. Ama oradan oraya savruldum. Her yanım çürük içinde kaldı. Bir yandan da kardeşime seslenip çocuklara dikkat etmesini söylüyordum. Giyinmeden çıkamam. Ölsem daha iyi. Ne derler sonra. Giyindim. Tayt giymişim. Bu kilomla tayt... Çocukları aldığımız gibi fırladık sokağa. O günden beri çıplak yatamıyorum."

Önemli Noktalar

- Hayatta kalma yeteneği büyük ölçüde sosyo-kültürel normlar tarafından belirlenir. Buna ek olarak, biyolojik farklılıklar (örneğin hamilelik) kadınlara dezavantaj getirir.
- Kadınlar ve genç kızlar, kıyılara yakın yaşasalar bile, toplumsal normlardan dolayı, çocukken kazanılabilen yüzme yeteneğine sahip olmazlar.
- Kadınların hareketlerini sınırlayıcı giysileri, uzun saçları, mücevherleri, sel, Tsunami ve deprem sırasında onların hayatta kalmasına engel oluşturur.
- Kadınlar, sadece çocuklarının emniyetinden sorumlu görülürler.
- Eğer eşlerine ya da çocuklarına uğursuz birşey olursa kadınlar sıklıkla kendi hayatlarını yaşamaya değer görmezler.
- Kadınlar, çocuklarının hayatta kalmasını sağlayamadıkları için kendilerini suçlamaya daha fazla eğilimlidirler.
- İçselleştirilmiş ‘iyi kadın’ özellikleri kadınların hayatta kalma içgüdülerine ağır basar.
- Erkekler genel olarak yemek yapma, çocuklara bakma, ve ev işleri gibi becerilerden yoksundurlar. Toplumsal cinsiyet rolleri ile ilgili geleneksel kalıplardan dolayı erkeklerin bu becerileri kazanma konusundaki isteksizlikleri ya da onları kullanmadaki gönülsüzlükleri kadınlar üzerinde olumsuz etki yapar.

Alan Bulguları

Deprem anında kadın olmak

Zarife 39 yaşında. Deprem sonrasında ailesi ile birlikte sokağa fırladığında yaşadıklarını anlatıyor: "Bir gün önce regl olmuşum. Sokağa çıktığımda habire arkamı kontrol ediyordum. Pijamalarım lekelenmeye başlamıştı. Ne yapacağımı şaşırdım. Gün ısır ışmaz eve girmeye karar verdim. Evimiz beşinci katta. Ama çıkmak zorunda idim. Artçılar devam ederken eve girmeye karar verdim. Hayatımda bu kadar korkmamıştım. Bacaklarımın titremesine engel olamıyordum. Titreye titreye eve çıktım. Evin içi savaş alanı gibiydi. Tüm eşyalar yıkılmıştı. Aradığımı bulmak zaman aldı. Petleri buldum. Tuvalete girdim. Korkuyordum. Sallantılar devam ediyordu. İşim bitince merdivenlerden nasıl indiğimi hatırlamıyorum bile. Komşu kadınlardan bir çoğu korkudan regl olmuş meğer. Petleri dağıttım. Ama nasıl değiştireceklerdi. Erkekler rahattı. Tuvaleti gelen bir duvar dibi ya da ağaç dibine gidiyordu. Biz ise..."

Hamile olmak

İlk sarsıntının ardından sokağa fırlayanlar açık alanda bir araya toplanmışlardı. Genç bir kadın. En fazla 25 yaşlarında. Bir ay sonra doğum yapacaktı. Sancıları başladığında henüz hava aydınlanmamıştı. Ne yapacağımızı şaşırmıştık. Doktor var mı diye aradık ama bulamadık. Suyu gelen kadının etrafını kadınlar çevreledik. Doğum başlamıştı. Tam da çaresizlik denen durum. Hastaneye götürülmesi gerekiyordu. Askeri hastane çok yakında idi. Yıkılan evler yolları kapattığından araba ile gidilmesi olanaksızdı. Kadın battaniyelerden birinde taşındı hastaneye. Hastanenin yıkıntıları arasında doğumu stajyer bir doktor yaptırmış.

Kadınlara Dayanışma Vakfı

Kadınlara Dayanışma Vakfı, Dayanışma Grubu olarak ilk günden itibaren deprem bölgesinde kadına yönelik şiddeti, yaşanan travmadan ayırmamıştır.

"2001'den bu yana Kocaeli ve Köseköy'den başvuran kadınlara danışmanlık desteği veren KADAV, şu ana kadar pek çok başvuru aldı. 2002 Haziran-2004 Aralık dönemi önce prefabrikte sonra Merkezimize başvuru yapan yaklaşık 200 kadın var. Bunlardan yaklaşık 55-60 kadınla sadece telefonla görüşülerek başvuru alınmıştır. Geri kalan kadınlardan bir kısmı doğrudan başvuru yapmış, bir kısmı da önce telefonla arayıp sonrasında yüz yüze görüşülmüştür. Telefonla alınan 3 tecavüz olayı ise kadınların apar topar hastaneden ayrılmaları yüzünden takip edilemediler. Ocak-Haziran 2004 arası dönemde psikolojik danışmanlık için 38 kişi başvurdu; bunlardan 4 tanesi tecavüze, 15'i fiziksel şiddete uğradığını ve kalanı ise ekonomik ve yoksulluktan kaynaklı şiddete karşı psikologdan danışmanlık almıştır. Danışmanlık için başvuran 87 kadın aynı zamanda ekonomik destek talebinde bulunmuştur. Şiddete uğrayan kadın, kendi ayakları üzerinde duramadığını ve ekonomik desteğinin olmayışından buna boyun eğdiğini belirtmiştir. 2005 Ocak-2006 Mayıs dönemi başvurularda artış olmuştur. Dönem boyunca yaklaşık 140 kadın Danışmanlık Destek Programından faydalanmıştır. Danışmanlık Destek Programında bir başka gözlemlenen ise; Psikolojik Danışmana başvuru yapanlar, yaşadıkları sorunu bir türlü çözemeyen ve Hukuk Danışmanlığına da gitmek istemeyen kadınların daha fazla olduğudur. " (KADAV, 2006 Şiddet Raporu)

Önemli Noktalar

- Kadınların sağlık sorunları şu faktörlerle bağlantılıdır
  - ✓ Tuvalet koşulları
  - ✓ Suya erişim koşulları
  - ✓ Toplumsal cinsiyete dayanan şiddet
  - ✓ Aşırı yüklü çalışma programı ve düşük ücret
  - ✓ Hane geliri üzerinde kontrol sahibi olmama
  - ✓ Karar verme yetkisinden yoksun olma
- (Doğurganlıkları ameliyatla engellenmiş kadınlar için) doğurganlığı geri kazanma ameliyatlarını destekleyen politikalar onların üreme şanslarını artırır. Bununla birlikte, kültürel normların ve toplumsal cinsiyet kalıplarının kadınları üreme ile ilgili kararlarından alıkoymas, gebe kalmak için aile baskısı ya da geri kazanma ameliyatı sonrası gebe kalamamaktan korkma gibi faktörler kadının yetersizlik duygusunu arttıracaktır.
- Yaralanma ve diğer sağlık sorunları için tazminat tutarlarının belirlenmesinde fırsat maliyetleri ile gerçek maliyetler birlikte gözetilmezse yaşam boyu sürecek güvensizlik ve kırılganlık üretilebilir.
- Yeterli sayıda kadın doktorun ve diğer kadın sağlık görevlilerinin olmaması kadınların kendilerine özgü problemlerine ilişkin tıbbi hizmetlere erişiminde caydırıcı olmakta ve bu da onlarda hayat kalitesini düşürücü çeşitli problemlere yol açmaktadır.

Alan Bulguları

Çocukları artık yoktu

35 yaşlarındaki Ayşenur'un aklından kocasının sözleri hiç çıkmıyor. Depremde Yalova'daki evi yerle bir oldu. İki kızını ve bir oğlunu kaybetti. Kocasını enkazdan çıkardığı çocuklarına sarılarak; "Nasıl çocuklarım ölümlerde anneleri kurtulur" derken Ayşenur bir anda yıkıldı. Çocuklarının ölümüne sebep olmuş gibi hissetti. Kurtaramadım onları, ben iyi bir anne değilim demeye başlamıştı. Çocuklara kırk mevlidinin okunmasından bir kaç gün önce eşi onu karşısına alıp: "Bak Ayşenur. Aklımıza gelmeyen bir şey oldu. Depremde tüm çocuklarımızı kaybettik. Artık onlar yok. Ben bu evliliği yürütemeyeceğim. Boşanmak istiyorum. Hiç itiraz etme. Mevlidin okunduğu sabah evi terk edeceğim. Davayı açacağım. Sen de istiyorsan memleketine dönersin". Anlamadı Ayşenur. Önce çocuklarını şimdi de onbeş yıllık eşini kaybediyordu. "Beni bu halde bırakamazsın. Hiç değilse beş altı ay bekle. Herkes ne der? Şimdi bu adam bu kadını niye boşuyor demez mi? Nasıl yaşarım insanların arasında? Üstelik bu kadar acıyla. Ben bir başkasıyla evlenip çocuk sahibi olmak istemiyorum. Ama senden olursa diğerlerine benzer bir yönü olur. Acım bitmez ama avunurum." Kocasını terk etti onu. Bir ay sonra genç bir kızla evlendiğini öğrendi. Ayşenur bir süre sığınma evinde kaldı. Hayatını devam ettirmeye çalışıyor.

52 yaşındaki anne

Leyla depremi yaşadığında 50 yaşında idi. Depremde çocuklarının hepsini kaybetmişti. Kocasını deprem sonrası soyunun devamı için bir çocuk istediğinde Leyla menepoza girmişti. Kocasını ondan boşanmak istedi. Leyla ise kabul etmedi boşanmayı. Uzun bir tedavi süresinin ardından 52 yaşında bir çocuk doğurdu. Kocasını ondan boşanmadı.

Önemli Noktalar

- Kadınların ve genç kızların en son ve en az yemelerine neden olan toplumsal normlar da onların sağlıkları üzerinde olumsuz etkiler yaratır.
- Anneleri rahatsız ya da yaralı olan kızlar aile içinde orantısız bir iş yükü ve bakım sorumluluğuna maruz kalırlar.
- Pek çok erkek çocuğu hane ekonomisini desteklemek için okuldan ayrılmak zorunda kalır.

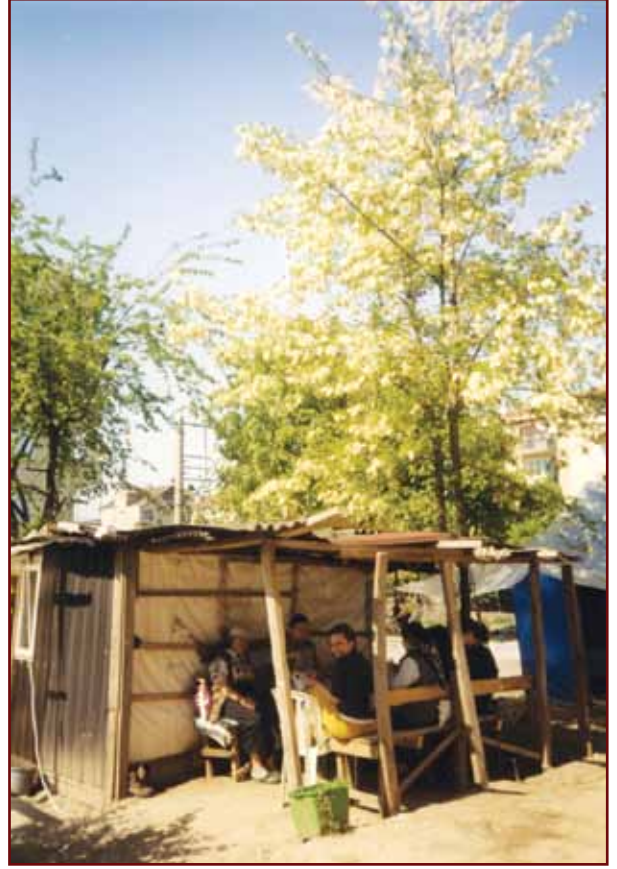
Pek çok erkeğin fiziksel ve zihinsel sağlığı şu türden etkilere maruz kalır:

- Tsunami'den kaynaklanan ağır kayıpların neden olduğu acıyı ifade etmenin toplumsal olarak baskı altında tutulması.
- Erkeklerde acının ifadesi olarak toplumsal kabul gören alkol suistimali ve saldırganlıkta artış.
- Ailenin geçimini sağlayan kişi olarak geçim kaynaklarını kaybetmek ve buna bağlı olarak kendine güven kaybı.
- Toplumsal cinsiyete dayalı görev dağılımı; kurtarma faaliyetleri, gece devriyesi, enkaz kaldırma vb.

Alan Bulguları

Depresyonda imiş...

Fatma 37 yaşında. Değirmendere’de yaşadıkları ev yıkılıyor. Kızı, oğlu ve eşi ile enkazdan ufak yaralarla çıkan Fatma bir süre çadırdaki yaşamaya başlıyor. Eşi depremten bir hafta sonra veda bile etmeden onları terk ediyor. Fatma için tek başına çocuklarına bakmanın ve hayatlarını devam ettirmenin zorlukları da böyle başlıyor. Bir yandan çocukları ve kendisi için çabalarken öte yandan hukuki süreçlerle uğraşıyor. Kalıcı konutlarda evine yerleşene kadar ailesinden ve tanıdıklarından destek alarak yaşamını yeniden kurmaya çalışıyor. Zaman zaman geçici işlerde çalışan Fatma yeni evine profabrikte aldığı eşyalarla yerleşiyor. Fatma, tek başına hem çocuklarının bakımını üstleniyor hem de evlerini yeniden yaşanılır hale getirmeye çalışıyor. Fatma; “Çok şükür evimize kavuştuk. Değirmendere’de değil ama olsun. Başımızı sokacak bir evimiz oldu. Kalıcı konutlar her yere uzak ama önemi yok dedik. Eşyaları almak için zaman zaman çalıştım. Şimdi hepsini de tamamladık. Eksikimiz kalmadı. Ama bizi yalnız bırakan kocamdan hala haber yok. Tam altı yıl oldu. Sağ mı yoksa öldü mü? Haberimiz yok. Depresyona girmiş dediler. Yaşam onsuz da devam ediyormuş...” Fatma’nın kocası evlerine yerleştikten bir ay kadar sonra geliyor. “Merhaba ben geldim.” diyen kocasını Fatma kocamdır deyip eve alıyor. Ama bir kaç ay sonra bu ev benim sen git bu evden deyip Fatma’yı döverek kapının önüne koyuyor. Fatma hukuki destek alarak haklarını aramak için hukuk yollarına başvuruyor. Süreç hala devam ediyor.

Önemli Noktalar

- Afet kayıp değerlendirmesinde kadınların mal varlığı kayıplarının hesaplanması çoğu zaman gerektiği gibi yapılmaz. Bu, evin geçimini sağlayan erkek olduğu yönündeki hakim algıdan dolayı olabilir. Ayrıca, erkeklerin kadınlara göre daha çok üretken ve görünür varlıklara sahip olmasından da kaynaklanabilir. Örneğin, Tamil Nadu'da Tsunami'den etkilenen bölgelerde zarar en çok balıkçıların tekne ve ağ kayıplarının gözönüne alınması ile belirlenmiştir. Bunun sonucu olarak, kaynakların pek çoğu kaybedilen teknelerin ve ağların yerine yenilerini vermeye ve ayrıca daha önce bunlara sahip olmayanlara da tekne ve ağ dağıtılmasına ayrılmıştır.
- Üretken varlıkları sadece erkeklerle ilişkilendirmek bunlara sahip olan ya da kullanan kadınlar için dezavantaj olmaktadır. Örneğin, Tsunami'den etkilenen yerlerde katamaranlar (kütüklerden yapılmış salları), bunlarla yenilebilir deniz kabuğu toplayan kadınlara dağıtılmamıştır. Kadınların mesleki marjinallikleri onların toplumsal cinsiyetleri ile örtbas edilmiştir.
- Geçici barınma yerlerinde temin edilen birtakım kolaylıklarda da kadınlar düşünülmemiştir. Örneğin, barınma yerlerinin çoğunda erkeklerin biraraya gelmesi ve sosyalleşmesi için barınaklar inşa edilirken kadınlar için bu türden toplanma yerleri oluşturulmamıştır. Oysa bu türden müşterek toplanma yerleri kadınların dikiş, el işi gibi evden yaptıkları işler için gerekli alanı temin edebilirdi.
- Bazı yaşlı erkekler mal varlığı sahibi olmaktan alıkonmuş olabilirler. Bu durumda geçim faaliyetlerini yaşlı kadınlar sürdürmek zorunda kalabilirler.

Alan Bulguları

Tekrar anne olmak

Sedanur ve Emin ailesi ile Gölcük'te yaşayan 7 ve 5 yaşlarında iki çocuk. Depremde anne ve babalarını kaybettiler. Anneanne ve dede iki torununa sahip çıkarak bakımlarını üstlendiler. Anneanne, "onlar artık benim çocuklarım. Kızımı kaybettim ama çok şükür torunlarım sağ. Devlet nasıl bakar onlara? Güvenemem. Ben artık onların annesi olacağım. Bu yaşta yeniden çocuk sahibi olmak zor olsada benden başka kim bakar onlara? Kim anlar onları? Tekrar anne olmak zor olsada bakarım onlara.

Şiddetin Böylesi

Maviş kırklarında hoş, alımlı bir kadın. Sapanca'da evleri yıkıldığında yerleşmişler prefabriklere. "Ben" diyordu "Ben galiba eşime şiddet uyguladım. Onu yok saydık çocuklarımızla. Her şeyi kızım ve oğlumla yapar oldum. Kararları üçümüz veriyor, istediğimiz yemeği hazırlıyor, istediğimiz saatte yemek yiyorduk. Eşime hiç sormadık. Ne düşünürsün? Sen yer misin? Aç mısın? Gezmeye giderken biz çıkıp giderdik, ona gidiyoruz bile demeden. Varlığı yokluğu belli değildi. Adam bir gün valizini hazırladı ve gidiyorum bile demeden arkasına bakmadan yürüdü gitti. Hiç haber almadık. Giderken niye gidiyorsun bile demedim. Düşündüm hayat arkadaşım gidiyordu, ama benim içimden bir şey söylemek gelmiyordu. Neden mi böyle davrandım? Ben bir kadınlım, oysa o bir erkek. Başka ne diyebilirim?"

- Eşlerinin/oğullarının ölümü ya da ağır yaralanması sonucunda çok sayıda kadın tek gelir sağlayıcı haline gelir.
- Bir afetten sonra gelir fırsatları azalsa da erkeklerin hareket olanakları daha geniş olduğundan iş bulmak için göç edebilirler.
- Daha önce sadece ev işleriyle meşgul olan kadınlar, kaynakların kıtlığı ya da geçimi sağlayan erkek(ler)in ölümü nedeniyle ücretli çalışma ihtiyacı duyabilirler; ancak çalışma programlarına uyumlu kreşlerin olmaması bunu yapma şanslarını ortadan kaldırabilir.
- Hem kocalarını hem de mal varlıklarını kaybetmiş olan kadınlar bu kayıpları için tazminat alamayabilirler. Örneğin, Tsunami'den etkilenen bölgelerde tekne ve katamaran alamayan kadınlar olmuştur. Benzer şekilde, bir kültürde ayrı bir aile birimi olarak tanınmayan bekar kadınlar yardım ve rehabilitasyon paketleri alamayabilirler.
- Toplumsal cinsiyet kalıpları, erkek çocuklarının okulu bırakıp teknelerde çalışarak aile bütçesine katkıda bulunmaları yönünde baskı oluşturmuştur. Pek çok çocuk, Tamil Nadu'da Tsunami'den etkilenen bölgelerde okulu bırakıp teknelerde çalışmak zorunda kalmıştır.
- Geçim olanaklarını kaybetmek erkeklerde hüsrana yol açarak, birçok toplumda sorunlarla başa çıkma yöntemi olarak kabul gören alkol tüketimi ve kadınlardan cinsel taleplerin artışı gibi davranışlara sebep olur.
- Kendine yardım gruplarının kollektif varlıklarının kayıpları karşılanmayabilir. Örneğin, afetten sonra toparlanmaları için erkeklere karşılıksız olarak tekne ve ağ verilirken, kadınlara ise karşılıksız yardım yerine faizli veya faizsiz borç para verildi.

Alan Bulguları

Sarhoşluk bahanesi

Hatice yalnız yaşayan bir kadın. Evi yıkılınca o da çadırkentte yerleştiriliyor. Çocukları ile kalıyor. Eşi depremde önce vefat etmiş. Onun cesareti konuşuluyor çadırkentte: "Cesaretli kadınım. Ben yapamazdım" diyen kadın gecenin bir yarısı çadırkentte yaşanan olayları anlatıyor: "Kadın yalnız. Çadırına giren adamı bıçaklamış. Ben yapamazdım. Helal olsun kadına. Adam kafayı çekmiş, girmiş çadıra. Tecavüz etmek istemiş. Kadın meğer yastığının altında bıçak saklamış. Herif saldırınca bıçakla yaralamış. Sonra da polise teslim etmiş. Kadın başına yalnız kalmak zor burada. Karanlık üstelik. Adam yanlışlıkla girdim demiş ama polis inanmamış. Sarhoştum. Yanlışlıkla girdim. Kendi çadırım sandım falan... Kendi çadırı öbür tarafta. Hem niye içiyorsun ki. İçme. Kadın kendini korudu diye ceza almadı."

Rahatlamak adına

Evlerinden fırlayan insanlar açık alanda sabahlamaya karar verdiler. Tek katlı evlerden getirilen yatak ve battaniyelere girdiler. Aileler birbirine sıkıca kenetlenmiş gibi. Sarılmışlar birbirlerine. 35 yaşındaki Senay ise kocasına bağıyor, tersliyor. Yaşlı kadın anlayamıyor. Neden bağıyor ki? İnsan bu zamanda birbirine destek olur. Köpek gibi kavgaya edilmez ki diye düşünürken Senay yaklaşıyor yanına; "Ne yapacağımı şaşırdım Mevlüde teyze. Yanında kalayım. Yoksa boğacam kocayı. Ya battaniyenin altında beni rahat bırakmıyor. Strese girmişmiş... Rahatlamak istiyordum. Olur mu ya? Bu kadar kişinin arasında, üzerimizde dam yokken, sokakta. Benden istediğine bak sen. Azmış adam ya." Ağlıyordu Senay. Gitmedi gün işiyana kadar kocasının yanına. Gün ışıdığına da hemen terk ettiler orayı, İstanbul'a gittiler.

Şiddetin farklı yönleri

Kadınlarla Dayanışma Vakfı Şiddete Karşı Danışmanlık Merkezine gelen telefondaki ses: "Ne olur yardım edin. Ben büyük bir hata yaptım. Depremde kocam öldü. Yalnız yaşamazsın dediler. Başında bir erkek olsun. Yaşını başını almış bir adamla evlendirelim dediler. Benden otuz yaş büyük adamla evlendim. A...na yerleştim. Kocamın benim yaşındaki oğlu hapisneden çıktı. Geldi bizim evde kalıyor. Kocamda bir kaç ay önce öldü. İzmit'e dönmek istedim. Hayır dediler. Kocamdan bana kalan mirastan dolayı beni bırakmıyorlar. Oğlu benimle evleneceksin demeye başladı. Mal başka yere gitmesin istiyorlar. Ben istemiyorum. Ama zorluyorlar. Buradan ayrılmak istiyorum ama evden dışarı çıkarmıyorlar. Oğlunun tecavüzüne uğradım." Ses birden kesildi. Bir daha o kadından haber alınmadı. Ne adını söyleyebilmişti, ne de bir telefon numarası verebilmişti.

Önemli Noktalar

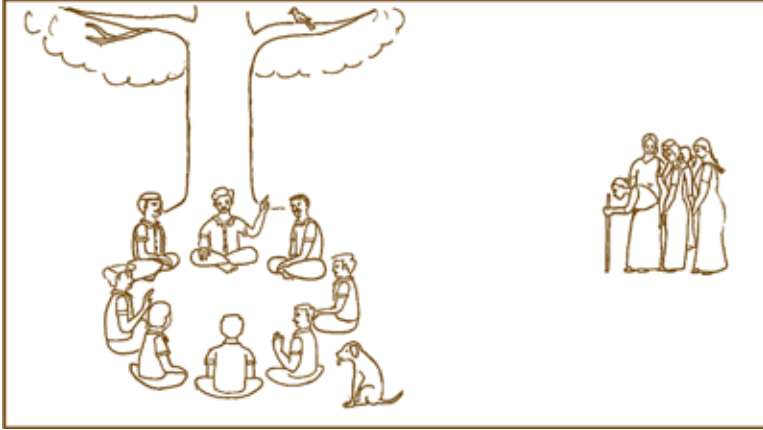
- Barınma yerlerindeki mahremiyet eksikliği kadınlara uygulanan şiddete katkıda bulunur. Kadınların hem üretim hem de yeniden üretim işleriyle aşırı yüklenmesi onlarda fiziksel bitkinliğe ve azalan cinsel isteğe neden olmakta bu da onların artan aile içi şiddete maruz kalmalarına yol açabilmekte.
- Afetlerde geçim kaynaklarını, mal varlıklarını ve aile üyelerini kaybeden pek çok erkek için bir kaçış yolu olarak alkol tüketimi artmaktadır. Bu da ev içi şiddetin artmasına neden olabilmektedir.
- Eğer geçici barınma yerlerinin tasarlanmasında kadınların pratik toplumsal cinsiyet gereksinimleri (PTCG'ler) ile stratejik toplumsal cinsiyet gereksinimleri (STCG'ler) yönlendirici olmazsa onların güvenlikleri de öncelikli bir konu olarak gözönüne alınmayabilir.
- Aksine kanıtlar olsa da, yine de erkekleri “koruyucu” olarak gören değerlerin içselleştirilmesi kadınları daha kırılgan ve savunmasız yapar.
- Eşin/erkek gelir getirenin kaybı, geçim kaynaklarına ulaşma imkanından yoksunluk, ve çocukların ve ailenin hayatta kalmasından sorumlu olmak az sayıda kadını fuhuşa zorlayabilir.
- Alkol, derinleşen borçların, kadınlar üzerinde artan iş yükünün ve ailede ve toplulukta artan anlaşmazlıkların önemli nedenlerinden biri olabilir.

Alkol tüketimi, Tsunami öncesinde yaygın olsa da kadınlar şimdi bunu hem özel hem de kamusal alanda daha etkili bir biçimde yoksulluk ve şiddetle ilişkilendirmektedirler.

* Geçici barınma yerlerindeki mahremiyet yoksunluğu sadece yetişkin ve çocuklar için ayrı alanların yokluğu anlamına gelmiyordu. Barınma yerleri birbirlerine bitişik bölümlerden oluştuğu için kalanlar kendilerini sokakta hissediler. Sesler, hareketler hatta elbise değiştirirken çıkan hisirtılar bile diğerleri tarafından duyulurdu. Raporlara göre, bu barınma yerlerindeki çocuklar ve yaşlılar sıcak ve sinekler yüzünden hiçbir zaman doğru dürüst uyku uyuyamamışlar.

Alan Bulguları

Yardımlar

Mehmet sinirli bir halde idi. Hemen anlatmaya başladı: “Bakin eşlerini ..... tesislerinde kaybeden iki kadın var yukarı köyde. Evleri yıkılmadı. Ama kocaları çalıştıkları işyerinde enkazda can verdiler. Kadınlar evlerine katkı olsun diye temizliğe gidiyorlardı. Ama işlerini kaybettiler. Ev mi kaldı temizliğe gidecek. Kira ödemiyorlar ama işsiz kaldılar. Tesisin sahibi ve arkadaşları yardım ediyoruz diye habire poşetler dolusu erzak getiriyorlar. Tamam etsinler ama... Adamların bir duruşları bir bakışları var kadınlara. Ben bir erkek olarak bu tavrın, bakışın ne anlama geldiğini biliyorum. Bu adamlar babalarının hayrına yardım yapmazlar. Kadınlar saf. Çocuklarımız var diye yardım ettiklerini düşünüyorlar. Eşim de benimle aynı fikirde. Kadınlarla siz konuşun. Yardım geliyorsa da sizin aracılığınızla gelsin. Resmi olsun hiç olmazsa” Yardımların iyi koordine edildiği söylenemezdi. Özellikle bireysel yardımlar düzenli değildi. Bazen de suistimale açık durumlar olabiliyordu. Hele kadınsanız...

Kooperatifler

Değirmendere’de deprem sonrası Dünya Yerel Yönetim ve Demokrasi Akademisi tarafından kadınlara yönelik bir çalışma başlatıldı. Depremi hemen sonrasında başlatılan bu çalışmaya yaklaşık 70 kadar kadın katıldı. Dayanışma grup eğitimleri, Kadının İnsan Hakları Eğitimleri drama teknikleri kullanılarak yapıldı. Çeşitli seminer ve söyleşilerle kadınlar yerelde etkin olmaya başladılar. İlk dönem kadınların aileleri bu çalışmalara engel olmadıkları gibi destek olan ailelerde oldu. Ancak, çadırlardan, prefabriklerden eve dönüş süreci başladığında her şey tekrar eski haline dönmeye başladı. Eve dönüş kadınların geleneksel rollerine dönüşü de getirdi. Kadınlar çalışmalara katılmamaya dolayısıyla değişime hayır demek zorunda kaldılar. Sadece bir grup kadın evden sokağa çıkmanın ne anlama geldiğini görerek kooperatif kurarak devam ettiler.

Önemli Noktalar

- Toplumun geleneksel kontrol mekanizmaları içinde temsiliyetleri ve aktif katılımları olmadığında kadınların sesleri duyulmamış olacak ihtiyaçları da görünmez kalacaktır.
- Evlenmemiş kadınlar ve özellikle çocuksuz dul kadınlar, yaşlı kadınlar, ve evsiz kadın ve erkekler geleneksel yerel erkeklerin düzenlediği yardım listesinde yer almamışlardır. Bunun sonucu olarak, yardım ve rehabilitasyon malzemelerinin dağıtımında dışarda tutulmuşlardır.
- Evlenmemiş kadınlar hem özel hem de kamusal alanda ciddi bir biçimde dışlanmışlardır.
- Mağdur listeleri hazırlanırken evsiz ve göçmenler genellikle hesaba katılmamaktadır.

Alan Bulguları

Hicran

Hicran 19 yaşında. Almanya'dan tatil için geldiği Gölcük'te misafir olduğu bina yıkılır. Enkazdan yaralı çıkarılan Hicran'ın ambulansla Bursa'ya götürüldüğünü öğrenen ailesi Bursa'ya gidip kızlarını alıp Almanya'ya götürmek isterler. Ancak öldüğü söylenerek bir mezar gösterilince baba, mezarı açtırarak gerçek olup olmadığını bilmek ister. Mahkeme izni alınarak açılan mezarda Hicran değil bir başkasının olduğu anlaşılınca aile kızlarını aramaya başlar. Kayıpları olan başka ailelerle birlikte arama çalışmaları yalnızca bölge ile sınırlı kalmayıp Türkiye çapında yapılır. Gelen en ufak bir haber için en uzak noktalara gidilir. Bir gün Düzce'den bir polis memuru arayıp, "kızınız burada .... restaurant barda. Çalıştırılıyor. Aradığımı kimseye söylemeyin. Gelin ve kızınızı alın" der. Ancak kayıp yakınlarından birinin komşu bir ilin emniyetine haber vermesi ile işler karışır. Kız orada bulunamadığı gibi aileye haber veren polis de sürgün edilir. 1999 yılından beri aile Hicran'ı aramaya devam ediyor.

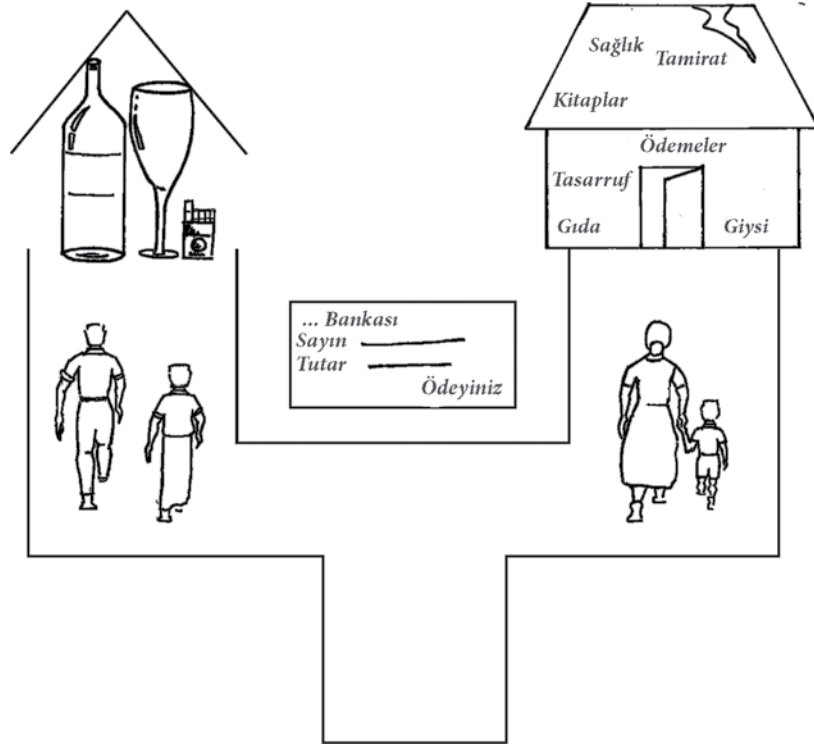

Unutmayın

- Toplumsal cinsiyete dayalı şiddet daha önce belirtilen sorunların ötesine geçecek doğaya sahiptir.
- Toplumsal cinsiyete dayalı şiddet sadece eşlere uygulanan fiziksel şiddetle kalmayıp kendisini çeşitli şekillerde gösterir.
- Şiddetin mevcut olduğu bir ortam çocukları ve yaşlıları da etkiler.
- Toplumsal cinsiyete dayalı şiddet duygusal, fiziksel, sözel ve siyasal ya da tüm bunların bileşimi şeklinde olabilir. Örneğin, erken yaşta zorla evlendirme fiziksel, duygusal, sözel ve siyasal şiddetin bir bileşimidir.

Alan Bulguları

Bir Başarı Öyküsü...

Deprem sonrası tüm deprem bölgesinde Dünya Yerel Yönetim ve Demokrasi Akademisi aracılığı ile depremzede dernekleri kuruldu. Uzun süre varlıkları devam eden dernekler bir kaç yıl sonra Kocaeli’nde tek çatı altında toplandı. Çeşitli hak arama mücadelesi ve etkinlikler yapan dernekler Kocaeli Depremzedeler Derneği olduğunda bir konuda odaklandı: Depremde oturdukları evleri yıkılan kiracılara ev yapılması. Yıllar süren hak arayışının ardından devlet desteği ile konut edinme hakkını elde ettiler. Bu büyük başarı. Çünkü deprem sonrası kalıcı konut hakkı elde edenler sadece ev sahibi olan depremzedeler idi. Kimse, oturduğu konutu yıkılan kiracının konut hakkı ile ilgilenmiyordu.

Alkolik Koca

Hacer teyze 60 yaşlarında bir kadın. Torunu yurt dışında deprem sonrası kurulan bir vakfın desteğini hak ettiğinde; “torunumun anne-babası yok. Velisi dedesi sayılıyor. Ama sorun var. Eğer benim kocanın hesabına para yatarsa, kocam parayı içkiye verir. Alkolik. Torunumun bu yardıma ihtiyacı var.

Ben hesap açsam, benim hesaba yatırsalar parayı ne iyi olur. Yoksa bu para çarçur olur. Yatırmayın daha iyi. Torunum benim kızım sayılır. Kızımı yitirdim. Onun parasına asla dokunmam” Bugün Hacer teyzenin torunu Anadolu Meslek Lisesinde başarılı bir öğrenci. Üniversite sınavlarına hazırlanıyor.

Önemli Noktalar

- Şartsız toplu para verilmesinin erkekler üzerinde olumsuz etkisi olmuştur. Öncesinde sağlıklı olan bazı erkeklerde aşırı alkol kullanımından kaynaklanan karaciğer problemleri sonucu hırıltılı soluma, astım gibi tıbbi sorunlar gelişmiştir. Silladi Nagar, Nagapattinam'daki Müslüman erkek ve kadınlardan oluşan odak gruplarının raporlarına göre, önceden alkolden uzak duran erkekler arkadaş baskısı ve ellerinde yüksek miktarlarda nakit olması nedeniyle alkol tüketmeye başladılar.
- Erkeklerle verilen şartsız toplu para çoğu durumda hane içinde paraya erişim ve onun kullanımında eşitsizliklere yol açmış, kadınları ve çocukları ikinci bir yoksulluğa itmiştir.
- Keechankuppam, Nagapattinam'daki odak grupları toplu paraların erkek kardeşler arasında paylaşılmasına rağmen, evin geçimine destek olup onun reisi olmayan evlenmemiş kadınlar bu paralardan pay almamıştır.
- Eşlerinin ölümü nedeniyle toplu para alan kadınlar bu parayı genellikle evin ihtiyaçları, çocukların eğitimi, kocalarının yaptığı borçların ödenmesi, kızlarının evlendirilmesi, evin tamiri ve/veya çocukların ve yaşlı ebeveynlerin sağlık ihtiyaçları için kullanmışlardır. Bunun yanında, erkekler aynı paranın büyük bir bölümünü içki, sosyalleşme ve yeniden evlenme (Tsunami'de eşlerini kaybedenler) için harcamışlardır.

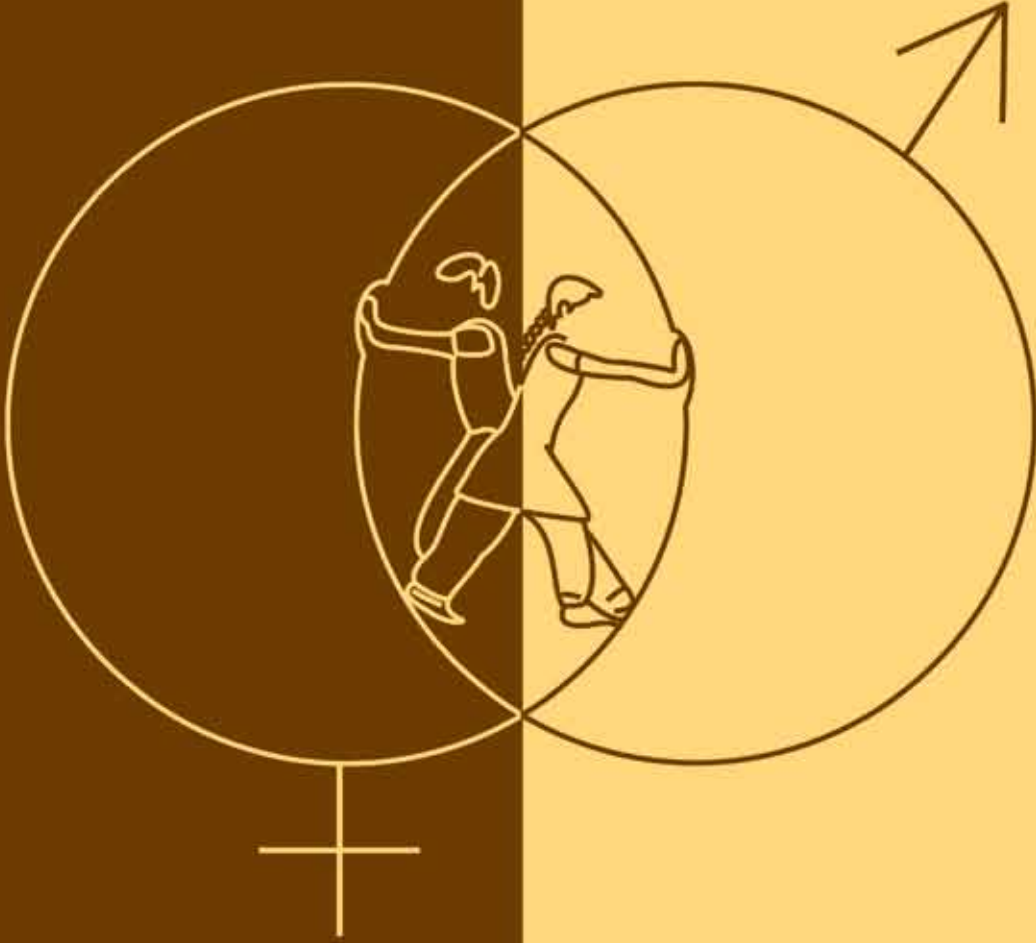
- Kendilerini kadın ve erkek dışında kategorilerle tanımlayan kişilerin (transgender) Tsunami’de hayatlarını kaybetmelerine karşın onların evlatlık ilişkileri ile sıkı sıkıya bağlı olan topluluklarına toplu para ödemesi yapılmamıştır.
- Toplu para ödemesi, yaşayanların değil de ölenlerin sayısına göre yapıldığında ayrımcılık yaratmaktadır. Bu ödeme şekli bazen fiziksel engelli ve/veya yaşlılar arasında ölme arzusuna yol açmıştır.

Önemli Noktalar

- Kendini erkek ve kadın kategorileri dışında tanımlayan (transgender) topluluklar gibi görünmez grupların varlıkları politik düzeyde kabul edilmediğinde, onların sorunlarının gözönüne alınmaması ihtimali vardır. Örneğin, Tsunami bağlantılı yönetsel kararlarda bu gruplardan bahsedilmemiştir. Tsunami dışı koşullarda yönetsel kararların kötü uygulanması yardım, rehabilitasyon ve imar gündeminde de onların ihtiyaçlarını görünmez kılmıştır.
- Kendini erkek ve kadın kategorileri dışında tanımlayan (transgender) kişilerin maruz kaldığı ölüm ve kayıplar ya da sonradan yaşadıkları travmalar kaydedilmemiştir.
- Toplu paradan mahrum edilmişlerdir. (Alan çalışmamız bu türden sadece bir örneği ortaya çıkarmış, ancak bu durum, potansiyel olarak onların insan haklarının ihlalinin göstergesidir.)

ÖNLEYİCİ TEDBİRLER

TOPLUMSAL CİNSİYET MESELELERİNİ ORTAYA ÇIKARMAK VE ÇÖZÜMLEMEK İÇİN ARAÇLAR

Bu bölüm, aşağıdaki noktaları kavramak için, sahadaki uygulamacılara ve siyasi aktörlere yardım edecek araçları ve kavramsal çerçeveyi tanıtmaktadır:

1. Toplumsal cinsiyet eşitliği açısından neredeyiz?
2. Toplumsal cinsiyete dayanan kırılganlıkları ele almak için hangi alanlara odaklanmamız gerekir?
3. Toplumsal cinsiyete dayanan kırılganlıklar bağlamında politika ve programların (P&P) etkileri nasıl anlaşılır?
4. Afete hazırlık ve risk azaltma program ve politikalarına toplumsal cinsiyetle ilgili kaygıları eklemek için hangi hareket noktalarına ihtiyaç vardır?

Bu araçları ve kavramsal çerçeveyi kullanırken esas olarak şunlara bakmak zorundayız:

YETKİ Kimin Elinde?

Üretim Kararlarını kim verir?

Yeniden Üretim Kararlarını kim verir?

Topluluk Kararlarını kim verir?

Örneğin, bir toplulukta toplumsal cinsiyet sınırları boyunca yetki dinamiklerinin haritalandırılması için aşağıdaki sorular sorulabilir:

Üretim Kararları İçin

- Aile üyelerinin hangi meslek/girişimlerle meşgul olacağına kim karar verir?

- Meslek ve ekonomik işlerle ilgili olarak aile üyeleri nerelere gidebilir?
- Meslekte/işte kalmaya ya da ayrılmaya kim karar verir?
- Ürünleri kimin pazarlayacağına, nerede, nasıl ve hangi müşterilere pazarlayacağına kim karar verir?
- Kim borç alır?
- Borcu kim ve nasıl geri öder?
- Yüksek değerli kaynaklarla ilgili kararları kim verir?

Yeniden Üretim Kararları İçin

Birkaç örnek:

- Çocuk sahibi olma kararı; eğer evet ise, ne zaman ve kaç tane?
- Cinsel ilişkiye girme kararı, evet ise, ne zaman ve nerede?
- Çocukların hangi okula gideceği?
- Kız ve erkek çocukları için ne tür okullar?
- Evle ilgili giderlerde para nasıl harcanmalı?
- Erkekler, kadınlar, erkek ve kız çocukları hangi hastaneye gitmeli?
- Yeniden üretim rollerini yerine getirmek için kim, nereye, ne zaman ve hangi ulaşım aracı ile gitmeli?

Topluluk Kararları İçin

- Siyasal yapılara kadınlar dahil mi?
- Geleneksel ve seçilmiş hükümet yapılarına katılım bağlamında kimler dahil edilmiş, kimler dışarıda tutulmuş?

- Kim görünüşü kurtarmak için, kim gerçekten karar verme sürecinde yer alıyor?
- Bu yapıları aşmaya çalışan alternatif yapılar mevcut mu?
- Kadınlar ve erkekler her hangi bir tutumla mı organize olmuşlar?
- Kadınlar, erkekler ve kendini bu kategoriler dışında tanımlayan kişiler (transgender) için formel ve informal kendine yardım grupları var mı?
- Bu gruplar baskı grupları olarak çalışıyor mu?

GÖREVLER'i kim yerine getirir?

Hangi türden Üretim görevlerini kim yerine getirir?

Hangi türden Yeniden Üretim görevlerini kim yerine getirir?

Hangi türden Topluluk görevlerini kim yerine getirir?

Hangi türden üretim görevlerini kim yerine getirir?

- Görece yüksek ücretli görevleri kim yapar?
- Örneğin, toprağı sürmek, duvarcılık ya da su/elektrik tesisatçılığı, oto servis ve makina bakım onarımı gibi teknik bilgi içeren işler vb.?
- Ot temizleme, toprağı ekme, yük taşıma vb. düşük ücretli işleri kim yapar?
- Ev içindeki üretim işlerini kim yapar?

Hangi türden yeniden üretim görevlerini kim yerine getirir?

- Bebeklerin ve çocukların bakımını kim üstlenir?
- Çocukları okula kim götürür ve getirir?
- Temizlik, çamaşır ve yemek işlerini kim yapar?
- Bakkal/market alışverişini kim yapar?
- Evdeki hastaya kim bakar?
- Faturaları kim öder?
- Suyu kim taşır?
- Yakacak odunu kim toplar?
- Hane içi tüketim için tasarruf yapma ve borç alma gibi işlerle kim ilgilenir?

Hangi türden topluluk görevlerini kim yerine getirir?

- Topluluğun parasını kim idare eder?
- Topluluğun toplantı, düğün salonları gibi mülklerini kim idare eder?
- Topluluktaki çeşitli anlaşmazlıkları kim çözer? (Aileler arasında, kültürel değerler, normlar vb. ile ilgili anlaşmazlıklar.)
- Festivaller, kutlamalar vb. sırasında caddeleri ve dini yerleri kim dekore eder?

KAYNAKLAR'ı kim kullanır ve kontrol eder?

Sabit kaynaklara kimin erişimi vardır?

Onların üzerinde kim kontrol sahibidir?

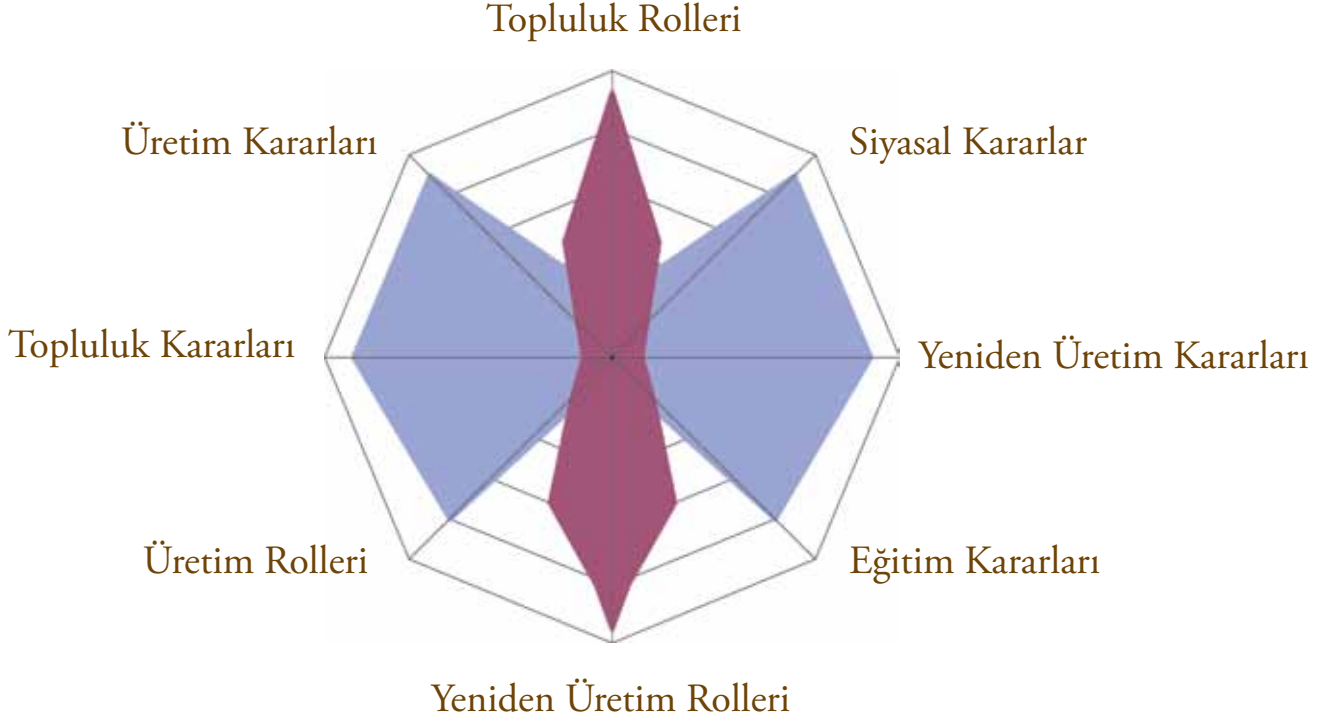
Taşınır kaynaklara kimin erişimi vardır?

Onların üzerinde kim kontrol sahibidir?

- Erkekler hangi kaynakları kullanır? Kadınlar hangilerini? İkisi birden?
- Arazi, çiftlik hayvanları, teknoloji, tekneler, ağlar gibi değerli kaynakları kadınlar mı, erkekler mi, yoksa ikisi birden mi kullanır?
- Kadınların hangi kaynaklar üzerinde kontrolü vardır? Erkeklerin hangileri ? İkisi birden?
- Değerli kaynaklar hakkında kararları kadınlar mı, erkekler mi, yoksa ikisi birden mi alır?
- Farklı sosyo-ekonomik grupların kadınları ve erkekleri arasında kimler kaynak zengini, kimler kaynak fakiridir?
- Kadınların işgücü ile onların kaynakları kullanması ve kontrolü arasındaki bağlantılar nelerdir?
- Erkeklerin işgücü ile onların kaynakları kullanması ve kontrolü arasındaki bağlantılar nelerdir?

Katılım Araçlarını Oluşturmak

Kelebek ve Örümcek Araçları

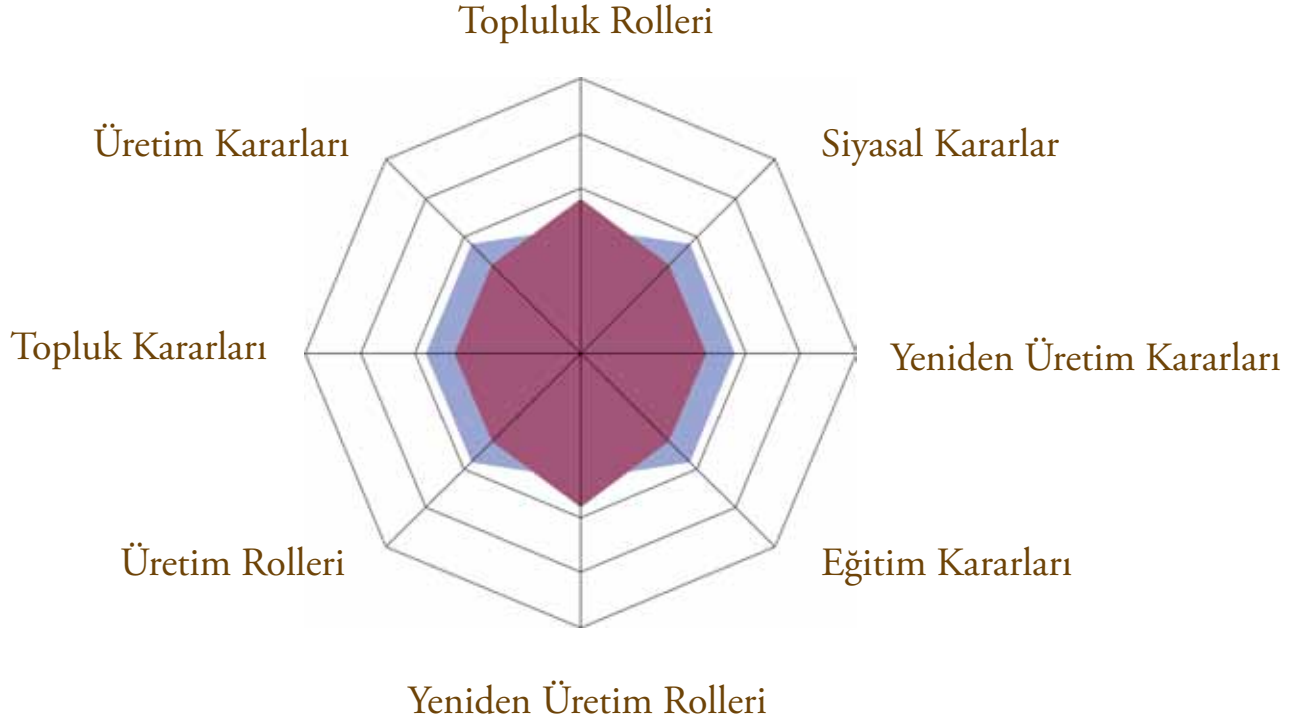
Katılımcılar: Hindistan'ın Panchakuppam, Cuddalore, Tamil Nadu Eyaletinden kadınlar.
Kolaylaştırıcılar: BLESS'den lojistik destek ile Chaman ve Usha.

Bunu ilk ve en kullanışlı aracınız olarak düşünün. Bu aracın kullanımı ile üç temel türdeki toplumsal cinsiyet rolünü ve aynı zamanda her rolle ilgili karar vericileri destekleyen mantığı anlayabileceksiniz.

1. Kadınlar ve erkeklerden oluşan ayrı odak grupları oluşturun (her grupta maksimum 20 kişi).
2. Odak grubun üyeleri benzer geçmişlerden gelmeli, yakınlık seçme kriteri olmalı. Grupların kendi seçimlerini yapmaları da bir seçenek olabilir, ancak grubun son halinin genel özgeçmişler itibarıyla türdeş olduğundan emin olun.
3. Aktiviteyi kadın ve erkek grupları için ayrı olarak yaptırın.
4. İçinde sekiz küçük daire olan büyük bir daire çizin.
5. Onlara farklı renklerde iki çakıl taşı verin. (kadınları ve erkekleri temsil etmek üzere) her kategorideki her soru için (maksimum 50 çakıltaşı)
6. Onlara, birlikte, grubun her bir kategoride göreceli olarak kontrol düzeyini temsil edecek biçimde çakıl taşlarını her bir daireye koymalarını söyleyin, (örnek sorular için önceki bölüme bakın buradaki duruma uygun eklemeler yapabilirsiniz.)
7. Analiz için her dairede toplanan çakıl taşlarını kaydedin ve haritalandırın. Bir kelebek görüyor musunuz? Eğer öyleyse, çoğunlukla erkeklerin hakim olduğu olası bir durum söz konusudur. Yetki, topluluğun erkeklerinde yoğunlaşmıştır.

Kelebek ve Örümcek Araçları

Kim Uygular ve Kim Karar Verir?

*Katılımcılar: Hindistan'ın Panchakuppam, Cuddalore, Tamil Nadu Eyaletinden kadınlar.
Kolaylaştırıcılar: BLESS'den lojistik destek ile Chaman ve Usha.*

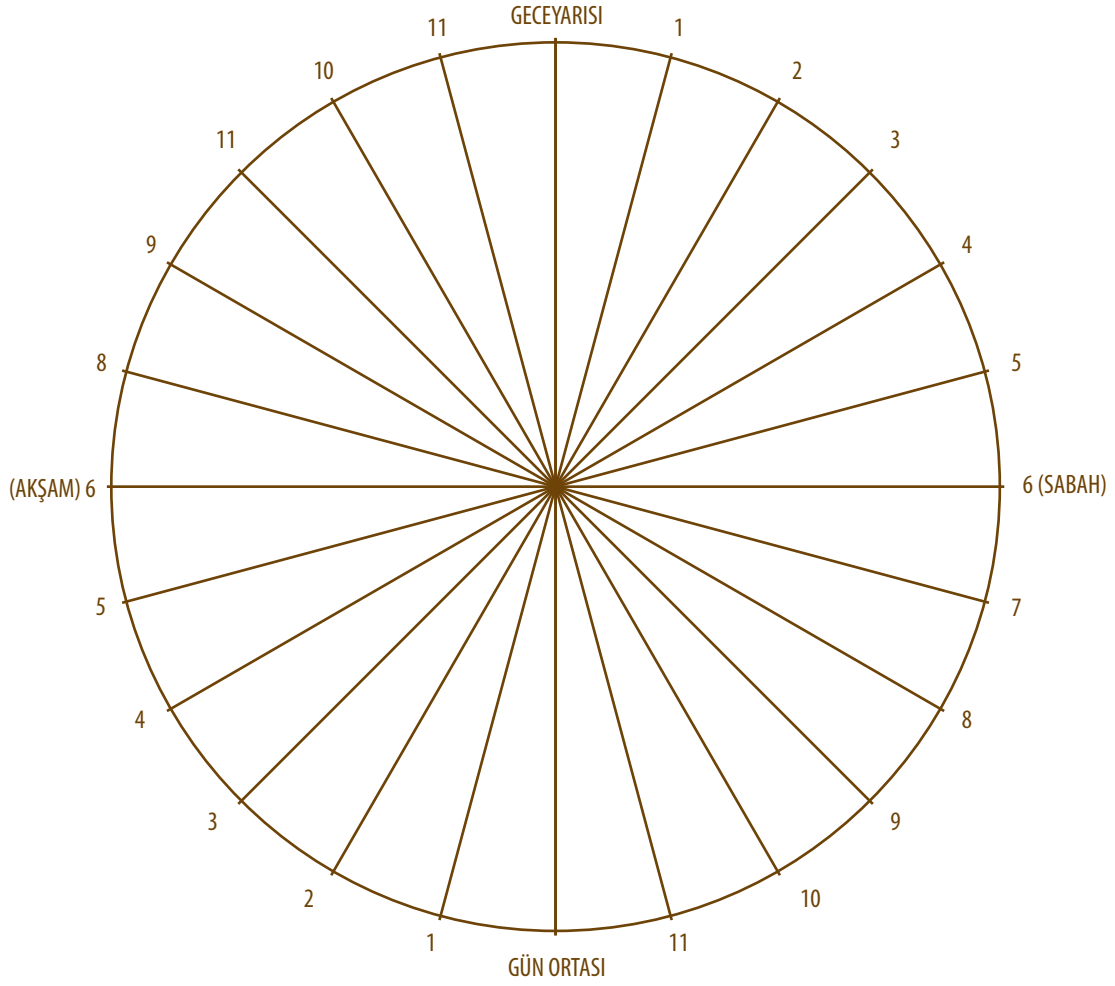
Yukardaki çizime bakınız. Eğer kelebekten daha farklı bir şey görüyorsanız, mesela örümcek ağı gibi, bu ‘en kötü senaryodan daha iyi’ bir durumun göstergesidir. Ancak, göreceli değişimlerin ne olduğunu anlamak konusunda dikkatli olun. Kadınların alanında, merkezden yayılan sivri uçlara/noktalara bakın. Bunlar kadınların bir çeşit sahiplik hissettikleri alanlardır. Bu, karar verme alanına denk gelirse nasıl geliştiğini sorguladığınızdan emin olun, bu duruma yol açan ana unsurları ya da olayları bulmaya çalışın.

Bu araçlar, topluluktaki program yapımında bilgilendirici olarak ve aynı zamanda organizasyonlarda toplumsal cinsiyet bilgisini arttırmak için kullanılabilir.

Yükümlülükleri yerine getirme faaliyeti genellikle, toplumsal cinsiyet rolü ile ilgili görevlerin görüş alanı içine girer. Bunun yanında her hangi bir karar alma davranışı siyasaldır (bireysel, aile, topluluk, piyasa ve devlet düzeylerinin tümünde) ve bir yetki kullanımıdır.

GÜNLÜK FAALİYET SAATİ

Katılımcılar: Oxfam America'nın desteğiyle, Nanban Trust tarafından organize edilen Toplumsal Cinsiyet ve Afet eğitimindeki kadınlar ve erkekler.

Kolaylaştırıcılar: Dr. Nalini Keshavraj, Chaman Pincha ve Usha

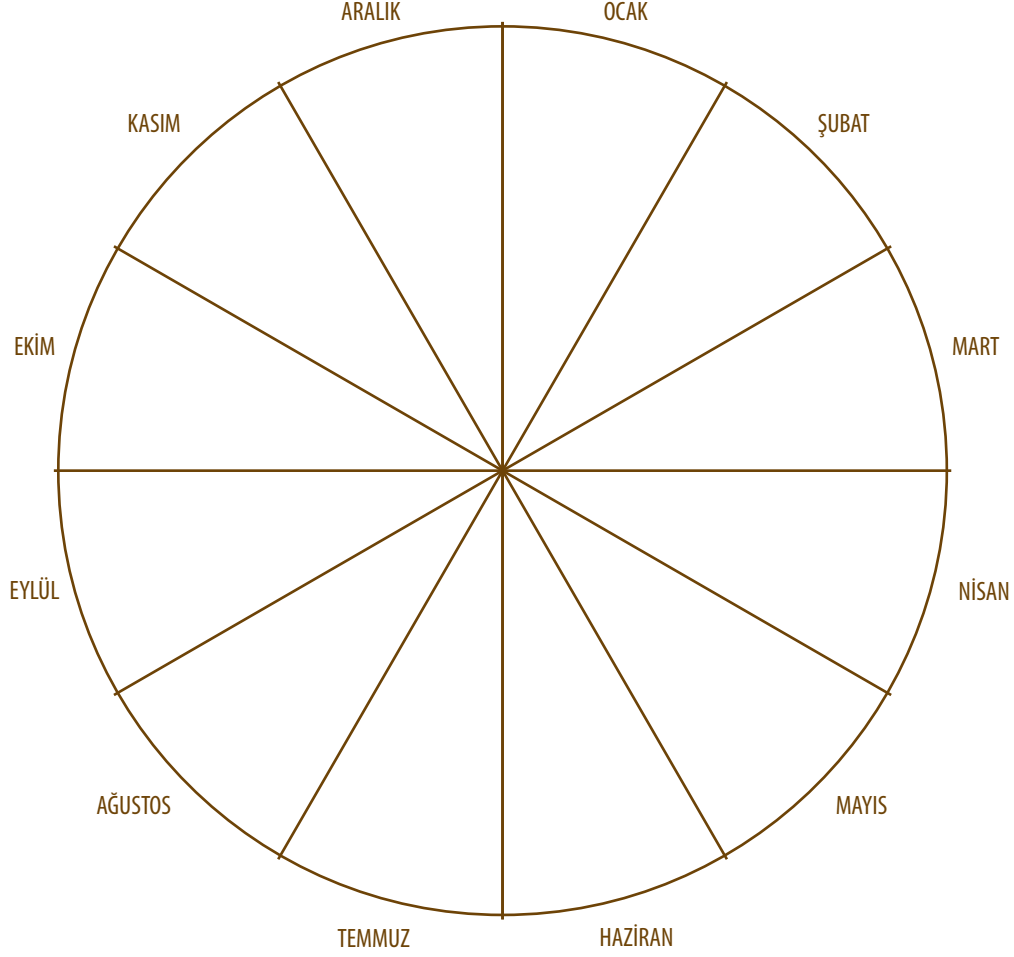
KİM NEYİ NE ZAMAN YAPAR?

1. Kadınlar ve erkeklerden oluşan ayrı odak grupları oluşturun (her grupta maksimum 20 kişi).
2. Odak grubun üyeleri benzer geçmişlerden gelmeli, yakınlık seçme kriteri olmalı. Grupların kendi seçimlerini yapmaları da bir seçenek olabilir, ancak grubun son halinin genel özgeçmişler itibariyle türdeş olduğundan emin olun.
3. Aktiviteyi kadın ve erkek grupları için ayrı olarak yaptırın.
4. Onlara, var olan malzemeyle bir daire ya da kendi seçecekleri her hangi bir şekil çizdirin, ve bunu 24 parçaya böldürün.
5. Geceyarısının saat 12 pozisyonunda olduğunu açıklayın. Ellerindeki malzemelerle (çekirdek, yaprak, taş, renkli pudra vb.) bir kodlama sistemi kullanabilirler ya da her zaman aralığındaki farklı görevlere karşılık gelecek şekilde kağıtlar kullanabilirler.
6. Verilen bir zaman aralığındaki çoklu görev ve onun doğasını belirlemelerini (örneğin, karar verme yetkisi içeriyor mu) isteyin.
7. Karar vermeyi içeren görevler için, yeniden üretim görevleri için kullandıklarının dışında bir malzeme kullanmalarını söyleyin. (Örneğin, yeniden üretim görevleri için taşlar, karar verme içeren görevler için yapraklar).
8. Tekrarlar sözkonusu olabilir, ancak en son şemanın ortak görüşü temsil etmesi gerekir.
9. Gündelik hayatın belli bazı önemli yönleri toplumsal ve kültürel tabular yüzünden konuşulmamışsa bunları araştırın. Örneğin, bir 24 saatlik faaliyet devresindeki cinsel ilişkilerde performans ve karar verme.
10. Süreci ve sonucu kaydedin.

“Kim neyi ne zaman yapar”ın afet öncesi ve afet sonrası karşılaştırmalı bir profilinin müdahalelerinizde rehber olması için bu aracı kullanabilirsiniz. Bu, iş yükünde denge oluşturmanın önemi konusunda hem kadınları hem de erkekleri duyarlı hale getirmek için etkili bir araç olabilir.

YILLIK FAALİYET SAATİ

Bu araç bir öncekini takip eder, çünkü bir günü hatırlamak bir yılı hatırlamaktan daha kolaydır. Bir önceki araçtaki yönlendirme bu süreci uygulamayı daha kolay kılar. Burada bir yıla yayılan faaliyet şablonunu bulmaya çalışırız. Bu yıl boyunca kadınlar ve erkekler nerededirler ve neler yapmaktadırlar? İsterlerse ayları ikiye bölebilirler. Verili bir zaman diliminde sorumluluklarda örtüşmeyi göstermek için aynı merkeze sahip dairelere de izin verilir.

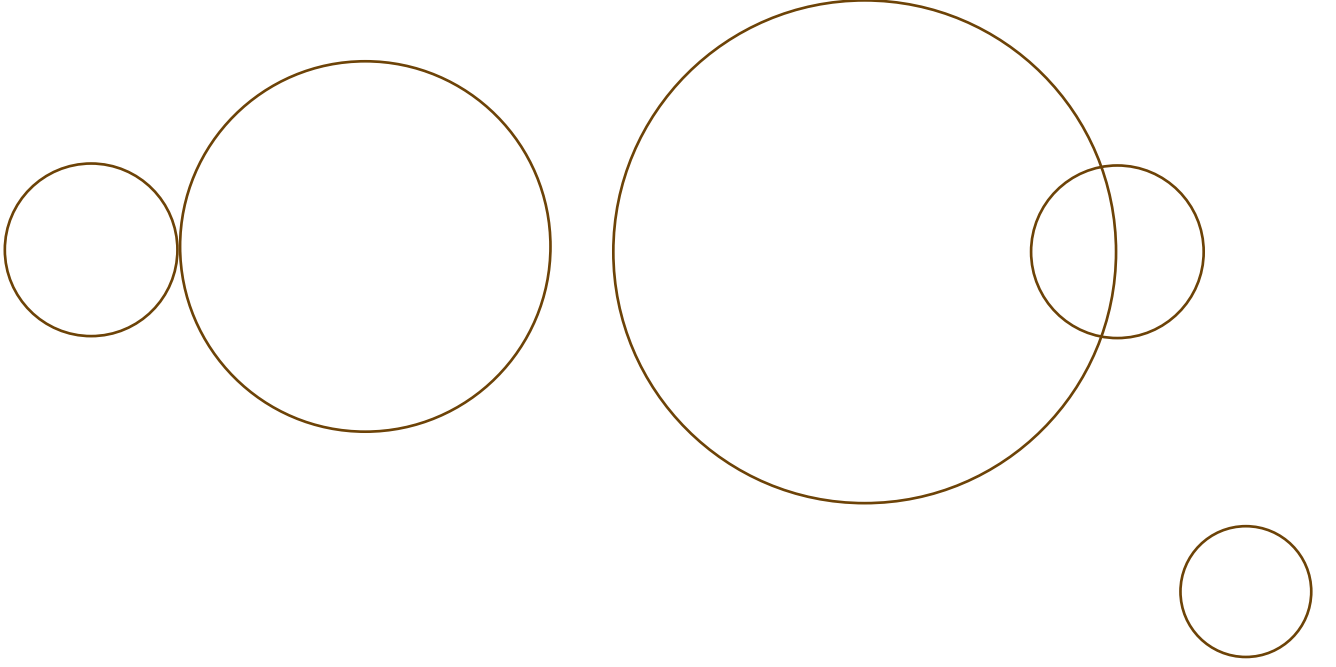
VAROLUŞUN MEVSİMSELLİĞİ

1. Kadın ve erkek odak grupları oluşturun (maksimum 20).
2. Grupları ayrı tutun.
3. Ellerindeki malzemelerle katılımcıların bir daire ya da kendi seçtikleri türden bir şekil çizmelerini isteyin.
4. Bunu 12 parçaya bölmelerini söyleyin.
5. “Mevsim ne zaman başlar?” sorusuyla başlayın.
6. Yılın, saatin 12 konumunda başladığını açıklayın.
7. Ellerindeki malzemelerle bir kodlama sistemi kullanabilirler ya da her biri bir zaman dilimini karşılamak üzere kağıt parçalarını kullanabilirler.
8. Tekrarlar sözkonusu olabilir, ancak son şema üzerinde fikir birliği olmalıdır.
9. Her sembolü değerlendirip yorumlarını dikkatlice kaydetmeleri için grupta etkileşime olanak tanıyın.
10. Burada, yoğun ve gevşek mevsimlere, göç ve istihdama, ateş ve salgınların sıklığına dikkat edin ve afete yatkın ayları gösterin. Bu araç, verili bir zamanda, bir toplulukta, “kimin nerede olduğunu” ve ne tür zorluklarla karşılaşabileceğini bilmede çok etkilidir. Kimin ne kadar fiziksel iş yaptığına, fiziksel görevin türüne (emek yoğun, eğlence vb.) ve verili bir aralıkta kaç tane örtüşen/çoklu görev olduğuna dikkat edin. Ayrıca erkeklerin, kadınların, erkek çocukların ve kız çocukların ne kadar dinlenme ve boş zamanı olduğuna bakın.

Gerekli müdahalelerin planlanma aşamasındaki durum belirlemede bu boyutların hakettiği ağırlığa sahip olmasını sağlamak için bu araç yardımcı olabilir. Ayrıca, bu araç, sadece müdahalelerin planlanmasında değil, aynı zamanda topluluk içinde müzakerelerin teşvikinde de yardımcı olabilir

İLİŞKİSEL VENN ŞEMASI

Bu araç, toplumsal cinsiyet gözlüğüyle, bireylerin ve grupların kültürel, toplumsal, fiziksel ve ekonomik mesafelerini anlamak için kullanılabilir. Yukarıdaki şekil bir Venn şemasının gelişigüzel bir görüntüsüdür. Yazarlardaki herhangi bir eğilimi göstermeyi engellemek için etiketler bilerek çıkarıldı. Esas olarak bu araç, uygulamak için oldukça kolay, ancak değerlendirme için zordur.

Burada, sınıflara, bir topluluktaki grupların kaynaklarına ve birbirleriyle ilişkilerinde karşılıklılığa bakıyoruz. Daire ne kadar büyükse grup, sınıf ya da kaynak da o kadar büyüktür. Soldan sağa yerleştirme, bir grup sınıfının ya da kaynağının diğerlerine kıyasla hiyerarşik konumunu gösterir. Daireler arasındaki mesafe rollerde, yetkide ve etkide “örtüşmeyi” ya da aksini temsil eder. Bir Venn şemasında mesafe ilişkinin tanımlamasıdır. Bu çalışma, izole olanların saptanmasına yardım eder.

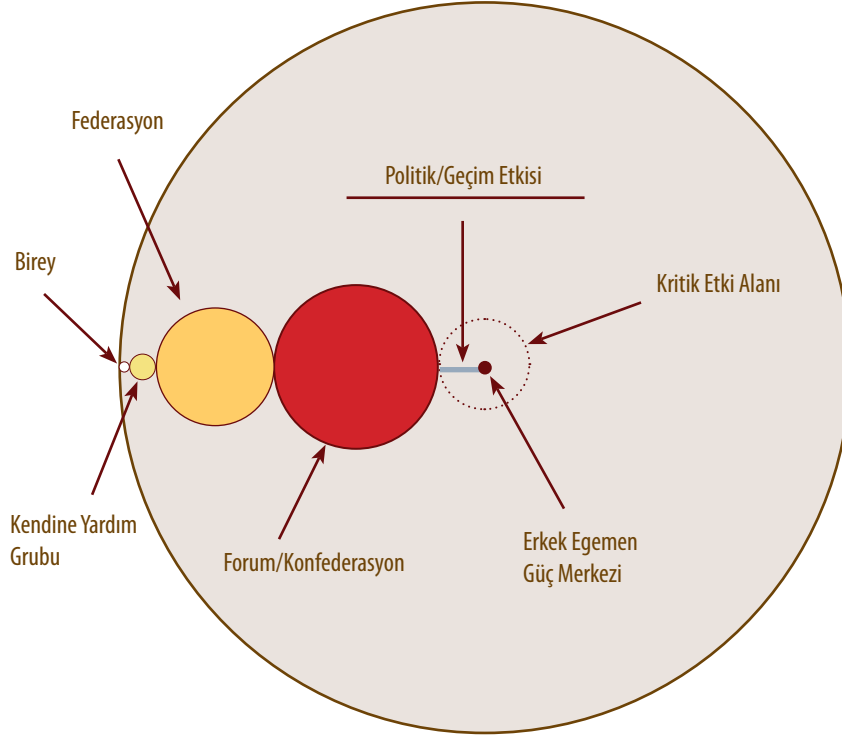
İLİŞKİLERE DAİR

1. Kadın ve erkek odak grupları oluşturun (maksimum 20).
2. Grupları ayrı tutun.
3. “Topluluğu” temsil etmek üzere bir kare çizin.
4. Gruba bir çubuk/cetvel verin ve görevi açıklayın.
5. Tekrarlar söz konusu olabilir, ancak son şema üzerinde anlaşmaya varılmış olmalıdır.
6. Her daireyi, onun yerleştirilmesini, büyüklüğünü ve diğerlerine göre uzaklığını açıklamaya teşvik edin.
7. Bulguları dikkatle kaydedin.
8. Kurumları (barınma yerleri, altyapı tesisleri, bilgiye erişim, içme suyu gibi kaynaklar, yakacak, erken uyarı sistemleri ve toplumsal ayrımcılık) temsil edecek başka daireler çizin.
9. Ayrı konular için ayrı şemalar yapılabilir.
10. Çoklu tekrarlar söz konusu olabilir, ancak son şema üzerinde katılımcıların fikir birliği olmalıdır.
11. Dikkatlice kaydedin.

Bu egzersizler, toplulukta kimin güvenlikle ilgili bünyelerle daha yakın olduğunu ve kimin risk altında olduğunu açığa çıkarır. Uzak mesafelerdeki bireylerin ve grupların bireysel ve kolektif kapasitelerini geliştirerek ve kast, sınıf, etnisite ve toplumsal cinsiyet engellerini yıkarak güvenli noktalara getirilmesi için gerekli veri tabanının oluşturulmasında yardımcı olur. Kadınlar ve erkekler arasında ve bu grupların kendi içindeki toplumsal cinsiyet temelli kırılmalıkları haritalandırmak için kullanışlı bir araç olabilir.

Düzenlenmiş grupların etkisini haritalandırmak

Kendine Yardım Grupları (KYG) gibi düzenlenmiş grupların rolünü anlamak önemli bir girişimdir. Bu gruplar sadece kadınların deneyimlerini diğer grup üyeleriyle paylaşmasına yardımcı olmaz, aynı zamanda finansal ve alternatif siyasi seçenekler, iş geliştirme eğitimi vb. temin eder ve toplumsal ve siyasi farkındalık yaratır. KYG’lerin bu fonksiyonları topluluğun toplumsal cinsiyet normlarına meydan okuyabilir ve stratejik toplumsal cinsiyet gereksinimlerinde (STCG) doğrudan etki yaratabilir.

Bu gruplar daha büyük grupları oluşturmak için koordine oldukça, kendilerini basit bir “kadın grubu” yerine toplumun bir ögesi olarak ortaya koymaya başlarlar. Böyle algılandıklarında kritik düzeyde bir yetki alanını kontrol eder hale gelirler. Daha önce bahsedilen araçların kullanımıyla, KYG’nin kendini uygulamaya koyup koymadığını ve bunu yapıyorsa nasıl yaptığını anlamak mümkün olur. Bu bulguları dikkatlice kaydedin ve özellikle halihazırda tanımladığınız bu durumu hızlandıran nedensel bağlantıları bulmaya çalışın. Çoğaltma modelleri için bu gruplarla çalışın.

'DÜZENLENMİŞ' GRUPLARLA İLGİLİ ÖZEL NOT

Düzenlenmiş grupların klasik iktidar yapıları üzerindeki etkisini ölçmek için aşağıdakilerin olup olmadığını sorgulayın

1. Grupların etkileşime girmek için yeterince fırsatı vardır.
2. Grupların özel bir gündemi vardır.
3. Birşeylere karışmak için ekonomik güçleri vardır.
4. Toplumsal statüleri vardır.
5. Dış destekleri vardır.
6. Grupların büyüklüğü ve birbirleriyle bağlantıları klasik iktidar yapısıyla etkileşimlerini etkiler.

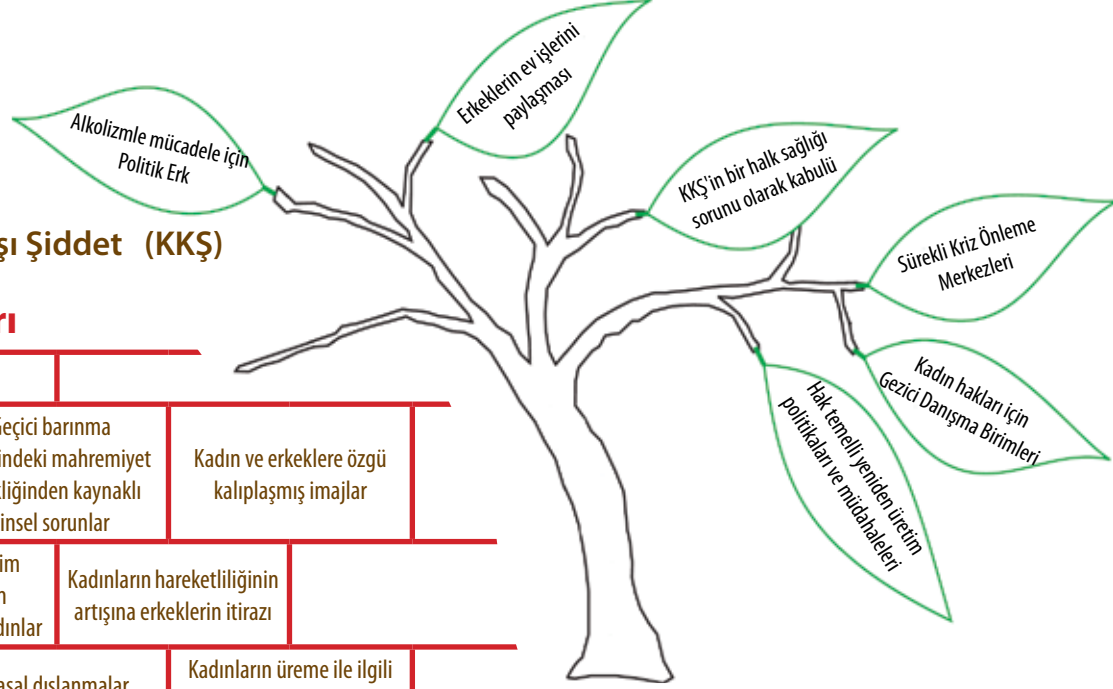
Varolan iktidar yapılarının şeması çıkarıldıktan sonra, onlarla müzakere etmek için kasıtlı ve bilinçli bir plan yoksa, afeti karşılama ve risk azaltma stratejileri afet öncesi eğilimleri devam ettirecek ve sosyal olarak uyarılmış toplumsal cinsiyet kırılganlıklarını azaltmak yerine pekiştirecektir.

PROBLEM DUVARI ve ÇÖZÜM AĞACI

Konu: Kadına Karşı Şiddet (KKŞ)

Problem Duvarı

Erkek Alkolizmi		
Toplumsal cinsiyete dayalı şiddeti önleme merkezlerinin yokluğu	Geçici barınma yerlerindeki mahremiyet eksikliğinden kaynaklı cinsel sorunlar	Kadın ve erkeklere özgü kalıplaşmış imajlar
Yeniden üretim ve üretim işleriyle boğuşmaktan yorulmuş ve bunalmış kadınlar	Kadınların hareketliliğinin artmasına erkeklerin itirazı	
Siyasal dışlanmalar		Kadınların üreme ile ilgili söz hakkı olmaması

Katılımcılıkla ilgili bu araç, toplumsal cinsiyete duyarlı müdahale stratejilerinin tasarlanmasında kullanılmak üzere daha kesin bilgileri elde etmek için toplumsal cinsiyet temelli meselelere vurgu yapılarak kullanılabilir.

Aşağıdaki 'Problem Duvarı ve Çözüm Ağacı', problemleri tanımlama ve çözüm aramaya odaklanılarak Tsunami'den etkilenen insanlar tarafından yapıldı. Buradaki konu toplumsal cinsiyete dayalı şiddet idi. Böyle hassas bir konudaki bu egzersizi yönlendirmek için başlangıçta dostça bir ilişki kurmak özellikle gereklidir. Bu, bir miktar kendini ifşa etmeyi içerebilir. Böylece, şekli ve kapsamı farklı olabilse de problemler tüm kadınlar için ortak olarak algılanabilir. Böyle samimi bir girişim tüm katılımcıları hemen rahatlatır. Katılımcılara, doğru/yanlış ya da iyi/kötü yanıtların olmadığı ve tüm yanıtların ve tepkilerin saygıyla karşılanacağı konusunda güvence verilmelidir. Ayrıca, isterlerse, gizliliğin sağlanacağı konusunda da teminat verilmelidir.

Katılımcılar: Köy Topluluğu Kalkınma Derneği tarafından organize edilen toplumsal cinsiyet eğitimindeki halktan kadınlar; Thiruvankadu, Nagapattinam, Tamil Nadu Eyaleti, Hindistan.
Kolaylaştırıcı: Usha.

Problem Duvarı ve Çözüm Ağacı

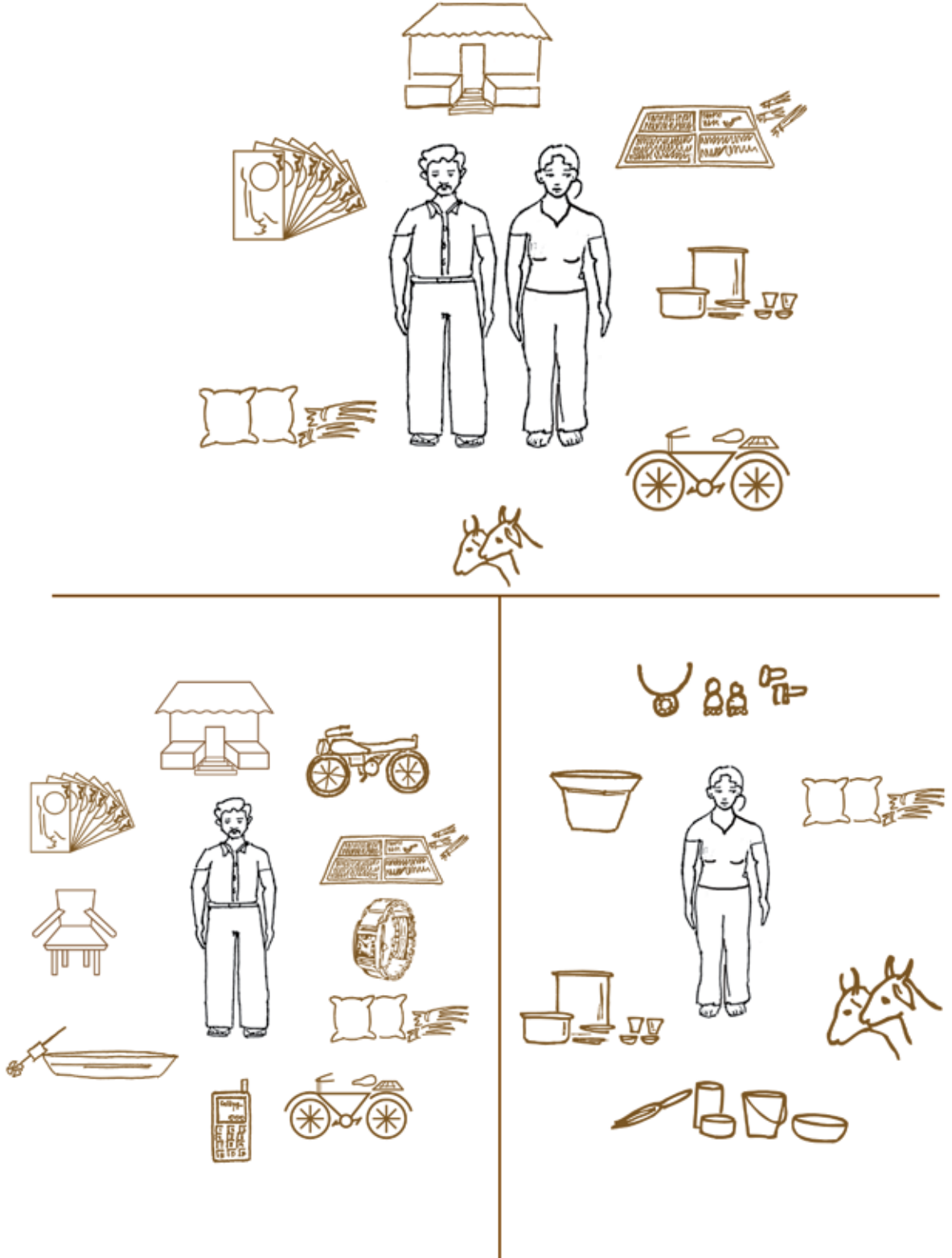
1. Kadınlardan bir grup oluşturun.
2. Egzersizin amacını katılımcılara açıklayın.
3. Onlara kağıttan tuğla ve yapraklar verin (bunları alan çantanızda bulundurun).
4. Herbirine temel bir konu ile ilgili bir problemi kağıttan tuğlaya, çözümünü de yaprağa yazmalarını söyleyin.
5. Aynı işlemi farklı alanlara ait değişik problemleri meydana çıkarmak için de uygulayabilirsiniz.
6. Kadınlar okur-yazar değilse onların söylediği problem ve çözümleri siz yazabilirsiniz.
7. Katılımcıların kimliğini saklı tutun.
8. Bir katılımcı ayrı tuğla ve yapraklara olmak üzere birden fazla problem ve çözüm yazabilir.
9. Bunları bir kutuya atmalarını isteyin.
10. Kutuyu açın.
11. Katılımcılardan tuğlaları ve yaprakları ayırmalarını isteyin.
12. Katılımcıları problemler ve çözümlerden oluşan bir sergi oluşturmaları yönünde teşvik edin.

Bu araç müdahaleden hem önce hem de sonra kullanılabilir. Müdahaleden önce kullanıldığında, tabanda oluşan problemlere ve çözümlere ilişkin bir harita ortaya çıkarır. Bunlar kanun yapıcılara ve program tasarlayanlara rehberlik etmek için güçlü bir kaynak oluşturur. Problemler ve çözümler basit giriş noktaları (pratik toplumsal cinsiyet gereksinimleri) ve çok da basit olmayan ancak gerekli olan müdahaleleri (stratejik toplumsal cinsiyet gereksinimleri) de gösterebilir. Müdahaleden sonra kullanıldığında, çok etkili bir izleme ve değerlendirme aracı olarak hizmet eder. İlerlemeyi ve koşullarda ortaya çıkmış olabilecek hafiflemenin kapsamını izlemek için iki görsel araç yanyana konulabilir.

Kaynak Kullanımı ve Kontrolü

Kaynak Kullanımı

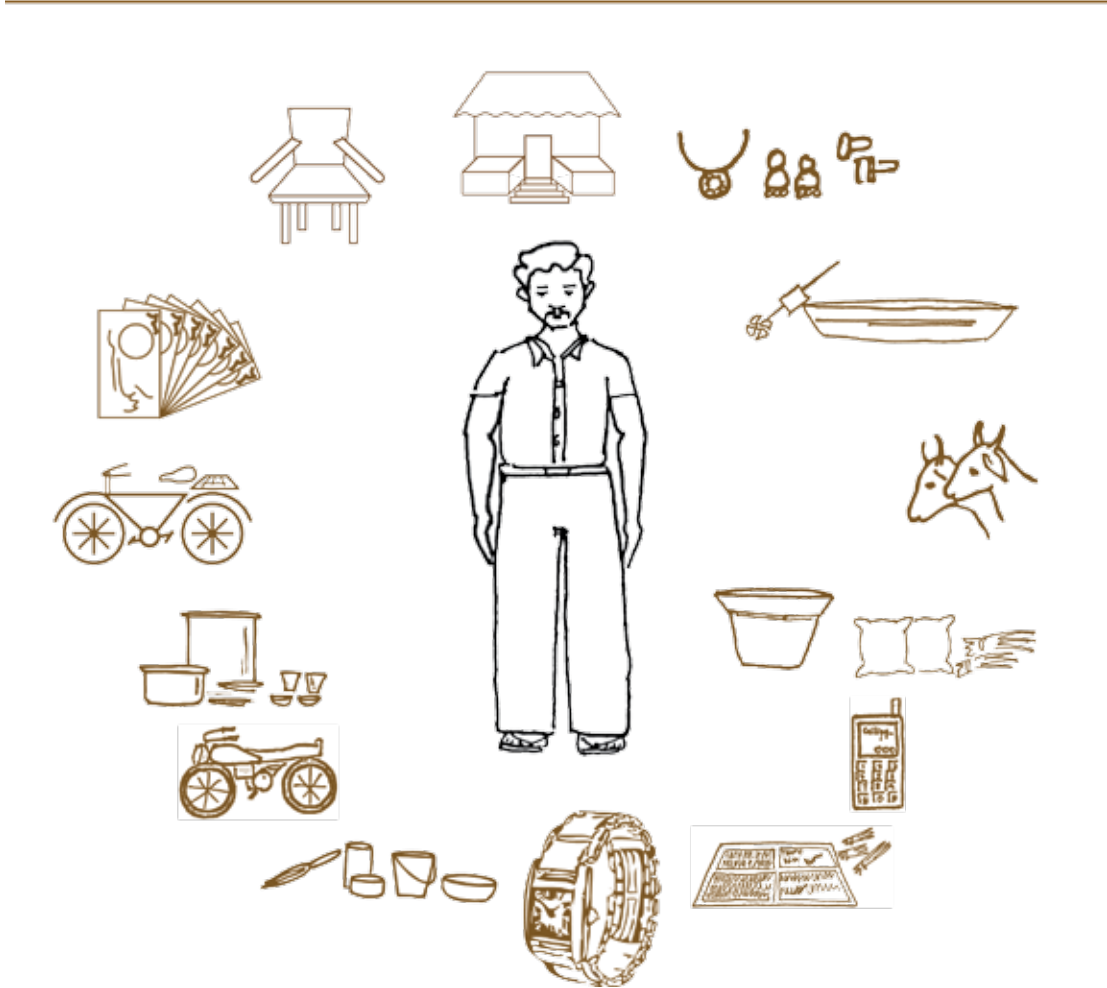
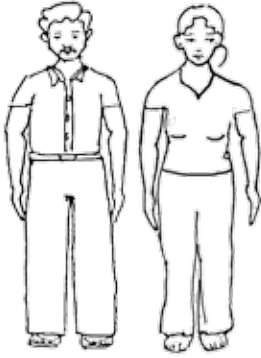

KAYNAK KULLANIMI ve KONTROLÜ

Bu araç, insanlar, bir kaynak resmini kadın, erkek resmi ya da ikisinin birden mi altına koyacaklarına karar vermeye çalışırken tartışma yaratmakta çok etkilidir.

1. Kaynak resim kartlarından iki set hazırlayın. Egzersiz dışarıda yapılıyorsa, kartları yerinde tutması için küçük taşlar ya da duvarda yapılıyorsa gizleyici bantınız olsun.
2. Bu araç, insanlar bir kaynak resmini kadın, erkek resmi ya da ikisinin birden mi altına koyacaklarına karar vermeye çalışırken çabucak ve çok sayıda tartışma yaratır.
3. Sadece kadınlar ve erkekler tarafından 50%–50% kullanılan ya da kontrol edilen kaynakların hem kadın hem de erkek resimleri altına koyulabileceğini belirtin.
4. 50%–50%'nin dışındaki dağılımlarda kimin çoğunluk kullanımı ya da kontrolü olduğunu göstermek için kaynak resimlerini erkek ya da kadın resimleri altına koymalıdır.
5. Katılımcılar tartışmalarla her resim kartının neyi temsil ettiğine dair bir görüş birliğine varacaklardır. Örneğin, sepetlerden oluşan bir resmin satılacak sepetleri mi yoksa içine tahıl depolanmış sepetleri mi temsil ettiğine karar vermeleri gerekebilir.
6. İlgisiz görünen kaynak resimleri elenmeli.
7. Halihazırda görünmeyen kaynakları eklemek için boş kartlar kullanılmalı.
8. Değişik sosyo-ekonomik gruplar arasında bazı farklı sonuçların ortaya çıkmasını bekleyin ve bunların kaydedilmesini sağlayın.

Kaynak Kontrolü

Katılımcılar: Nagapattinam halkından kadın ve erkekler. Chaman ve Usha'nın yönlendirmesiyle.

KAYNAK KULLANIMI ve KONTROLÜ

Kolaylaştırma sırasında sorulacak bazı sorular:

1. Kadınlar/erkekler/ikisi birden hangi kaynakları kullanır?
2. Arazi, hayvan mevcudu ve teknoloji, tekneler, ağlar gibi yüksek değerli kaynaklar kadınların mı, erkeklerin mi yoksa ikisinin birden mi kullanımı ve kontrolü altındadır.
3. Hangi kaynaklar kadınların/erkeklerin/ikisinin birden kontrolü altındadır?
4. Yüksek değerli kaynaklar hakkında kararları erkekler mi/kadınlar mı/ikisi birden mi alır?
5. Farklı sosyo-ekonomik gruptaki kadın ve erkekler arasında kim kaynak zengini? Kim kaynak fakiri?
6. Kadınların işgücü ile kaynakları kullanımı ve kontrolü arasında ne gibi bağlantılar vardır?
7. Erkeklerin işgücü ile kaynakları kullanımı ve kontrolü arasında ne gibi bağlantılar vardır?

Kullanım ve kontrol profili itibariyle değişik kadın ve erkek kategorileri arasında farklılıklar olabilir. (Eşleriyle yaşayan kadınlar, oğullarıyla yaşayan kadınlar, evlenmemiş kadınlar, aile reisi kadınlar, kadınların ortak girişimlerinde yer alan kadınlar, farklı yaş gruplarına ait kadınlar vb.)

Ayrımcılığa son vermek demek

- “Topluluk” terimi herşeyi içine almaz. Toplulukları cinsiyet, yaş, medeni durum, engellilik, etnisite, kast, sınıf vb. itibariyle ayırt etmek daima daha iyidir.
- Kadınların ve erkeklerin türdeş kategorilerini de biraz daha ayırmalısınız. O zaman veriler ailedeki yaşlıların, çok genç ama evli kadınların, hamile kadınların, dulların ve evlenmemiş kadınların, erkekler arasında da çocuklu bekar erkeklerin, evli genç erkeklerin vb. profilini çizebilir.
- Veri tabanınızı öyle dikkatle tasarlayın ki kadınlar ve çocukların başta olduğu haneler hakkında raporlar oluşturabilin; haneler gerçekte kadınlar, çocuklar, engelliler ve yaşlılar tarafından desteklenir.
- Toplumsal cinsiyet haritaları (dul kadınlar, güç merkezleri, şiddete maruz kadınlar, fuhuş içindeki kadınlar nerededir) ve girişim haritaları (kaynakların ve varlıkların yoğunluğu, bunların göreceli dağılımı, iş türü, işlerin yeri, pazarlama yolları vb.) oluşturun.

Ayrıştırılmış Veri Kümesi

Bu en zor ve en çok zaman alan araçtır. Bir veri seti olan sonuçlar, diğer araçlarla birleştirildiğinde, topluluktaki toplumsal cinsiyete dayalı algıları ve kalıpları şaşırtıcı bir biçimde görünür kılacaktır.

Elde edilen bilgi, bir afet sırasında yaşamsal olan mevcut kaynakların ve kapasitelerin düzgün bir şekilde haritalandırılmasına da olanak sağlayacaktır.

Sormanız gereken temel sorular

- Adres
- Aile reisi kimdir

- haneye katkı
- özel beceriler
- özel ihtiyaçlar (sakatlık vb.)
- özel öncelikler/istekler
- grup üyeliği

Temsil edilen her üye için

- Aile reisine yakınlığı
- yaş
- cinsiyet
- medeni durum
- tamamlanmış “son” eğitim yılı
- bakmakla yükümlü oldukları
- iş/işin yeri
- gelir

Her eve ayrı olarak odaklanmak dışında aşağıdakilerle ilgili veri tabanı da oluşturun

- Daimi göçmenler
- Terkedilmiş kadın ve erkekler
- Çocuklu bekar erkekler

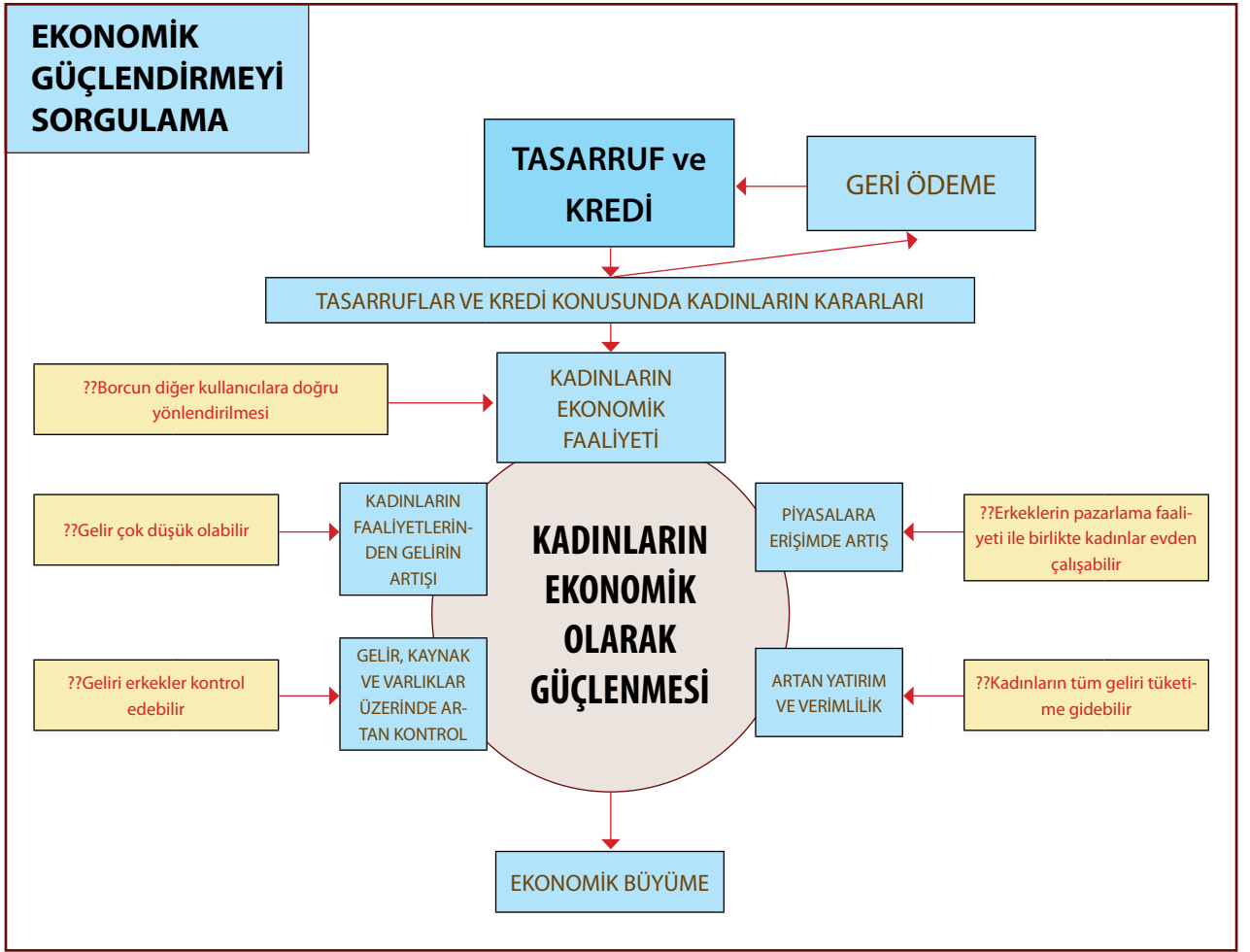
Toplumsal Cinsiyet Atölye Çalışmaları

Toplumsal cinsiyet ve afet atölyeleri kendilerini kadın ve erkek kategorileri dışında tanımlayan (transgender) kişilerin problemlerini de içermiştir ve onları PTCG ve STCG çerçevesinde değerlendirmiştir. Katılımcılar, transgender kişilerin yardım ve rehabilitasyon sürecinde nasıl dışlandığını gösteren saha bulgularından hareketle onları canlandıran oyunlar sergilemiştir.

Eğitimin sonunda geri besleme oturumunda 25 katılımcıdan 15'i atölye çalışmasından değişmiş insanlar olarak ayırdıklarını söylemişlerdir. Çoğunluğu, saha çalışanları, program koordinatörleri ve federasyon liderleriydi. Bu insanlar, kendi alanlarında transgender kişilerin haklarını korumak ve onlara aşağılama ve ihmalden uzak muamele etmek için çalışmaya azmettiler.

Katılımcılardan birisi, onlar hakkında bir daha asla, örneğin 'o' gibi gayri insani terimleri kullanmayacağını söyledi.

Kaynak: Agakhan Foundation

Odak Grup Tartışmalarının Gücü (OGT): Bir örnek

Birçok rehabilitasyon programında kadınların geçim meseleleri onların “kendine yardım gruplarına” sağlanan mikro finans yoluyla ele alınır. Mikro krediye erişim şimdilerde kadınların güçlendirilmesi için sağlam bir yol olarak geniş ölçüde kabul edilmektedir. Odak Grup Tartışmaları, kadınların iktisadi aracılığını arttırmaya yönelik toplumsal cinsiyet duyarlı müdahalelerin kadınların ekonomik olarak güçlenmesiyle sonuçlanmadığını ortaya çıkarmıştır. Aşağıdaki analitik şemada görüldüğü gibi, kadınların, Tsunami’den etkilenen bölgelerdeki kendine yardım gruplarının tartışmalarından elde edilen bilgi, kadınların geçim koşullarının iyileşmesi için ileri sürülen politika ve programlara rehberlik eden varsayımları geçersiz kılmıştır. Şaşırtıcı biçimde, sonuçlar neredeyse Linda Mayoux’un ekonomik güçlendirme paradigmasında tanımlananlara benzer çıkmıştır.

Odak Grup Tartışmaları toplumsal cinsiyet bakış açısıyla yönlendirildiğinde, aksi takdirde su yüzüne çıkmayacak toplumsal cinsiyet konularında zengin bir bilgi kaynağı olabilir. Afet yönetim sürecinde, halk tabanında ilk elden bilgi toplumsal cinsiyet güç ilişkilerinde yapısal değişimlere yol açacak müdahaleleri dönüştürme gücüne sahiptir. Bu, toplumsal cinsiyet bilincinin yaygınlaştırılmasında gerekli bir koşuldur.

Erkekler, kadınlar ve transgender kişilerle Odak Grup Tartışmalarını yönlendirirken, kolaylaştırıcının toplumsal cinsiyet konularında kavramsal açıklığa sahip olması önemlidir. Ayrıca, hakim varsayımların görüldüğü gibi kabul edilmesine karşı dikkatli olunmalıdır. Bu konuları kolaylaştırıcının derinlemesine araştırması gerekir. Bu durum, katılımcıları kendi hayatlarındaki şartlara bakıp onun “niçinlerini” düşünmeye teşvik eder. Bazen katılımcıların yanıtı belirli bir kültürün sosyalleşme sürecine uyumlu değerleri yansıtabilir. Tüm değerler ve pratikler kadının insan haklarını koruyucu ve geliştirici değildir; bu transgender kişiler için de geçerlidir.

Kolaylaştırıcının, belirli terimlerin ve onlardan çıkıp da genellikle sorgulanmayan varsayımların toplumsal cinsiyet bilincinin yaygınlaştırılması sürecini ak-satabileceğinden haberdar olması gerekir. Böyle bir duruma örnek, sıkça kullanılan “kültürel olarak duyarlı ve uygun müdahaleler” terimidir. Toplumsal cinsiyet farkındalığı olan kolaylaştırıcı, kültüre duyarlı davranırken, aynı zamanda uyanık olmalı ve toplumsal cinsiyet ayrımcılığı ve kadın hakları ihlali doğuran kültürel pratikleri belirlemelidir. Toplumsal cinsiyet farkındalığı olan kolaylaştırıcı, kültüre saygılı olmakla birlikte, odak grupları sırasında öyle bir ortam yaratabilir ki, katılımcılar karşılaştıkları problemlere nasıl baktıklarını ağırbaşlılıkla paylaşırlar. Onlara önerilerini sormak yardımcı olur ya da belli meselelerde sadece informel bir konuşma toplumsal cinsiyet analizi için zengin bilgi sağlayabilir. Odak Grup Tartışmaları, burada tanımlanan her araç için temel oluşturan en önemli sorulara aktif olarak yanıt aramalıdır.

Unutmayın

- Bu araç seti herşeyi kapsamaz.
- Bu araçlar, toplu olarak, bir doğal afetin etkilerinin öngörülmesi ve hafifletilmesinde yardımcı olacaktır.
- Burada oluşturulan araçlar, mümkün olduğu miktarda toplumsal cinsiyet bağlantılı bilgiyi açıklamak için seçildi ve sunuldu.
- Bu araçlar en az çaba, zaman ve kaynak gerektirir.
- Veri tabanı oluşturmak en büyük iştir, ancak bir topluluk-taki gruplardan çok bireyleri belirlemesi itibariyle en etkili olanıdır.
- Diğer araçlarla birlikte analiz edildiğinde veri tabanı size ortak çıkarları anlamak için etkili bir toplumsal cinsiyet gözlüğü sağlayacaktır. Ondan sonra, sizin göreviniz toplulukla birlikte çalışıp pratik toplumsal cinsiyet gereksinimleri ile stratejik toplumsal cinsiyet gereksinimlerini belirleyip onların etrafında programlar oluşturmak olacaktır.
- Araçların etkili kullanımı için, bulgularınızı, odak grup tartışmaları, yarı planlı görüşmeler, informal etkileşimler ve örnek olaylar gibi diğer araçlarla karşılaştırın. Farklı araçlardan benzer bilgiye ulaşmak için, bulguları desteklemek ya da reddetmek üzere sonuçları karşılaştırın.

Toplumsal Cinsiyet Bakış Açısının Politika ve Programlara Uygulanması

Şu ana kadar farklı araçların kullanımıyla, kırılganlıkların, kapasitelerin, fırsatların ve kaynakların dağılımını haritalandırdık.

Bu haritalar, bir yandan toplumsal cinsiyet duyarlılıkları ile ilgili mevcut Politika ve Programların (P&P) değerlendirilmesinde kullanılabileceği gibi, öte yandan kırılganlıkların kapasitelere dönüştürülmesi yönünde kanun yapıcıları ve program planlama süreçlerini aydınlatabilir.

Politika ve programlarda herhangi bir düzeltmenin gerekip gerekmediğini belirlemek ve eğilim analizleri yapmak için bu araçlar tekrar tekrar kullanılabilir. Örneğin, kelebeğin bir ağa dönüşüp dönüşmediğini, ilişki dairelerinin yaklaşp yaklaşmadığını, düzenlenmiş grupların yetki merkezlerine yeterince baskı uygulayıp uygulamadığını ya da 24 saatlik döngüde toplumsal cinsiyet hattı boyunca daha fazla benzerlikler olup olmadığını görmek için araçlar kullanılabilir. Politikalar toplumsal cinsiyete kör ya da nötr yaklaşıyorsa koşullar değişmeyebilir.

Toplumsal Cinsiyet Körü P&P 'ler erkekler ve kadınlardan bahsetmez, bu yüzden de rollerin ve kaynakların paylaştırılmasında toplumsal cinsiyet farklılıklarına kördür.

Örneğin, hükümetin idari emri ile dağıtılan ve içinde hijyenik ped/havlu vb. olmayan bir yardım paketi toplumsal cinsiyet körü bir pakettir.

Toplumsal Cinsiyete Nötr P&P 'ler pratik toplumsal cinsiyet gereksinimleri (PTCGler) ve stratejik toplumsal cinsiyet gereksinimlerinden (STCG'ler) haberdar olmakla birlikte bu konuda birşey yapmazlar.

Kadınlar afet yönetimi ile ilgili özel görev gruplarına dahil edilirler. Ancak, tipik olarak çocuk bakımı ve ilk yardım gruplarında yer alırlar ve kurtarma ve koordinasyon gruplarında neredeyse hiç temsil edilmezler.

Eğer toplumsal cinsiyete özel politikaların varlığı söz konusuysa durum belli ölçülerde düzelebilir.

Toplumsal Cinsiyete Özel P&Pler toplumsal cinsiyet farklılıklarından haberdar olan ancak sadece kadınların ve erkeklerin pratik toplumsal cinsiyet gereksinimlerini göz önüne alıp, kadınların stratejik toplumsal cinsiyet gereksinimlerini ise hesaba katmayan politika ve programlardır.

Hükümetin idari emirleriyle dağıtılan nakit destek kadınların eline gider. Bu rol kadınların yeniden üretim rolünü hesaba katar; onlar bakım ve yemek sağlamaktan sorumludurlar ve dolayısıyla bu görevleri yerine getirmek için kaynaklara ihtiyaçları vardır.

Güç ilişkilerinde dönüşüme yol açmak üzere aşağı konumdaki toplumsal cinsiyeti güçlendirmek için yetki ve kaynaklar yeniden bölüştürüldüğünde fevkalade bir değişim olacaktır.

Yeniden Bölüştürücü Toplumsal Cinsiyet P&Pler toplumsal cinsiyet eşitliğinin tüm getirilerine sahip olmak üzere toplumda toplumsal cinsiyet adaletini geliştirmek için rolleri, kaynakları ve erkekler ve kadınlar arasındaki yetki ve sorumluluk paylaşımını değiştirmeye çalışır.

1. Eşlerin ortak konut haklarını garantileyen idari emirler.
2. Kimsesiz genç kızlara ve kimsesiz evlenmemiş kadınlara verilen idari nakit destek yardımının sadece meslek kazandırıcı yüksek öğretim ve mesleki beceri geliştirme amacıyla kullanılacağını garanti eden idari emirler.

P&P YAKLAŞIMININ İLİŞKİSEL GÖRÜNTÜSÜ...

KADINLARIN ALANI				E Ş İ T L İ K
TOPLUMSAL CİNSİYET KÖRÜ P&P'LER	TOPLUMSAL CİNSİYETE NÖTR P&P'LER	TOPLUMSAL CİNSİYETE ÖZGÜ P&P'LER	YENİDEN BÖLÜŞ- TÜRÜCÜ TOP- LUMSAL CİNSİYET P&P'LERİ	
ERKEKLERİN ALANI				

...EN KÖTÜDEN EN İYİYE DOĞRU!

Toplumsal Cinsiyet Duyarlı P&P'ler, kırılganlıkları azaltır ve kadınların, erkeklerin ve diğer toplumsal cinsiyetin yaşam tecrübelerine dayanan ve katılımcı olan süreçler yoluyla kapasiteleri geliştirir.

P&P analizi için bazı kilit sorular:

- Önerilen politikalar ile kimin ihtiyaçları ve potansiyeli ele alınıyor? Onları kim belirleyip önceliklendirdi ve uygulama stratejilerinin tasarımında kime danışıldı?
- Önerilen politikalarla kim hedef alınıyor? Hangi kadınlar/kızlar, hangi erkekler/oğlanlar? Tamamen dışarda bırakılan gruplar var mıdır?
- Müdahaleden kimin kaybetmesi olası (hangi erkekler ve hangi kadınlar)?
- Müdahaleden ne gibi fayda ve kazanımlar çıkacaktır? Bunlardan kimin kazanması olasıdır?
- Toplumsal cinsiyete dayalı iş, kaynak ve sorumluluk bölüşümü hakkındaki politikalarda hangi varsayımlar yapılıyor? Bunlara kimin erişimi mümkün, kim yönetir ve kontrol eder?

Aşağıda verilen alan bulgularına toplumsal cinsiyet gözlüğüyle bakalım ve değişimleri yukarıdaki araçlar üzerinde gösterelim:

West Bengal, Nadia Bölgesi, Sreema Mahila proje alanı.

Sreema Mahila Samiti, West Bengal'de, Nadia bölgesinde bir STK ve afet hazırlık programında hayatta kalma ve kurtarma ile ilgili beceriler geliştirmeleri için kadınlardan oluşan Kendine Yardım Gruplarına eğitimler verdi. Kadınlar ve kız çocukları şimdi korkusuzca yüzüyorlar. Kadınlar şimdi geçici barınma yerleri kurabiliyor, kuyular açabiliyor, acil botlarını monte edebiliyor ve kendilerini ve diğerlerini selden korumak için kürek çekebiliyor. Yeni öğrendikleri bu beceriler ve onları kullanmakla ilgili yüreklendirmeler sayesinde kadınlar kendi hayatlarının kurtarılması için erkeklerle daha az bağımlıdır. Program ayrıca hayatta kalma becerileri ile ilgili çocukların eğitimine de yoğunlaşır. Kadınların kurtarma ekiplerine erkeklerin ise genellikle kadın işi olarak görülen çocuk bakımı ve ilk yardım görev gruplarına yerleştirildiği bazı örnekler oluşmuştur. Bu, kadınların kamusal alana ve topluluktaki politik süreçlere dahil olmasına yardım etmiş, böylece de kadınlar ve kapasiteleri ile ilgili klişelere meydan okumuştur.

Gönüllü itfaiyeci kadınlar

Süreyya, ilk kadın gönüllü itfaiyeci, yaşadığı süreci şöyle anlatıyor: “Eşim Değirmendere’de arama kurtarma ekip lideri iken depremde iki ay sonra Türkiye’de birşeyler yapılmasına karar vererek Kocaeli Valisine Basvurduk. Vali çok şaşırdı. Bizleri Sivil Savunma’ya gönderdi, o zamanki müdür pek yakın bakmadı. İtfaiye Daire Başkanı Emin Pehlivan ile o sıralar tanıştık ve ne yapmak istediğimizi sordu. Ben de Almanya’da büyüdüğüm için oradan gönüllü itfaiyecileri bilerek kendisine bu konuyu anlattım. Aralık 1999’da Emin Pehlivan , eşim Murat ve ben olarak gönüllü itfaiyeciliği Türkiye’ye ilk olarak getirdik. Belediyeden çok destek gördük. 17 kişi olarak başladık. Şimdi 300 kişiyiz, yaklaşık 70 kadınız. Hedefimiz zaten 300 kişiydi.

İlk başlarda kadın olarak çok zorluklar çektik. Aynı eğitimi aldık ve çok başarılıydık. Ben senelerce gönüllü grubuna başkanlık yaptım. Profesyoneller şaşırmışlardı. Kadınlarla çalışmak ve bazen emir bile almak zor geliyordu. Kadınlara laf söylediler ve birlikte çalışmak istemediler. Onlara göre kadınlar evde oturup çocuk bakardı. Neyse, benim oğlum bütün eğitimlere katılarak ilk junior itfaiyeci oldu. Ona her zaman iyi örnek olmaya çalıştık ve başardık da. Türkiye’de yapılması gereken şeyleri ona göstermeye çalıştık. Bizler ebeveyn olarak gönüllü itfaiyeciliğin temelini attık. Bundan sonrası onlara ait. Şu anda 16 yaşında ve 18 yaşını iple çekiyor, gönüllü olmak için. Neler yapılması gerektiğini anlamıştı. Sonuç olarak biz 31 yaşında öğrendik gönüllü olmayı o ise 6 yaşında. Bu büyük bir başarıdır Türkiye için. Ben aynı zamanda Türkiye’nin ilk kadın gönüllü İtfaiyecisi ve ilk su üstü ve su altı arama kurtarıcısıyım. Şu anda üç tane gönüllü onbaşıımız mevcuttur. Halen faal olarak yangınlara katılıyoruz. Derneğimizi de kurduk ve ben orada ikinci başkanım.”

Kendine Yardım

Değirmendere Kadın Destek Merkezinin (KDM) kadınlarla sürdürdüğü çalışmalar bölgede çalışma yapan psikolojik çalışma birimlerinin de dikkatini çekti. DABATEM yurt dışından destekle Gölcük bölgesinde rehabilitasyon çalışmaları yapan bir danışmanlık birimi. KDM çalışmalarına katılan kadınların travmayı hızla atlattığını gözleyen psikologlar KDM ile ortak çalışmalar yapmaya başladılar. Grup terapileri, bireysel terapiler karşılıklı destek olarak yapılmaya başladığında sonuç olumlu oluyordu. KDM çalışmalarına katılan kadınlar bir yandan seminer, söyleşi ve eğitimler yaparken bir yandan da birlikte iş yapmaya başladılar. Kermesler düzenlemeye, il dışında geziler yapmaya başlayan kadınlar hayatın içinde yer almaya ve kendileri için bir şeyler yapmaya başladılar. Bu kendilerini iyi ve güçlü hissetmelerine neden oldu.

Mum Kokulu Kadınlar

Kadınlarla Dayanışma Vakfı Gölcük-Şirinköy prafabriklerinde kadınlarla birlikte mum atölyesi oluşturdular. Kadınlar önce mum yapmayı öğrendi, sonra yaptıkları mumlardan para kazanmayı. Kazandığı ilk parayla ne yaptığını anlatıyor Ayşe: “Eşim ve çocuklarımla lokantaya gitmiştik. Lahmacun yedik. Sıra parayı ödemeye geldiğinde eşime dur dedim. Ben ödeyeceğim. Ödedim. Çok hoş bir duyguymuş. Kazandığın parayı harcamak...”

Kadınlar mumları yaparken hem kazandılar hem de yaşadıkları travmayı birlikte aşmaya çalıştılar. Yaptıkları mumları bazen açtıkları tezgahta sattılar, bazen topluca pazarladılar. Gazetelerde onlarla ilgili çıkan haberler “Mum Kokulu Kadınlar” diye çıkmaya başladı bir süre sonra.

Unutmayın

Topluluklar, kadınların aşağıdakilere benzer pratik toplumsal cinsiyet gereksinimlerine direnç göstermeyebilirler

- Bir kadın doktor tarafından yönetilen sağlık çalışanları ekibinin görev aldığı gezici sağlık hizmetlerini de içeren geliştirilmiş sağlık hizmetleri.
- Daha iyi taşıma olanakları.
- Daha iyi su ve sanitasyon tesisleri.
- Daha iyi okul ve çocuk bakım merkezleri.
- Kırılgan gruplar için emeklilik ve diğer devlet düzenlemeleri gibi mevcut sosyal güvenliklere erişim için destek.
- Bu yüzden, müdahaleler, güvenli bir biçimde onların stratejik çıkarlarını ilerletmek üzere bu alanlara yönlendirilebilir.

Müdahaleler, hakim toplumsal cinsiyet normlarına meydan okuyacak şekilde doğrudan kadınların stratejik çıkarlarını hedef aldığında ortaya çıkacak dirence hazırlıklı olun.

- Gezici hukuki farkındalık araçları için.
- Kadınları toplumsal cinsiyete dayalı aile içi şiddetten korumaya yönelik izleme.
- Hak temelli/toplumsal cinsiyet farkındalığına dayanan rehberlik.
- Kadınlar, özellikle bekar kadınlar adına yüksek değerli mülkiyet.

Yapı Sistemleri

Önleyici müdahalelerin sürdürülebilir olması için sistemlerin geliştirilmesi gerekir. Afetin karşılanması ve sonrasına yansıyacak biçimde afet hazırlığı oluşturma'nın bazı yolları;

- Hem yalnız, hem de genç kız ve erkek gruplarıyla birlikte çalışabilecek kadın gruplarına önayak olun.
- Halihazırda kurulu olan gruplara, kendine yardım grupları, federasyonlar, konfederasyonlar vb. aracılığıyla ivme kazandırın.
- Temsil edilmeyen dışlanmışlardan, engelli kadınlardan, yaşlılardan ve sosyal olarak marjinalleştirilmiş kadınlardan temsilcileri dahil edin.

Kadınlara ve diğer marjinalleştirilmiş gruplara yatırım yapın, aşağıdaki noktalarda kurucu ve geliştirici kapasiteler yaratmaları için onları yeni rollere hazırlayın

- Kamp yönetimi ve lojistikle başa çıkma.
- Sıkça mevcut sosyal güvenlik ağının dışına savrulan grupları da içine alacak şekilde cinsiyet -ve toplumsal cinsiyet- ayrımlı veri toplama.
- İlk yardım ve çocuk bakımı gibi rollerin yanında erken uyarı, kurtarma ve tahliye.
- İlk yardım ve çocuk bakımı gibi rollerin yanında erken uyarı, kurtarma ve tahliye.
- Kadınların, genç kızların ve çocukların korunması ve güvenliği için izleme. Bu aynı zamanda aile içi şiddete karşı korumayı da içerir. Toplumsal cinsiyet meseleleri üzerine farkındalık eğitimlerini devam ettirmiş genç kadın ve erkekler bu gruplarla çalışabilirler.

Ayrıca aşağıdaki konularda yönlendirin

- Sağlık çalışanlarının kurucu ekiplerini, yerli ilaçlardan anlayan kadın ve erkeklerin tecrübelerini sürece katmak.
- Kurtarma ve rehabilitasyon yetkilendirme bilgilerine nasıl erişim sağlanacağı, acil ilgi isteyen konularda nasıl hemen rapor hazırlanacağı, yardım kuruluşları, devlet görevlileri ve STK'larla nasıl diyalog kurulacağı konularında bir ekibin eğitilmesi.
- Hem kalkınma hem de afet bağlamlarında, kendi durumlarını tahlil etme konusunda grupları eğitmek. (Saha deneyimli bir toplumsal cinsiyet araştırmacısı kapasite geliştirme konusunda yönlendirici olabilir. Nihai amaç onların kendi problemlerini kendilerinin tahlil etmesidir.)
- Kadınların bakıcı rolleri nedeniyle erkeklerin ihtiyaçlarından daha haberdar oldukları, buna karşılık erkeklerin kadınların ihtiyaçlarının pek de farkında olmadıkları gerçeğini akılda tutarak hem kadınlara hem de erkeklere yönelik ihtiyaç analizi için kapasite geliştirmek. (Bir afet durumunda kadınların ihtiyaçları konusunda erkeklerle atölye çalışması, benzer durumda erkeklerin ihtiyaçları konusunda kadınlarla atölye çalışması yapılması.)
- Farklı afet yönetim komitelerinde kadınların gerçek temsilini sağlamak.
- Kadınların köy bilgi merkezinin yönetiminde erkek emsalleri ile birlikte söz sahibi olmasını sağlamak. (Bu köy bilgi merkezleri idari emirler, planlar, ve bunlara erişimin desteklenmesi konusunda bir merkez olarak işlev görebilir.)
- Ulusal ve uluslararası politikalarla kadınların güçlendirilmesinin ne anlama geldiğinin deklarasyonu konusunda bu grupların ve devlet görevlilerinin duyarlı hale getirilmesi.

Kadınlar birşeylerin farkında olup işin içine girdiklerinde daha önce seslendirilmemiş ihtiyaçlar telaffuz edilir hale gelir. Kadınlığı, fedakarlık, acı çekme ve hoşgörü ile eşitleyen değerlerin içselleştirilmesinden dolayı bunlar sıklıkla ya görmezlikten gelinir ya da idrak bile edilmez.

Aşağıdaki noktaları unutmayın

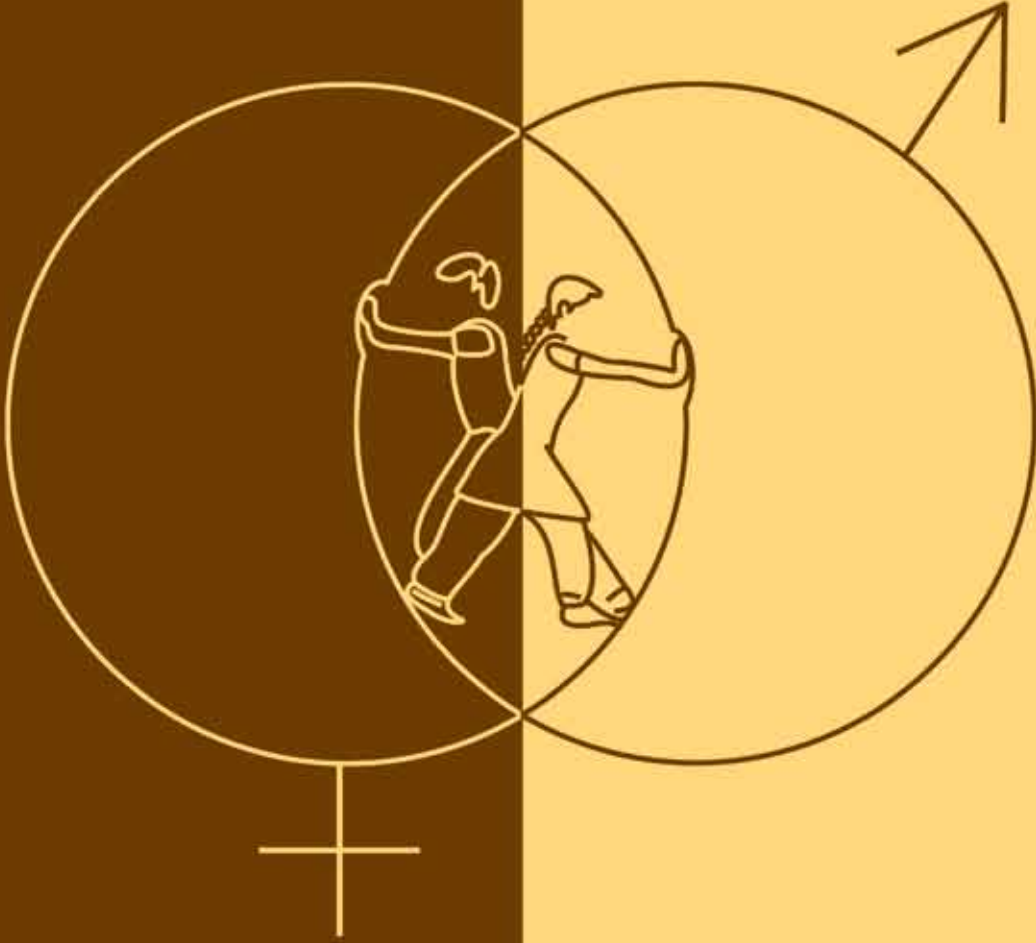
- evdeki sorumlulukların ve çocuk bakımının kadınlarla paylaşımı konusunda erkek gruplarının oluşturulması ve duyarlı hale getirilmesine eşit önem verin. Uluslararası ve ulusal STK'lar ve tabandan kadınlar ve erkekler için, hem ayrı olarak hem de birlikte, en az beşer günlük yerinde atölye çalışmalarının düşünce üretim sürecini ve bağlı etkileri harekete geçirdiği görülmüştür. (Toplumsal cinsiyet atölyelerinden sağlanan geri bildirim.)
- erkekleri, çocuk bakımı ve ilk yardım ekiplerine dahil ederek onların bu becerileri bir dış ortamda uygulamalarını sağlayın. Bu şekilde bu becerilerin evlere aktarılması kolaylaşacaktır.

West Bengal'de topluluk temelli bir afet hazırlık programında çocuk bakımı ekiplerinde yer alan erkekler şimdi çocuklarının kirli bezlerini yıkadıklarını ve eşleri yemek yaparken çocuklara baktıklarını belirtmektedirler. Ayrıca şimdi hasta çocukları için su kaybını önleyici oral rehidrasyon solüsyonunu (ORS) hazırlamayı da biliyorlar. Kendilerini artık daha sorumlu ve şefkatli buluyorlar.

- Transgender kişiler için müşterek forumlara olanak tanıyın. Onların iyi ve onurlu bir yaşam kurma talepleri ile ilgili topluluktaki kadınları ve erkekleri duyarlı hale getirin.

Kadınların, erkeklerin ve transgender kişilerin pratik toplumsal cinsiyet gereksinimlerini ele alırken kadınların ve transgender kişilerin stratejik toplumsal cinsiyet gereksinimlerine odaklanmaya; siyasal katılımı yükseltme, geleneksel olmayan becerileri geliştirme, hukuki farkındalık yaratma, ortak girişimler inşa etme ve kendi durum ve ihtiyaçlarının farkında olmaları gibi yöntemlerle katkı sunun.

AFETE KARŞILIK VERMEK

Önceki bölümlerde toplumsal cinsiyet bağlantılı sorunlarla birlikte toplumsal cinsiyetin haritalandırılması ve toplumsal cinsiyetle ilgili yapılabilecek işlerin afet hazırlığı ve afetin etkilerinin hafifletilmesi gibi konularla bütünleştirilmesinde yardımcı olacak araçları öğrendik.

Bu bölümde dikkatimizi afete karşılık verme ve toparlanma sürecinde yaşanan toplumsal cinsiyet sorunlarına yoğunlaştırıyoruz. Birinci kısımda Tamil Nadu ve Batı Bengal'deki bazı seçilmiş STK'lar tarafından örneklenen toplumsal cinsiyet farkındalığı yaratma konusundaki olumlu uygulamaları tartışacağız. İkinci kısımda toplumsal cinsiyet farkındalığının oturmadığı yerlerden bir grup örneğe bakacağız.

Sıkça dile getirilen sorunu hatırlayın

Acil müdahale durumlarında toplumsal cinsiyeti düşünmek mümkün müdür?

Tamil Nadu'da tsunami'den etkilenen yerlerdeki alan araştırmamız sırasında toplanan aşağıdaki örnekler, ***“evet, bu mümkündür”*** görüşünü desteklemektedir. Bu müdahalelerin çoğu bilinçli olarak düşünülmüş stratejiler olmakla birlikte, bazıları yaşanan anın ürünüdür. STK'ların kurtarma ve rehabilitasyon sürecinde toplumsal cinsiyet sorunlarının altını çizdikleri koşullarda, oradaki kadınların oluşturduğu örneklerdir.

Bu örnekler ayrıca afete karşılık verme ve toparlanma sürecinin nasıl bireyleri ve kurumları etkileyerek, dönüşümlere yol açan değişimler yaratma fırsatı sağladığını su götürmez bir biçimde göstermektedir.

Yardım dağıtımı yoluyla

kadınların stratejik gereksinimlerini karşılama

Nagapattinam'da bir STK olan SNEHA, yardımın kadın federasyonları yoluyla kanalize edilmesi konusunda kararlıydı ve kendine yardım grupları geleneksel Panchayat'lardan (seçimle gelmiş yönetimlerden farklı olarak kadınların tümünden dışlandığı ya da minimum temsil edildiği geleneksel yerel yönetimler) gelen direnci aşmaya çalışırken desteğini de arttırdı.

Bu durum ayrıca afet hazırlığı alanında kadın gruplarını kurumlaştırmak için stratejik bir fırsat oldu. Federasyon kısa bir anket yaptı ve toplumsal cinsiyete göre veri tabanı hazırladı. Bu, geleneksel Panchayat'ın hazırladığı listenin doğruluğunun tetkikinde çok değerli bir araç olarak kullanıldı. Federasyonun üyeleri dışlanmış kadınları ve erkekleri çabuk bir biçimde saptadı. Toplumsal cinsiyete göre oluşturulan anket, topluluktaki her hane için yaşa ve toplumsal cinsiyete uygun giysi ve diğer sıhhi maddelerin teminini mümkün hale getirdi. Tüm yardım hareketi çeşitli aşamalarla gerçekleştirildi ve hem hızlı hem de iyi koordine edilmişti. Dağıtım ailenin büyüklüğüne göre yapıldı. SNEHA tarafından gerçekleştirilen bu operasyon acil bir duruma eşitlikçi bir biçimde ve toplumsal cinsiyet duyarlılığıyla karşılık vermenin nasıl mümkün olduğuna iyi bir örnektir.

Yardım dağıtımında adımlar

- Kadın Federasyonları yoluyla geniş kapsamlı bir ihtiyaç analizi yapıldı.
- Federasyonlar tarafından hak sahibi listesi hazırlandı.
- Federasyonlar farklı satıcılardan teklif aldı.
- Teklifler fiyat ve kalite yönünden karşılaştırıldı.
- Satınalmalar toptan yapıldı.
- İkmal malzemeleri günlük ücretle çalışan Federasyon üyeleri tarafından paketlenildi.
- Her köy kapsamlı bir aile listesi hazırlandı.
- Federasyonlar dağıtım hakkı konusunda geleneksel Panchayat'lara karşı koydular.
- Ustalıkli pazarlıklar geleneksel Panchayat'ları dağıtımı Federasyonların yapması konusunda hemfikir olmaya yöneltti.
- Federasyonlar malzemeleri taşımak için yük araçları ayarladılar.
- Hak sahiplerine fişler dağıtıldı.
- Federasyon tarafından davet edilen Panchayat liderleri dağıtım safhasında hazır bulundu.

- Yardım malzemeleri dağıtıldı.
- Federasyonlar kimsenin dışlanmadığından emin olmak için tekrar kontrol yaptı.

Ayrıca, kadınların kendileri tarafından yönetilen etkili çalışmalar, kadınların ev içi rollerini çevreyi temizlemek ya da sadece kadınlara yardım dağıtmak gibi topluluk hizmetlerine genişletmenin ötesine geçmiştir.

SNEHA normalde kadınların işten geri dönme vaktini gözeterek Balwadi çocuk bakım merkezinin saatlerini 12'den 18'e kadar genişletti. Bu STK aslında 24-saat faaliyet döngüsünün etkili kullanımını sağlamış oldu.

Bekar Kadınların kız çocuklarına odaklanma

EKTA dul kadınların kız çocuklarına eğitim desteği sağladı. Bu, kadınların üzerindeki ekonomik yükü hafifletti, kızları okulda tutarak, aynı anda erkek çocuklara ayrıcalıklı davranma adetine de meydan okuyarak, en kırılgan gruplardan birini — bekar annelerin kızlarını — güvenli bir noktaya taşıdı. Bu süreç kız çocuklarına çocukluk haklarını geri vermiş oldu. Süreç hiçte basit değildi ve şunları beraberinde getirdi:

- Eşitlikçi bir tutumla herkese yardım verme konusunda topluluktan gelen baskılara direnme. Topluluğa, özellikle geleneksel, tümü erkeklerden oluşan köy komitesine (panchayatlar) yardımın ya böyle dağıtılacağı ya da hiç verilmeyeceği açıkça belirtildi. Yani, yardım ya bekar annelerin kızlarına gidecekti ya da tümüyle geri çekilecekti. İlgili konularda fikir belirtmenin yanında organizasyon ayrıca kadınları ve erkekleri bu konuda duyarlı hale getirecek toplantılar düzenledi.
- Stratejik olarak genç kızların haklarını geliştirmek için bu fırsatı kullanıldı.
- Özellikle bekar kadınlara ve onların problemlerine doğru yönelindi.
- Bekar kadınların ve onların kız çocuklarının sorunları bir bütün olarak ele alındı.

Eğitim desteği yoluyla bekar kadınların kız çocuklarına odaklanmayı içeren uzun dönemli bir müdahale, en kırılgan kız çocuklarını okulda tutmaktan daha fazlasını yaptı. Bu uygulama, erkeklerin öncelikli olması ile ilgili egemen eğilime meydan okumuş oldu; bekar kadınların ve kız çocuklarının itibarını yükseltti. Kız çocuklarının çocukluk haklarını yeniden ifade etti.

DENEYİMLER

Programın temeli kız çocuklarının bütünlüklü gelişim felsefesidir. Bir kadının yaşamında kritik bir sorun alanı olan üreme sağlığından yola çıkarak strateji, eğitim yardımlarının bir kadın doktor tarafından yapılan düzenli sağlık kontrolü ve izleme şartına bağlı olarak sağlanmasıydı.

Sağlık kontrolü sırasında annelerin çocuklarının yanlarında olması da STK'nın bir tedbiriydi. İstisnalar, anneler müsait olmadıklarını söylediklerinde, son derece zor durumlar için yapıldı. Bu doktor ziyaretleri annelere kızlarının sağlık durumları ile ilgili aşinalık sağladı ve onların kızlarının üreme sağlığı konusunda daha ciddi olmalarına yol açtı.

DENEYİMLER

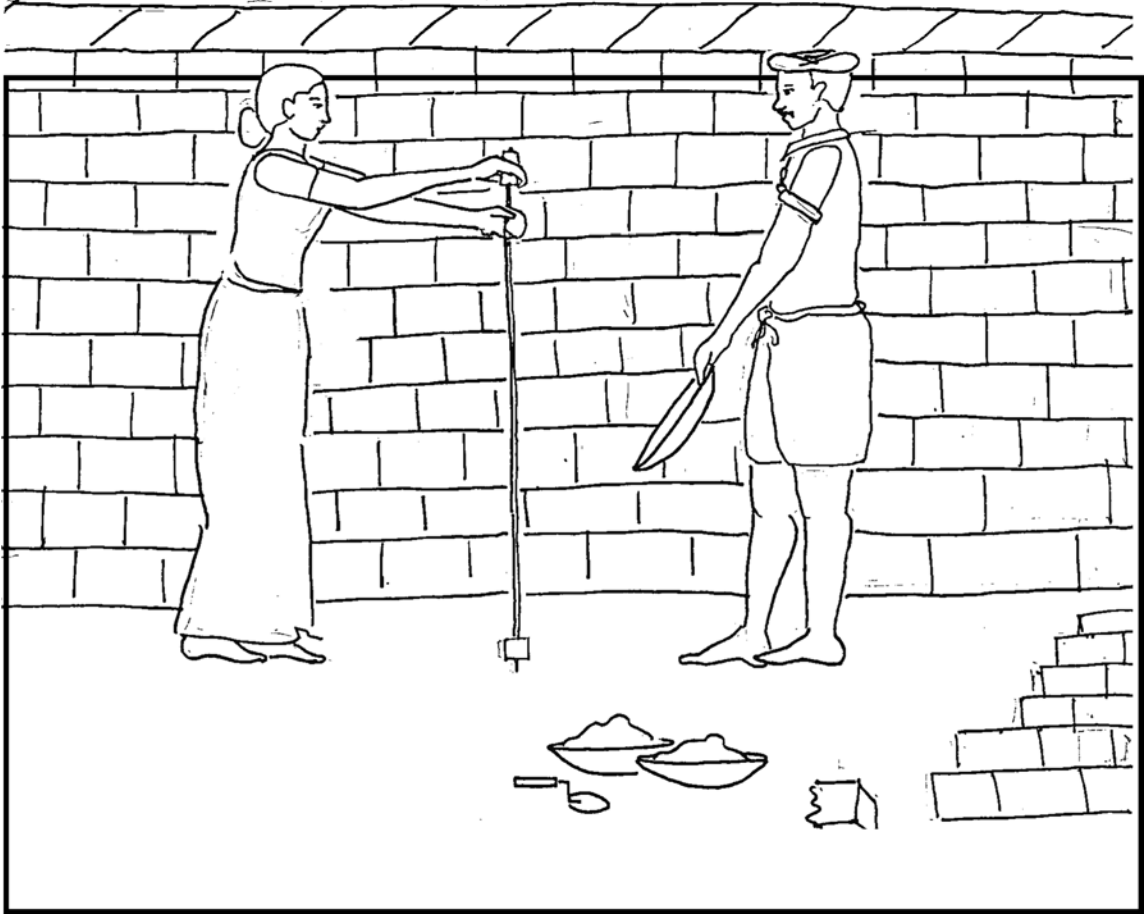
Pek çok bekar kadın, bu toplumsal cinsiyet odaklı müdahale olmasaydı kızlarının okul harcamalarını karşılayamayacaklarını itiraf etti. Kızların yoksulluk ve/ya da artan ev işleri yükünden dolayı okulu bırakmaları oldukça yaygın olduğu için, STK, ilgili kadın personeli doğrudan hedef bölgedeki yerel topluluklardan oluşturdu ve onları toplumsal cinsiyet, üreme sağlığı, yasal haklar vb. konularda eğitti. Onların görevi annelerle sürekli bir iletişim sağlamak ve onları çocuklarını düzenli olarak okula gitmeleri konusunda teşvik etmeleri için motive etmekte.

Kadınlar ve erkekler için geleneksel olmayan roller

Kadınlar için duvarcılık, cep telefonu servisi, el pompası tamiri gibi geleneksel olmayan becerilerle alternatif geçim seçenekleri HOPE, CARE Trust, ve BLESS tarafından olanaklı hale getirildi. Süreç içinde (kadınların, erkeklerin, kız ve erkek çocukların birlikte öğrenip çalıştığı) işbirliği alanları yaratıldı ve güçlendirildi.

HOPE Tranquebar'da, balıkçı ve balıkçı olmayan topluluklardan 60 kadını duvarcı olmak üzere eğitti. Bunların yaklaşık %75'i halihazırda duvarcı olarak inşaat işine girmiş bulunmakta, bazıları ise özellikle HOPE'un eğittiği duvarcıları işe alan bir STK'nın konut projesinde çalışmaktadır.

Daha önce inşaatlarda yükleme işinde çalışan kadınlar şimdi onun iki katı ücret ile duvarcı olarak çalışmakta. Kadınlarla erkekler arasında ücret farkı olsa da, kazanımlar inkar edilemez. Ücretlerdeki bu toplumsal cinsiyet farkını savunmak için erkeklerin ileri sürdüğü gerekçe kadınların deneyimsiz oluşu ve çatı kuramamalarıydı. Bununla birlikte gözden kaçırılmaması gereken şey kadın duvarcıların yetişmesi sürecinin kendi içinde taşıdığı önemdir. Duvarcı olmak için aldıkları eğitim boyun-

ca kadınlar işlevsel olarak okur yazar hale geliyorlar ve duvarcılık için gerekli temel hesapları öğreniyorlar. Kadınlar şimdi duvarları ölçebildikleri, tuğlaları örüp sıva yaptıkları için gurur duyuyorlar. Bir duvarcı malası artık bu kadınlar için güçlenmenin bir sembolüdür.

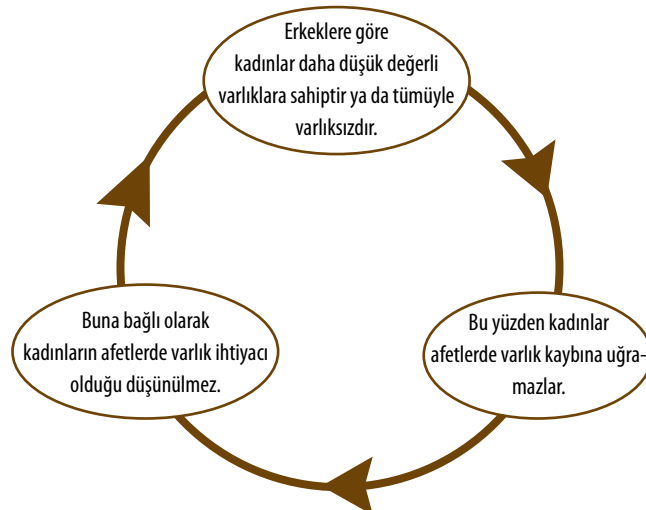
BLESS, topluluk işlerinin paylaşılması ve toplumsal cinsiyet rolleriyle ilgili kalıpların reddedilmesi amacıyla erkeklere baskı yapan kadın gruplarının çabalarını destekledi.

DENEYİMLER

Alışkanlık olarak eline süpürgeyi alıp evleri ya da sokakları süpürmeyecek erkekler tsunami sonrasında, kadınların kendine yardım gruplarının temsilcilerinden oluşan sağlık komitesi tarafından sokakları süpürmek konusunda motive edildiler. Cuddalore bölgesindeki Sivanarpuram'da, zamanlarını boşa harcayan işsiz erkeklerin görüntüsü kadınların bu durumun anormalliğini farketmelerine yol açtı. Sağlık ve temizlik arasındaki yakın ilişkiyi öğrendikleri eğitimlerinden kaynaklanan farkındalıkları ile zaten tanınan kendine yardım grupları, topluluk içinde saygı kazandılar. Bu fırsatı, topluluk işlerindeki toplumsal cinsiyet kalıplarını kırmak için kullanan kendine yardım gruplarının kadınları, kararlı bir biçimde erkekleri sokakları temizleme ve çöpleri geri dönüşümlü ve geri dönüşümsüz yığınlar olarak ayırma işlerini paylaşmaya ikna ettiler. Erkekler artık sokakları ve suyun bulunduğu noktaları temizlemeye ve haftada bir çöpleri ayrıştırmaya başladılar. Bu, erkeklerin nadiren özel ya da kamusal alanları süpürdükleri bir toplulukta dikkate değer bir kazanımdır.

Kısır döngüye meydan okumak

Aşağıdaki olaylar SNEHA ve PEDA'nın kadınların mülk sahibi olma ve düşük değerli varlıklara erişimi konularındaki kısır döngüye nasıl itiraz ettiğinin örnekleridir.

SNEHA, Nagapattinam bölgesinde balıkçı kadınlara hibe para ile birlikte balıkçı kadınlar federasyonları kanalıyla bir taşıt temin ederek onları taşıma zorluğundan kurtardı ve hareket olanağı sağladı.

Her ne kadar azalan balık avı koşullarında balık satışıyla yeterli gelir yaratmanın zorluklarını yaşamaya devam etseler de, SNEHA'nın başlangıçta yaptığı maddi yardım kadınların geçim olanağına kavuşmasını sağladı. Geçimlerini karşılayacak hiçbir şeyleri yokken, en çok ihtiyaçları olduğu anda başlangıç parası ilk dürtüyü sağladı. Erkeklerle botlar verilip, onların geçimlerini tekrar kazanmaları için yönetsel emirler yayınlanırken, çeşitli işlerle uğraşan kadınlar bunlardan mahrum kaldı. Tsunami öncesi borç yükleri nedeniyle kadınların hibe biçiminde sermayeye ihtiyaçları vardı. Bazı kadınlar hibe parayı balık satmak için kullanırken, diğerleri ihtiyaçları olan varlıkları ya da tsunamide kaybettikleri aletlerin yerine yenilerini satın almak için kullandılar.

Bu, federasyonların mülkiyet sahibi olmalarının onların kurumsal kapasitelerini nasıl güçlendirdiğine bir örnektir. Federasyon şimdi artan talebi gözönüne alarak ve sağladığı gelirin sürekliliği için başka bir araç satın almaya hazır. Organizasyon ayrıca alet stokuna da yatırım yapıp onları balıkçı kadınlar federasyonuna kiralamakta. Kiralama bedeli organizasyon için iyi bir gelir kaynağı oldu. Artan talepten dolayı Federasyon karını daha fazla alet edavat almaya yatırdığı için alet edavat envanterinde şimdiden artış meydana geldi.

PEDA'nın benimsediği strateji kadınların kendine yardım gruplarının teknelere kolektif olarak sahip olmalarını kolaylaştırmaktı. PEDA, üretimle ilgili yüksek değerli varlıkların sahipliğini teşvik etmek için kadınların kendine yardım gruplarından 6 tanesine 20 adet tekne devretti. Her ne kadar tekneler 4 kadından oluşan gruplara ait olsa da grup üyelerinin eşlerine ya da oğullarına kiralandılar. Tekne sahibi olmak istemeyen dul kadınlara bunun yerine nakit para verildi. Şu anda 8 dul kadın tekne sahibi ve bu onların hem evdeki hem de topluluktaki konumlarını iyileştirdi.

DENEYİMLER

Her ne kadar paylaşım sistemi erkeklerin iyiliğine doğru eğrilmiş ise de, hala kadınlar için önemli bir kazanım teşkil eder. Bu onların hem topluluğun hem de geleneksel Panchayat'ların gözünde saygınlığını arttırdı. Kadınlar, ev içi karar mekanizmasına artık daha sık dahil edildiklerini bildirdiler.

Strateji, hem PEDA'dan hem de kadınların kendine yardım gruplarından sert tavır gerektirdi. PEDA, teknelerin ancak kadınların ortak mülkiyeti şartıyla verileceğini açıkça belirtti. Böyle bir hareket balıkçı topluluklarının alışlagelmiş uygulamalarına ters bir örnek oluşturacağı için Nagapattinam bölgesindeki Pudupettaî'nin panchayat'ları başlangıçta gönülsüz davrandı. Baskın olan komşu mahalledeki Panchayat Pudupettaî'deki emsallerinin gözünü korkutmak istedi. Kadınlar sık sık oraya alışveriş ve sağlık hizmetleri için gittiklerinden toplumsal cinsiyete dayalı şiddet endişeleri vardı. Ancak kadınlar geri adım atmadılar ve eğer kendine yardım gruplarının ortak mülkiyet teklifi kabul edilmezse tekneleri bağışçılara geri vereceklerini söylediler. Bazı tartışmalardan sonra Panchayat duruma uyum sağladı.

DENEYİMLER

Kadınlar artık ağ tamiri yapılan erkek egemen kulübelere gidiyorlar ve kamusal alanda varlıklarını hissettiriyorlar. Kadınlar şimdi balığa çıkmak için ağı hazırlıyorlar ve kimi zaman erkekler onlara yardım ediyor. İş yükleri artmış olsa da tatminleri de arttı. Kendi hesaplarına yatırılacak kendi gelirlerini sabırsızlıkla bekliyorlar. Söylendiğine göre, geleneksel Panchayat bu grupları ciddiye almaya başladı.

Kalıplaşmış erkek imajına meydan okuma

Erkekler arasında alkolizm ve onların sorunlarla başa çıkma yöntemi olarak alkole başvurmaları genellikle toplumsal olarak göz yumulan durumlardır. Bununla birlikte bu sorunu ele alan az sayıda müdahaleden söz etmek mümkündür:

PRAXIS bu sorunu ele almak için iki yönlü bir strateji benimsemektedir. Bir taraftan topluluk düzeyinde kampanya düzenleme konusunda kadınları desteklerken diğer taraftan da erkeklerin sangamları (tsunami sonrasında oluşturulan ve eşit bir biçimde kadınların ve erkeklerin ekonomik, toplumsal ve siyasi haklarına odaklanan gruplar) ile çalışır.

PRAXIS bağımlılıktan kurtulma ve kadınlara karşı şiddetten kaçınmayı, erkeklerin sangamlarının geliştirmeye teşvik edildikleri normları arasında zorunlu hale gelmesine çalışır. Mikro kredi, konutlandırma ya da tekne sahibi olma gibi haklara erişim eşlerin doğrulamasına dayanan bağımlılıktan kurtulma şartına bağlandı. Grup, bu normlara uymayan üyelere karşı disiplin uygulamalarını harekete geçirmektedir.

Kadınların liderlik eğitimi yoluyla güçlendirilmesi ve kendine yardım grupları yoluyla farkındalıklarının geliştirilmesi ile beraber erkeklerin bu konularda duyarlılaştırılması da PURA'nın çalışmalarında kritik bir öğedir. Düzenli toplantılara katılma ve gün boyunca içmekten kaçınma erkeklere içmeden ayakta kalabileceklerine dair bir güven aşıladı.

Bazıları bir haftanın üç gününü içki içmeden geçirebilmekte. Kanniyakumari bölgesindeki Vathakkavillai'da bir grup üyesi alkolü tamamen bıraktı ve şimdi kendisini çok daha sağlıklı ve mutlu hissediyor.

DENEYİMLER

KK bölgesindeki Aaruthnganvilai'da bir erkek sangamındaki 20 üyeden 12'si alkol tüketimini ciddi bir biçimde azalttı ya da tümüyle bıraktı. Alkol tüketimlerindeki azalmanın çocuklarına ve eşlerine karşı saldırganlıklarını azalttığını kabul ettiler. Ayrıca kendilerini daha sağlıklı hissediyorlar ve yorulmadan çalışabiliyorlar. Tasarruf ettikleri para hane ihtiyaçları için kullanılıyor. Borçluluk azalırken bu onları alkolü tamamen bırakma yönünde motive ediyor (erkeklerin sangamları ile odak grup çalışmaları).

Erkeğin evde eşine uyguladığı sözlü ve fiziksel tacizde belirgin bir düşüş var. Toplulukta ve evdeki saygınlığı arttı; bu hane içinde devasa bir değişim anlamına gelmekte.

DENEYİMLER

PURA'nın tsunami sonrası sosyal taraftarlık programı yoluyla kadınlar ve erkeklerle çalışması erkekleri aksi takdirde içki içmek için harcayacakları boş zamanlarında göletleri temizlemek, otobüs seferleri için zaman çizelgesi hazırlamak ve grup üyelerine dağıtılmak üzere civciv yetiştirmek gibi çeşitli etkinliklerle meşgul etti.

Kadınlar için konut hakları

Tsunami bağlantılı yönetsel kararlar ile zorunlu hale getirilen konutların ortak mülkiyeti, konutların sadece erkekler tarafından mülkiyetine itiraz ederek kadınların stratejik toplumsal cinsiyet gereksinimlerine hitap etmiştir.

SNEHA'nın topluluk katılımı ile konutların yerinde inşa edilmesi stratejisi hem kadınlarda hem de erkeklerde çok olumlu etki yarattı. Nakit para, taksitler şeklinde kadınların adına transfer edildi ve paranın kesinlikle konut inşasında kullanıldığından emin olmak için yakın bir biçimde izleme yapıldı. Kadınlarla ve erkeklerle yapılan odak grup tartışmalarından anlaşılan şu ki erkekler, parayı evlerinin inşaatına kanalize etmek için alkol tüketimini azalttı. Bu şekilde kadınlar ilk kez olarak kendi banka hesaplarına sahip oldular. O anda toplulukta duvarcılık eğitimi almış kadın ve erkeklerin olmayışından dolayı duvarcılık işi dışında, konutların tasarımı ve inşası tümüyle topluluk tarafından gerçekleştirildi.

Ötelere bakmayı unutmayın!

Bazen müdahaleler toplumsal cinsiyet rolleri ve ilişkileri açısından hesapta olmayan olumlu etkiler yaratabilir.

- Yukarıda bahsedilen müdahale stratejisinin planlanmamış olumlu etkisi toplulukta duvarcılık eğitimi için bir ihtiyacın oluşmasıdır. Hem kadınlar hem erkekler inşaat işinde maliyetlerin düşürülmesi ve daha yüksek ücretlerle daha iyi istihdam fırsatları için becerikli duvarcılarının varlığının önemini farkettiler.
- PRAXIS'in desteklediği Health Food (Sağlıklı Gıda) projesinin henüz pazar bağlantısı yoksa da, birkaç grup üyesinin evlerinde parasal olmayan kazançlar görülmektedir.

- Sağlıklı gıdanın hazırlanması büyük ölçeklerdeki tahılın temizlenmesini ve kavrulmasını gerektirir. Birkaç üyenin kocaları tahılların temizlenmesi ve kavrulmasının yanında eşlerine diğer gündelik işlerde de yardım etmektedir.
- Tahılların temizlenmesi ve kavrulması gerektiğinde, erkekler akşamlarını arkadaşlarıyla kumar oynayarak, çene çalarak, içki içerek geçirmek yerine eşlerine kavurma işinde yardım ederek geçirmektedirler. Eşleri dışarıda toplantılara katılırken çocuklara bakma, hatta bazen yemek pişirme gibi alanlarda da artan bir işbirliği mevcuttur. Tüm bunlar aile kurumunu güçlendirmiştir.

Afete karşılık ve iyileştirme girişimleri yoluyla elde edilen kazanımlar, bunların Risk Azaltma Stratejilerine eklemlenmesiyle sürekli hale getirilmelidir. Toplumsal cinsiyet gözlükleri kullanılarak kazanılan deneyimler toplumsal cinsiyet temelli kırılğanlıkları hafifletmek için hem politika hem de program düzeylerinde risk azaltma önlemlerine eklemlenebilir.

Neyin neden yanlış gittiğine bakarak öğrenmek

Neyin neden yanlış gittiğine bakarak öğrenmek, neyin neden doğru gittiğine bakarak öğrenmek kadar önemli.

İzleyen bölüm tüm konuları baştan sona kapsamaz, ancak uygun toplumsal cinsiyet analizinin yokluğunda ne olacağına dair gösterge niteliğinde örnekler verir.

- Bir takım STK'lar yaygın kategorilerde cinsiyete- ve toplumsal cinsiyete- özel veriler toplama girişiminde bulunurken, evlenmemiş kadınlar, yoksul kadınlar ve erkekler, çocuksuz dullar, sadece kız çocuğu olan kadınlar, terkedilmiş kadınlar ve erkekler gibi bazı kategorileri dikkate almamışlardır.
- Kendine yardım gruplarını oluştururken, önceden var olan sosyo-kültürel pratiklerin toplumsal cinsiyet analizi yapılmaksızın kadınların ve erkeklerin ayrılması, onların birlikte varoluşlarının ahenkli doğasını zayıflatacak yeni unsurları devreye sokabilir.

DENEYİMLER

Adı saklı tutulan bir STK, örneğin, Irula topluluğunda erkeklerin kendine yardım gruplarına cep telefonu dağıtırken kadınların kendine yardım gruplarına dağıtmadı. Bir toplulukta erkeklerle teknoloji desteği verirken kadınlara vermeme yaygın eğilimleri, bu türden önyargılardan habersiz bir topluluğa bahsi geçen önyargıları taşımaya bir örnektir. Bu durum, program ekibinde toplumsal cinsiyet bakış açısının yokluğuna çok açık bir örnektir.

- Doğru toplumsal cinsiyet analizinden yoksun toplumsal cinsiyet hedefli programların uygulanması beklenmeyen olumsuz etkiler yaratabilir:

DENEYİMLER

Hem yerel olarak azalan balıkların hazırda bulunmasını kolaylaştırmak ve hem de ağır yük taşımalarını azaltmak için bir kadın kendine yardım grubu STK'lerden birinden aldığı faizsiz kredi ile geniş kapasiteli bir dondurucu satın aldı. Kadınlar büyük miktarlarda balık satın almak için akşam geç vakitte bir saatlik mesafedeki Kanniyakumari limanına gitmeye ve ertesi sabah 2 civarında evlerine dönmeye başladılar. Döndükten sonra balıkları temizleyip dondurucuya depoluyorlardı. Onlar yatmaya hazır hale geldiklerinde kocalarının denize gitme vakti gelmiş oluyordu. Bazı kadınlar geç vakte kadar uyuduklarını söylemekle birlikte diğerleri uyku yetersizliğinden muzdaripti. Bazı durumlarda yaşlı kadınlar sabahları ev işlerini yapmak zorunda olduklarından artan işyüküne maruz kalıyorlardı. Genel olarak kadınlar son derece yorgun olduklarını, bedenlerinde ve bacaklarında ciddi ağrılar hissettiklerini bildirdiler. Kadınların çalışma saatleri ciddi bir biçimde artmıştı.

- Krediye erişim ile kadınların üretimdeki ve ailelerinin kaynaklarındaki rolünün genişlemesi olumlu bir gelişme olurken, kadınlar sıklıkla geri ödeme sorumluluğunun baskısı altına girmiş oldular. Bu, tsunami öncesi ev dışında çalışmayıp sonrasında ekonomik etkinliğe başlayan kadınlarda, erkek alkolizminin söz konusu olduğu evlerde ve aktivitelerin pazara önem verilmeden ve gerekli koşullar yaratılmadan sunulduğu durumlarda özellikle doğrudur.

DENEYİMLER

- Kuttiamma büyük miktarda yakacak odun satın aldı ve onları açık havada depoladı. Tahmin edileceği üzere yağmur yağdı ve odun stoku ıslanarak kullanılamaz hale geldi. Bu durumun çökerttiği Kuttiamma yeniden borç ve geri ödeme döngüsü içinde kapana kısılmaktan korktu. Bu durum, yakacak odunu güvende tutacak kapalı bir depo ile tamamen önlenebilirdi.
- Hindistan cevizi satma işine yatırım yapan Nirmala yüksek miktarlarda baş taşıması yapamadığı için günlük satışları çok sınırlı oldu. Nirmala düşüncelerini şöyle ifade etmekte: “Eğer borçlanma üç tekerlekli bisiklet gibi bir takım varlıkları içerseydi çok daha fazlası satılabilirdi. Bisiklette yiyeceğimizi ve suyumuzu da tutabilir ve uzun mesafelere yürümek zorunda kalmayız. Ayrıca kapıdan kapıya satış için sarımsak ve tamarind gibi başka ürünleri de mallarımıza ilave edebiliriz.”
- Bir STK’nın finansal teknik desteğiyle kendine yardım gruplarından biri tarafından başlatılan bir sağlıklı gıda ortaklığı, ürünlerini pazarlayamadı. Pazar bağlantısının yokluğu dışında, hava geçirmeyen ambalaj sisteminin eksikliğinden dolayı sağlıklı gıdanın raf ömrü de çok kısaydı. Kendine yardım grubunun sürekli hatırlatmasına rağmen ambalaj makinası temin edilmedi.

- Bazen, bir grup erkek ya da kadını hedef alan müdahaleler bir grup için başarılı olurken diğer gruba zararlı olmuştur.

DENEYİMLER

Bir STK'nın balıkçıların avına doğrudan erişip topladıkları miktarı Kerala'daki marketlere göndermek şeklinde yaptığı müdahaleler bu toplulukta, balığı kıyıda kamyonlara taşıma, yükleme ve boşaltma işleri yapan erkekleri ve buz fabrikalarında çalışan çoğunluğu alt kastlardan işçilerin (dalits) işsiz kalmalarına neden oldu. STK'nın bu hareketi balıkçılara avları karşılığında daha iyi kazanç sağlamak niyetini taşımaktaydı. Ancak bu durum kadınların düşük ücretlerle çalışmasına ya da yerel tefeciden borç almasına yol açmıştır. Özellikle işsiz kalan erkeklerin kadın yakınları çeşitli kaygıların yolaştığı oransız bir yükü taşımakta ve birçok görev arasında denge kurmaya çalışmakta. Bunun yanında, koşullar kötüleştikçe tefeciden borç para alamayacaklarından korkmaktalar. Kriz dönemlerinde iç borç sağlayan kendine yardım gruplarındaki üyeliklerini korumak, bir kısır döngü olarak, çoğu kadın için ancak borçlanma yoluyla mümkün olmaktadır. Gerçekten ironik bir durum!

Devlet'in toplumsal cinsiyet gözlükleriyle karşılık vermesi:

Örnek Olaylar

- Karşılıksız nakit yardımının dağıtım mekanizması, plandan faydalanamayan pek çok yaşlı kadının, yaşlarına ve kötüleşen sağlıklarına rağmen çalışmalarına neden oldu, üstelik sadece kendileri için değil onlara bağlı olanlar için de. Annenin tsunamide ölümüyle babanın yeniden evlenmesi ya da aşırı alkol tüketimi nedeniyle babalık sorumluluklarını yerine getirmemesi sonucunda torunlarının geçimini üstlenen yaşlı kadınların oluşturduğu pek çok örnek söz konusudur. Karşılıksız nakit yardımı bir toplumsal cinsiyet analizinin açığa çıkarabileceği gerçekçi se-

beplere dayandırılmadı. Çoğu kadın ev içi yardım ve bakımla özdeşleştirildi ve işlevleri tamamlayıcı üretim aktiviteleri ile sınırlı kaldı.

- Esas üretim kaynağı olarak düşünülen bir erkeğin bir aile için fırsat maliyeti bir erkek kaybetmeyenden çok daha büyüktür. Bir erkeğin kaybedildiği ve geride kalan kadının beş boğazı doyurmak için yeterince kazanmadığı bir aile 2,00,000 Rs. alırken, sadece bir erkeğin hayatta kaldığı bir aile 8,00,000 Rs. almaktadır.
- İhtiyaçlar farklı olmadığı halde, özellikle annelerin sadece ev işleri ile uğraştığı ve hiç çalışmadığı durumlarda, hem annesini hem babasını kaybeden bir çocuk 5,00,000 Rs. alırken, sadece babasını kaybeden çocuk 51,000 Rs. alır.
- Konutlandırmayla ilgili hükümet kararı, evdeki evlenmemiş kadınların konumunu yükseltmek için stratejik bir fırsatı kaçırmış oldu.

DENEYİMLER

Kadınların stratejik çıkarları toprağın ve diğer varlıkların kolektif (ve de bireysel) mülkiyeti, kolektif ortaklıklar, hukuki farkındalık, ihtiyaçlar ve yetenek değerlendirme konusunda kapasite geliştirme, kolektif pazarlama, idari becerilerin oluşturulması, geleneksel olmayan yaşam ve mesleki beceriler için eğitim ve son olarak onların lobi ve baskı grupları oluşturmak için politikaların ve müdahalelerin yaşamlarındaki etkilerini analiz edecek kapasitelerle donatılması yoluyla geliştirilebilir.

Kadınların **cinsiyete -ve toplumsal cinsiyete-** özel pratik gereksinimlerini **araştırın.** Gerekli araçlar geliştirilebilir ve bu gereksinimleri karşılamak kadınların stratejik çıkarlarına hitap etmek demektir.

İkisi arasındaki **farkı** ve içsel bağlantıları **bilin.**

DENEYİMLER

Hijyenik ped cinsiyete özel bir gereksinimdir; burka dağıtımı ise toplumsal cinsiyete özel bir gereksinimdir. Nagapattinam'daki Müslüman semtlerinden birinde, balıkçı halkın yakınında yaşayan kadınlar burkasız tuvaletlere ve sağlık tesislerine gidemediler. (Zarar görmüş Müslüman kadınlarla odak grup çalışmalarından).

Geçici ve kalıcı barınma yerlerinin inşası gibi gereksinimlerle ev merkezli iş arasındaki bağlantıya **dikkat edin**; çocuk bakım merkezleri ve onların zamanları; çocuk bakımında ve yemek pişirme ve ev idaresi gibi diğer gerekli becerilerde erkekleri duyarlı hale getirmek için tedbirler alın.

Afeti karşılama ve hazırlık sürecinde kadınların stratejik çıkarlarını **daima hatırlayın**. 3. Bölümde verilen araçlardan faydalanın. Bu araçların nasıl ve hangi bağlamlar etrafında kullanılacağına dair kendi sezgilerinizi sürece katın.

Düşünülecek noktalar

Afet riskinin azaltılmasında toplumsal cinsiyete duyarlı bir karşılığın garantiye alınması, bunun genel kalkınma planlarına bağlanmasını gerektirir. Aşağıdaki kontrol listesi çeşitli taraflar için kilit noktaları sunmaktadır, örneğin politikacılar, sivil toplum kuruluşları, uluslararası sivil toplum kuruluşları ve bağışçı organlar gibi. Ancak bunlar kapsamlı değildir. Taraflar toplumsal cinsiyet gözlüklerini taktıklarında listeye eklenebilecek çok sayıda başka boyutlar ortaya çıkar. Aşağıda farklı bölümler altında bazı öneriler gruplandıysa da, bunlar tüm taraflar için eşzamanlı olarak ele alınması gereken konulardır.

Politika düzeyi

- Yardım ve iyileştirme çalışmaları ve afetin yatıştırılması ile ilgili politikalarda kullanılmak üzere topluluğun en kırılgan ve marjinal kesimleri için toplumsal cinsiyete göre ayrıştırılmış veriler toplayın ve bunları kullanın. Bu veri tabanı düzenli olarak güncellenmelidir.
- Afeti karşılama ve afete hazırlıklı olma ile bağlantılı politikaların gözden geçirilmesi ve diğer yol gösterici ilkeler toplumsal cinsiyet bakış açısıyla ele alınmalıdır.
- Toprak/konut mülkiyeti ve parasal tazminatlarda ortak yetkilendirme zorunlu hale getirilmelidir.
- Parasal tazminatlar yuvarlak hesaplar yerine, çeşitli olası başlıklara ayrılmalıdır, örneğin, çocukların eğitimi, tıbbi harcamalar ve benzeri.
- Politika önerilerinin uygulama aşamasının izlenmesi için tabandan kadın gruplarının temsilcileriyle bir organlararası toplumsal cinsiyet ekibinin oluşturulması gereklidir.
- Afetten etkilenen bölgenin kalkınma planları ile bağlantılı uzun dönemli geçim seçenekleri oluşturulmalıdır.
- Afet yönetim ekiplerinin tüm düzeylerine hem kadınlar hem erkekler dahil edilmelidir. Kadınlar ve erkekler arasında marjinalleştirilmiş grupların temsilcilerinin de yer alması sağlanmalıdır.
- Kadınların ve diğer marjinalleştirilmiş grupların insan haklarını koruma ve geliş-

tirmeye yönelik lehte kanun yapmaya yol açacak fırsatlar kaçırılmamalıdır.

- Afetten etkilenen tüm erkek, kadın, çocuk ve transgender kişilere sosyal güvenlik kartları çıkarılmalıdır.

STK'lar

- afet döngüsünün tüm safhalarında, kalkınmanın ve afet yönetiminin planlama ve uygulamasının toplumsal cinsiyete duyarlı olduğundan emin olmalılar.
- geçim sağlama konusunu toplumsal cinsiyet bakış açısıyla kavramalılar. Erkeklerin ve kadınların farklı gereksinimleri açık bir biçimde tanınmalı ve buna göre ele alınmalıdır. Kadınların ihtiyaçları tahlil edilirken bilinçli olarak, onların bazen dile getirilmemiş stratejik ve de pratik toplumsal cinsiyet gereksinimlerine yoğunlaşılmalıdır.
- alternatif toplumsal cinsiyet rolleri ve imajlarıyla bağlantılı konularda erkekleri ve de kadınları duyarlı hale getirecek programları teşvik etmelidirler.
- kadınların mülkiyet ve varlıkları kontrol hakları ile birlikte hem özel hem de kamusal alanda şiddetten uzak yaşama haklarını kabul etmeleri konusunda erkekleri ve kadınları duyarlı hale getirmeli. Bu hedefe kısa bir süre içinde ulaşılmaya bilir. Bu, toplumsal cinsiyet duyarlılığının okullar, resmi ve resmi olmayan kadın, erkek, çocuk grupları ve uygulamacılar yoluyla toplumsal cinsiyet duyarlılığını arttıracak politikalar ve programlar arasında uzun dönemli sinerjiler gerektirir.
- afeti karşılama, hazırlıklı olma ve hafifletme projelerinde alkolizm, kadına karşı şiddet gibi sorunları, konuya yoğunlaşarak ve toplumsal cinsiyet duyarlılığı ile ele almalı. Bu amaç, kadınları ve çocukları itibarlı ve şiddetten uzak bir yaşam için gerekli temel insan haklarından mahrum bırakan kültürel uygulamaları tahlil etmeyi de gerektirebilir.
- gelir yaratıcı projeler içinde, projenin son safhasına kadar güçlü destek sistemleri inşa edilmelidir.
- afet durumlarında hakları ve yetkileri konusunda topluluk farkındalığı güçlendirilmelidir.
- bir kalkınma müdahalesinin planlanmasının tüm aşamalarında topluluktaki ka-

dınları, erkekleri ve transgender nüfusu sürece dahil edilmelidir. (Tasarı/planlama, uygulama, izleme ve değerlendirme aşamaları.)

- yerel olarak uygun ancak hak temelli müdahalelerin yerleştirilmesi için yerel koşullar/özgüllükler kavranmaya çalışılmalıdır.
- afete yatkın bölgelerde yaşayan topluluklar tarafından kullanılan başarılı toplumsal cinsiyet stratejilerini belirlenmeli ve listelenmelidir.

İnsani desteğin güçlendirilmesi

Herhangi bir afet durumunda insani yardım organlarının rolü, mümkün olan en az hayat kaybı ve mahrumiyet için bir aciliyet içinde çabuk ve etkili bir biçimde karşılık vermektir. Aşağıdaki kilit noktalar, afeti karşılama ve hafifletmenin genel kalkınma planlamasıyla bağlantılı ve toplumsal cinsiyet duyarlı olmasını sağlamaları yönünde insani yardım organlarına yardım edecektir:

- Yardımın dağıtılması aile başına değil kişi başına olmalıdır.
- Kendine yardım grupları, federasyonlar ve topluluk temelli örgütlere, yardım faaliyetinin idaresi, nakit yardımı, barınak yönetimi, gıda temini ve diğer ikmal malzemeleri için resmi sorumluluk verilmelidir.
- Olası küçük harcamalar için verilen nakit, evin yönetiminden sorumlu kadınlara ya da erkeklere kanalize edilmelidir.
- Devam etmekte olan kalkınma programlarında riskli ve marjinal işlerle uğraşan erkek ve kadınların pratik ihtiyaçlarına özen gösterilmelidir.
- Afet koşullarında transgender kişilerin barınma, giysi ve küçük harcamalar gibi acil ihtiyaçları bilinçli bir biçimde karşılanmalıdır. Onların konumlarını geliştirecek stratejik müdahaleler kalkınma planlarına eklenmelidir.
- Aşırı derecede kırılgan gruplara özel itina gösterilerek, toplumsal cinsiyete göre ayrıştırılmış veriler toplanmalı, afet ortamında ve yardım dağıtımında kullanılabilir hale getirilmelidir.
- Kadınlar için kollektif varlık dayanağı oluşturmak için fırsatlar kaçırılmamalıdır. Kollektif varlıklar daha sürekli ve erkeklerin kontrolüne daha az yatkındırlar.
- Erkekler, özellikle de aile üyelerini kaybetme acısını yaşayanlar için travma/reh-

berlik ve bağımlılıktan kurtulma merkezleri kurulmalıdır.

- Yaşlılar, özellikle de aile desteği olmayan ya da ailelerinin ihmaline maruz kalanlar için bakım merkezleri kurulmalıdır.
- Kadınların afet yönetimi bağlamında kapasitelerini ve bilgilerini arttıracak programlara düzenli olarak olanak tanınmalıdır.
- Toplumsal cinsiyet ve afetlerle ilgili, politika ve program müdahalelerine bilgi sunabilecek araştırmalar yapılmalıdır.

Katılan STK'ların Kısa Tanıtımı

AVVAI: Avvai Village Welfare Society Tamil Nadu bölgesindeki Nagapattinam'da eğitim, sağlık, kadınların güçlendirilmesi ve topluluğun kalkınması alanlarında çalışır, www.avvai.org.

BLESS: BLESS Tamil Nadu bölgesindeki Cuddalore'da kırsal topluluğun sosyal ve ekonomik kalkınması için çalışmaktadır, www.bless.org.in.

CARE Trust: CARE-T: 2002'den beri marjinalleştirilmiş toplulukların sosyo-ekonomik ve ekolojik hakları için kampanya, taraf olma, araştırma ve lobi faaliyetlerine odaklanır. Tamil Nadu'nun kadınları, gençleri ve toplulukları hedef gruplarıdır.

EKTA: EKTA, Madurai'de kadınlar için kaynak merkezidir. Örgütün yoğunlaştığı alan kadınların insan haklarının korunması ve geliştirilmesidir. Kadınlarla, çocuklarla, gençlerle ve erkeklerle çalışır, www.ektamadurai.com.

FPAI: Hindistan Aile Planlama Derneği (Family Planning Association of India), Chennai Bölge Kuruluşu cinsel sağlık ve üreme sağlığı ile kadınların ve erkeklerin hakları konularına yoğunlaşır ve Uluslararası Nüfus ve Kalkınma Konferansı (International Conference on Population and Development) ile bağlantılıdır, www.fpaiindia.org.

HOPE: HOPE Foundation HOPE World Wide Ltd'in bağımsız bir birimidir ve yoksulların yaşamlarını değiştirmek için çalışır. Tsunami sonrasında beri Nagapattinam'da çalışmaktadır.

PRAXIS: Haksızlık ve sömürüye karşı mücadelede onları yetkin hale getirmek üzere marjinalleştirilmiş topluluklarla çalışmaktadır, www.praxisvision.org.

PEDA: Kalkınma Ortaklığı için İnsanların Eğitimi Derneği (People's Education for Development Association), 1985'ten beri Pondicherry bölgesindeki Nagapattinam'da düşük kastlardan insanların (Dalits), balıkçıların ve geri kalmış toplulukların güçlendirilmesi için çalışmaktadır.

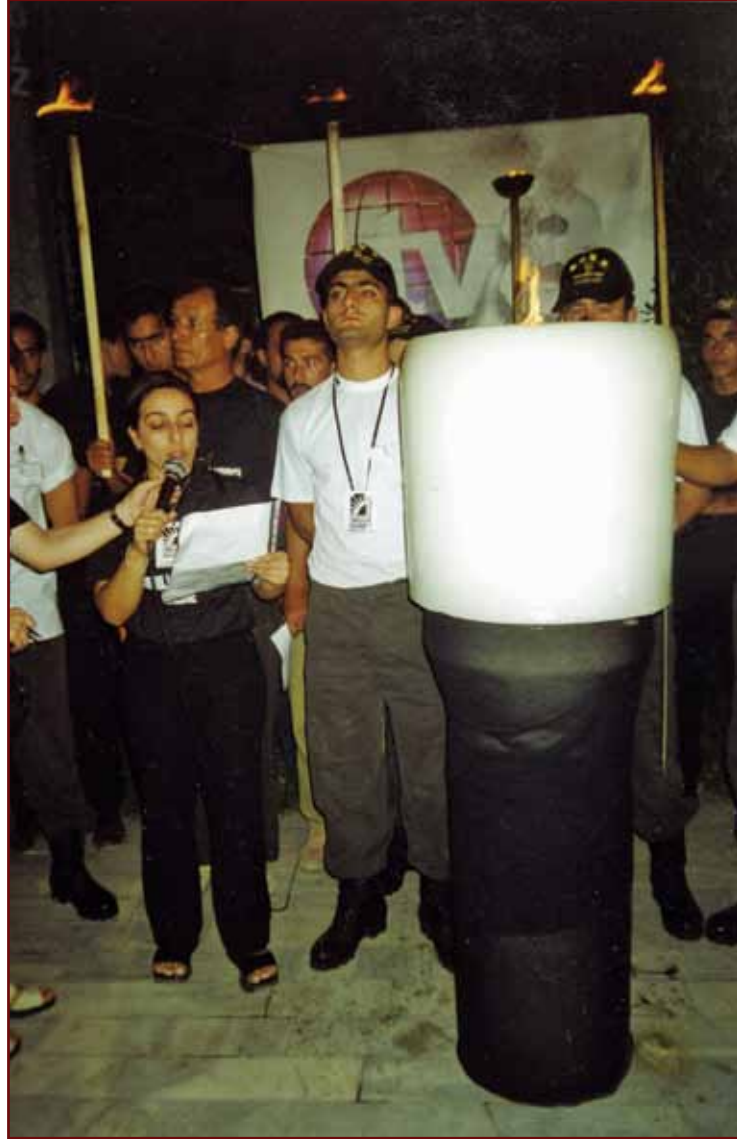
PURA: 1993'ten beri Kanniyakumari bölgesindeki kırsal alanlarda kadınlar tarafından yönetilen ve çalıştırılan PURA, baskı altındaki kadınların ve muhtaç çocukların desteklenmesi ile ilgilenmektedir.

SASY: Gençler için Sosyal Farkındalık Derneği (Social Awareness Society for Youths), 1983'ten bu yana Tamil Nadu bölgesinde alt kastlardan insanların (Dalits) eşit haklara kavuşması ve onların insan haklarının korunması ve iyileştirilmesi için çalışan bir destek merkezidir, www.sasy-thesign.org.

SNEHA: Sosyal İhtiyaçlar Eğitimi ve İnsani Farkındalık (Social Needs Education and Human Awareness), 1885'ten bu yana Nagai bölgesinde organize olmayan ve marjinalleştirilmiş balıkçı topluluğu ve ona bağlı balık işindeki işçiler, özellikle kadınlar, çocuklar, Dalitler, azınlıklar ve diğer marjinalleştirilmiş kesimlerin güçlendirilmesi ile ilgili çalışmalar yapmaktadır.

Kaynakça

- Ariyabandu, Madhavi Malalgoda, & Wickramasinghe, Maithree. (2003). *Gender Dimensions in Disaster Management: A Guide for South Asia*. Srilanka: Practical Action South Asia Publication.
- Chemonics International Inc. (2004). *Mainstreaming gender in disaster management support project. A Report for The Women In Development IQC Task Order for New and Expanded Opportunities for Vulnerable Groups in India*.
- Chew, Lin & Ramdas, Kavita. (2005). *Caught in the storm: The impact of Natural Disasters on Women*. Global Fund for women. Retrieved from <http://www.Globalfundforwomen.org/cms/content/view/32/160>
- Government of Tamilnadu (2005). *Tiding over Tsunami*.
- International Federation of Red Cross. (2006). *World Disasters Report*. International Federation.
- Kabeer, Naila. (2001). *Conflicts over Credit: Re-evaluating the empowerment potential of loans to women in rural Bangladesh*. *World Development*, 29 (1)
- Mayoux, Linda. (2006). *Women's empowerment through sustainable finance:: Module 2: Approaches, assumptions and realities*. Aga Khan Foundation Canada & Canadian International Development agency (CIDA).
- Retrieved from: <http://www.genfinance.info/TrainingResources.htm>
- Moser Caroline, Tornquist Annika, & Bronkhorst Bernice. (1999). *Mainstreaming Gender and Development in the World Bank : Progress and Recommendations*. Washington D.C: World Bank.
- Oxfam (2005). *The Tsunami's Impact on Women*. Oxfam Briefing Note, Oxfam International. Peace (2003). *Appeal handbook for field activists' action program for people's economics and allied literacy*. New Delhi.
- SEEDS (2001). *Women, children, aged and challenged. A report prepared for India's high-powered Committee on Disaster Management*. Government of India, New Delhi.
- Status of Women Canada. (1998). *Gender-based Analysis: A Guide for Policy-Making (revised edition)* Retrieved from: http://www.swc-cfc.gc.ca/pubs/gbaguide/gbaguide_e.html
- Status of Women, Canada. (Undated). *Gender and Poverty project: gender analysis tools. Toolkit prepared by The Pan-Canadian Vibrant Communities Gender and Poverty Project*. Retrieved from: <http://tamarackcommunity.ca/downloads/gender/Tools.pdf>.
- UN Food and Agriculture Organization. (FAO). (Undated). *Field, Intermediate and Micro Level Handbooks*. SEAGA (Socioeconomic and Gender Analysis Program). Retrieved from: http://www.fao.org/sd/seaga/1_en.htm
- USAID, Save the Children, UNICEF. (2005). *Proceedings of National Seminar on Community Based Disaster Preparedness*. New Delhi: USAID, Save the Children, UNICEF .
- Womankind Worldwide (2005). *Gender and Tsunami Relief and Rehabilitation: Issues and Recommendations*. Womankind Worldwide. UK.

Depremde yitirilenlerin unutulmaması umuduyla...

Kullanıcının Katkısı Hakkında

Bu çalışma, uygulamacılar, aktivistler, politikacılar gibi afet yönetimi alanında çalışan herkes için bir el kitabı niteliğindedir. Basit temel özelliği taşıyan içeriği ile bir başlangıç noktasıdır. Bir başka deyişle, uzun bir sürecin başlangıç noktasıdır. Bu Araçlar Setinin önemli özelliklerinden biri, alan deneyimlerine dayandırılmış olması ve bunun karşılığı olarak da uygulamacılar tarafından kullanılmasının beklenmesidir. Hem politika hem de eylem düzeylerini doğrudan ilgilendiren bir içeriğe sahiptir. Bu yüzden, sizlerden, okuyucu ve kullanıcılar olarak, gelecek geri bildirim bizim için önemlidir.

Yazar Hakkında

Toplumsal cinsiyet konularında araştırmacı ve danışman olan Chaman, toplumsal cinsiyet sorunlarının daha iyi anlaşılabilmesini sağlamak için son on yıldır aktif olarak çalışmaktadır. Chaman'ın danışman olarak, toplumsal cinsiyetle ilgili çeşitli alanlarda eğitim, araştırma ve kaynak yaratma konularında, hem program geliştirme hem de uygulama bağlamında yerel, ulusal ve uluslararası STK'larla çalışma deneyimi vardır. Chaman, Toplumsal Cinsiyet ve Afet Ağı'nın (Gender and Disaster Network) danışma grubunun üyesidir. Aynı zamanda, Madras Üniversitesi'nde, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü'nde doktora öğrencisidir. Çalışmaları, sel felaketinin yönetiminde toplumsal cinsiyet bilincinin yaygınlaştırılmasına yoğunlaşmaktadır. Chaman, 2009 yılında, Toplumsal Cinsiyet ve Afet alanında, teori ile uygulama arasında bağlantı kurmaya yönelik önemli katkılarından dolayı Toplumsal Cinsiyet ve Afet için Mary Fran Myer ödülüne layık görülmüştür.

About the Author

Chaman is a gender researcher and consultant and has been actively engaged, over the past decade, in promoting a deeper understanding of the gender issues. As a consultant she has substantial experience in working for local, national and international NGOs in developing and implementing training, research and resource building in the diverse field of gender concerns. A member of steering group of Gender and Disaster Network, Chaman is a doctoral student in the Department of Politics and Public Administration, University of Madras. Her work centres on gender mainstreaming in the flood management. Chaman has been selected as winner of Mary Fran Myer's Award for Gender and Disaster for the year 2009 for her significant contribution to bridging the gap between theory and practice in the area of Gender and Disaster.